

SVERIGES RUNINSKRIFTER

UTGIFNA AF

KUNGL. VITTERHETS HISTORIE OCH ANTIKVITETS AKADEMIEN

FÖRSTA BANDET

ÖLANDS RUNINSKRIFTER

GRANSKADE OCH TOLKADE

AF

SVEN SÖDERBERG OCH ERIK BRATE

STOCKHOLM

KUNGL. BOKTRYCKERIET. P. A. NORSTEDT & SÖNER

1900—1906

[111410]

ÖLANDS RUNINSKRIFTER

GRANSKADE OCH TOLKADE

AF

ERIK BRATE

MED ETSNINGAR AF ROBERT HAGLUND

UTGIFNA MED ANSLAG AF BERGERSKA FONDEN

ANDRA HÄFTET

I DISTRIBUTION HOS WAHLSTRÖM & WIDSTRAND

Pris 4 kronor 50 öre

XVIII.

GÅRDBY KYRKOGRÅRD
ÖLAND
28.

28. Gårdby kyrkogård.

Pl. XVIII. Fig. 28.

Litteratur: Linnés *Öländska och Gotländska resa* s. 102. — Hifeling, *Dagbok öfver resa 1797*, teckning i tab. 6, *stor* kvart (icke uti atlas i 4:0). — Sjöborg, *Samlingar för Nordens Fornälskare*, II, fig. 231, tolkn. s. 58 f. — Ahlqvist, *Ölands historia och beskrifning*, II, 2, s. 48. — L. 1307. — Teckning af H. A. R. Sidén 1874 i ant. top. ark. — S. Söderberg, *Runologiska och arkeologiska undersökningar på Öland*, s. 9 f. i ATS, 9: 2. — E. Brate och S. Bugge, *Runverser*, s. 252 i ATS, 10: 1. — A. Noreen, *Altschwedische Grammatik*, Halle 1904, s. 486.

Runstenen står rest på Gårdby kyrkogård, straxt på södra sidan om gångstigen från östra ingången till kyrkogården, sydost om kyrkans kor, hvilken plats den också intog på Linnés tid, af hvilken den först omtalas (1741). Söderberg förmodar därför på anfördt ställe s. 9, att den tidigare funnits annorstädes i socknen och först något före Linnés besök blifvit uppställd på kyrkogården.

Gårdbysten är en tunn, blott 11 cm. tjock kalkstenshäll af brun färg. Ahlqvist uppgifver stenens höjd till 2 alnar 11 tum = 1,46 meter, hvilket ungefär motsvarar afståndet mellan det nedersta inristade strecket och stenens öfversta kant. Nu är den öfver marken synliga delen af stenen blott 1,20 m., hvilket beror därpå, att vid en planering af kyrkogården fyllning påförts omkring stenen, hvarigenom en del af ristningarna höljdes. Stenens största bredd är 1,20 m., enligt Söderberg 1,26 m.

Inskriftsidan, som vänder mot norr, är utan att vara tillhuggen tämligen jämn och glatt. Endast på ett par ställen finnas ojämnheter, som försvåra läsningen af inskriften. Dessa ojämnheter förefunnos dock, redan då inskriften inhöggs, och med vissitet kan det sägas, att stenens yta sedan den tiden icke undergått någon förändring.

Inskriften är inhuggen dels i en enkel slinga längs stenens kanter, dels inom fotstycket af det utsmyckade kors, som pryder midten af stenen. Den förra delen af inskriften kallar Söderberg *a*, den senare *b*.

Inskriften *a*, som börjar nederst till vänster, är tydligt och kraftigt huggen. Runornas längd växlar mellan 10 och 7 cm. Tre runor af sista ordet stå på nedre slingan utom slingan.

Runorna i de två första orden 1—15 **harpruþr × raisti** äro grunda; i det sista ordet **karþum** äro de fyra första svaga, de flesta öfriga runor i *a* däremot kraftiga. I **smiþ** har i **m** Ψ hela stycket mellan kvistarne vid huggningen sprungit af. I **kuþan** är första runan icke stungen, såsom Hifeling antager. I **halfitran** äro de tre första runorna

starkt hopträngda och kännestrecket i den mellersta runan (†) mycket kort; det ser ut, som om runristaren glömt den mellersta runan och sedan klämt in den mellan de redan ristade * och †. Ordets sista a har kännestreck blott på stafvens vänstra sida, †, Hilfeling läser med orätt i, Ahlqvist däremot a. I sista ordet, **karpum**, är första runan hos Hilfeling tecknad som en binderuna, i det att ett kännestreck för † blifvit fogadt till öfre delen af stafven i †, men något dylikt kännestreck finnes icke, och Ahlqvist återger runan med k. Slutligen har Hilfeling uteslutit skiljetecknet framför **karpum**, hvaremot han har ett skiljetecken, som icke finnes på stenen, mellan **brupir** och **ans**.

Inskriften b är mera svårläst. Runorna äro ställda i en buktig rad och läsas nedifrån och uppåt. De äro grundt inhuggna samt af mycket växlande storlek. De längsta stafvarne äro 7 cm., de minsta knappt 3 cm. Första runan är på Hilfelings teckning f och återgifves af Ahlqvist med o. Runan är b ß, men de från stafven nedåt riktade strecken äro mycket grunda och knappt märkbara för ögat. De från stafven uppåt riktade strecken äro däremot fullt tydliga och intaga en sådan ställning till stafven, att det ej kan komma i fråga att läsa annat än ß. Första ordet är alltså **brantr** ×. Andra ordet läses hos Hilfeling ††† och återgifves af Ahlqvist **liti**. Första runan är emellertid †, men mellersta delen af kännestreckets har icke kommit fram vid huggningen på grund af en här befintlig ojämnhet i stenen; den sista runan är † i med ett därefter följande skiljetecken. Nedom bandet öfver korsets fot står därefter **iakpu**, hvars k Söderberg i anteckningar, kanske gjorda efter inskriftens diskussion i Runverser, fattar som f † med följande anmärkningar: »Stafven 4½ cm., tydlig, ehuru toppen är svag, yttre kännestreckets också tydligt; mellan detta och stafven är nedre delen en fördjupning, obetydligt högre än de omgifvande ristade strecken. Längre upp saknas denna fördjupning, och i den sålunda högre ytan synes en jämförelsevis bred fördjupning, som kan tagas som toppen af ett kännestreck, men någon fortsättning nedåt finnes icke». Denna Söderbergs beskrifning fann jag vid mitt besök vara alldeles riktig, men hvad som förbjuder att antaga f, är det, att strecket i fråga sträcker sig högt öfver och faller helt och hållet ofvan en linie, dragen genom de närmaste runornas toppar. Runan synes sålunda blott kunna fattas som k. I sista ordet **kan** är a möjligen * genom felristning.

Inskriften är alltså följande:

a) Hufvudslingan:

*†RBRNBR + R†††† × †††† + †††† + †††† × ††† + ††† + ††† × ††††
 5 10 15 20 25 30 35 40
 + †††† + *†††††† + BRNBR†††† + †††† × ††† Utom slingan: †††
 45 50 55 60 65 70 75 77

b) Korsets fot:

BR†††† × R††† × †††† R††† + †††
 80 85 90 95 99

Translitteration:

a) **harbrupr** + **raisti** × **stain** + **pinsa** + **aiftir** × **sun** + **sin** + **smip** × **trak** + **kupān** + **halfitran**
 5 10 15 20 25 30 35 40 45 50 55
 + **brupirans** × **sitr** × **karpum**
 60 65 70 75

b) **brantr** × **riti** × **iakpu rapa** + **kan**
 80 85 90 95 99

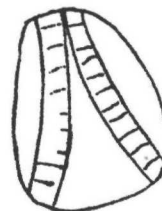
GÅRDBY KYRKOÅRD. ÖL.

29.

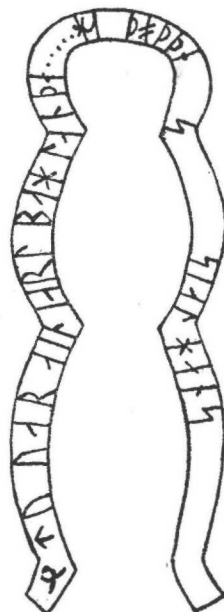
NORRA MÖCKLEBY KYRKOÅRD. ÖL.

30.

RUNSTENS SOCKEN. ÖL.

32.

Inskriften *a* till och med **kupan** är till betydelsen klar. »Härtrud reste denna sten efter sin son Smed, en bra karl». Namnet **harprubr** uppfattar Söderberg som kvinnonamnet *Hærþrúðr*, i det † fattas som *i*-omljud af *a* som i det följande **trak dræng**. Namnet *Hærþrúðr* är isl. *Herþrúðr*, t. ex. *Vigaglums saga* kk 10 och 11 (*Islenzkar Forn-sögur* I, s. 31, 35). Mansnamnet *Smíðr*, som först brukats som tillnamn, påpekar Bugge äfven förekomma på Island, i Norge och i Danmark.

Tydningen af den återstående delen af inskriften *a*: **halfitran × brupirans × sitr × karþum** erbjuder större svårigheter och har af Söderberg och Bugge företagits på skiljaktigt sätt.

Orden **halfitran × brupirans** uppfattar Söderberg som *Hallfindr hann, bróðir hans* 'Hallfinn han, hans broder'. Bugge invänder dels, att en dylik ordföljd saknar motstycke, dels att namn med *-finnr* som sista led icke förekomma i Sverige, och tolkar orden, under antagande af uppsåtlig omflyttning af runorna, såsom **halfan ir × brupir ans** 'Halfdan är broder hans', förklarande **r** i **halfitran** som motsvarighet till **R** uti **ir** därpå, att **r** regelbundet skrefs efter *t*.

Norēn, *Altschwedische Grammatik*, Halle 1904, s. 486 tolkar stället med: *Hallfindr æn, bröþir ans, sitr Garþum* »sein bruder Hallfindr sitzt noch in Gardhar (d. h. Gårdby oder Russland?)». Norens tydning träffas äfvenledes af Bugges invändning, att namn med *-finnr* som sista led icke förekomma i Sverige; ordet *æn* förekommer ej heller så tidigt i betydelsen 'ännu' (*æn nu*, se Rydqvist, *Svenska språkets lagar* V, s. 126, not. 2).

Mig synes **halfitran** kunna uppfattas som en form hörande till adj. isl. *all-vitr* 'meget forständig' Fritzner. I isl. är adj. *vitr* ett ofta förekommande loford, t. ex. *vitr maðr ok réttorðr*, i synnerhet i sup. *manna vitrastr*, hvilket till betydelsen ungefär motsvarar förstärkningen *all-vitr*.¹ För det begynnande **h** kan jämföras **halkupan allgöðan** Bjälbo Ögl., undersökt af mig 1894, men troligen är det första **a †** i **halfitran**, hvilket, såsom Söderberg säger, ditsatts efteråt, emedan det förut blifvit afglömdt, att fatta som en efteråt gjord rättelse af felristningen **h †**, hvadan ristaren alltså åsyftat ***alfitran**. Att *v* betecknas med runan **f**, därpå finnas några exempel, såsom **fita faþum** L. 118 *hvíta váðum*, **finþipir** L. 1970 *Finnviðr*, **far** L. 1272 *var*. Detta **halfitran** ser ut som ack. sg. m. *allvitran* och som bestämning till **trak dræng** jämte det föregående **kupan**, hvilket i språket så ofta sammanställdes med ordet *drængr*, att det med detta kunde tänkas hafva sammansmält till ett begrepp, som kunde mottaga en dylik bestämning.

Det är emellertid betänkligt att antaga en sådan dubbel bestämning till **trak**, som saknar motstycke. Det återstår då att föra **halfitr**, nom. sg. f. *alvitr*, som bestämning till **harprubr** och **an æn** 'och, men' till den följande satsen, ehuru som obetonadt ord samman-skrifvet med det föregående. Ett lofordande adjektiv tillägges en moder å runstenen i S. Sätra skog (D. II, 43 Edsberg) Uppl., hvars inskrift enligt min undersökning 1902 slutar sålunda: **auk × estrip × eftir suni × sina × inkifast × auk × inkuar × kup × hiau kup × hialbi × ant × þaira ×**. Liksom ristaren där hedrar Estrid med omdömet »god», så lofordas här Härtrud som *al(l)vitr*, hvarmed det ej sällsynta bruket af adj. *sniallr* som berömmande

¹ Adj. *vitr* förekommer icke annars i runinskrifter, om icke möjligen därtill är att hänföra **fatran** Öl. 10 i ordgruppen: **eftir : kinu : fatran**, jfr **sahuatr** Öl. 41, L. 1300. Bugge, *Runverser* s. 259, tyder detta under antagande af omflyttning såsom *æftir Gunna diarfan*, finner alltså naturligt, att däri innehålles ett personnamn, följdt af ett adj. Öl. 10 har slingändarne inrullade såsom Öl. 28. Se vidare om denna inskrift här nedan i Tillägg.

attribut i runinskrifter kan jämföras. På att *æn* skrives **an**, finnas blott osäkra exempel (L. 882, 270, däremot står **en** L. 1202 enligt amanuensen C. Grönblad och **in** L. 265 enligt O. v. Friesen), men det är icke alldeles säkert, att **a** är åsyftadt, då det är inskriftens enda **þ**, däremot alla öfriga **þ**; det kan vara misshugg för **l**.

Att **halfitran** sålunda delvis föres till det föregående, hindrar ej antagandet af Söderbergs tydning för det närmast följande **brupir ans × sitr × karþum** »hans broder sitter i Gardarrike (Ryssland)». Söderbergs tanke på att en ordlek skulle förefinnas, i det att det gamla namnet på Gårdby äfven skulle varit *Gardar*, har med rätta icke vunnit bifall af Bugge. Framför **karþum** väntar man prep. *i*. Söderberg fattar dess saknad som en ålderdomlighet och hänvisar till Rigspula 47: *Þá kvað þat kráka, sat kvisti ein* som bevis för att i mycket gammal tid verbet *sitia* kunde förenas med blott dat. på frågan hvarest?; Bugge anser, att detta Eddaställe är ett mycket osäkert stöd, då prep. *á* lätt kan vara uteglömd framför *kvisti* af en afskrifvare, och finner sannolikare, att saken af prep. *i* uti inskriften är att uppfatta som förkortadt skrifsätt, som ofta användes i förbindelse med runomflyttning. Det synes, att man ock bör räkna med den möjligheten, att runristaren glömt af prep. *i*, ty talrika fall visa, att runristare ej varit mera fria för sådana fel än afskrifvare. Emellertid finnas i runinskrifter åtskilliga exempel på att prep. *i* saknas framför ortnamn: **büki · arbü** L. 951, **bügi : nesbü** L. 798 (enl. mig), **buki : uiki** L. 743, **buki : herfistam** L. 746, D. I, 111; **büki : ulsunti** D. II, 29 (enl. mig), **buki · haruistam** L. 668, D. I, 54, **büki · agurstam** L. 692. D. I, 67, **buki : hapistapum** L. 1184 (enl. mig), alltså åtta fall. I nio fall står åter prep. framför ortnamnet efter **buki**. Nu kan man ju i de åtta fallen få fram prep. *i* genom att läsa det slutande **i** uti **buki** dubbelt, men berättigandet af denna dubbelläsning är dock för åtskilliga af dessa inskrifter mycket tvifvelaktigt, då de annars i så fall upprepa runan: L. 743 **auk · kunimar**, L. 746 **auk · kisl**, L. 1184 **askata : auk : kupmutr**; man frågar sig, hvarför just vid ortnamns beteckning dubbelläsning skall antagas, hvilken visst icke är regel i de yngre runinskrifterna. Det synes således tänkbart, att runsvenskan jämte **i** med. dat. känt bruket af dativ ensam i betydelse af lokativ.

Af återstoden af inskriften: **brantr × riti × iakþu rapa × kan**, hör sannolikt **brantr** till det föregående och utgör namnet på den broder, som satt i Gardarrike. Mot den ordföljd **brantr × riti × iak**, som skulle uppstå, om **brantr** fattades som runristarens namn, har Bugge gjort invändning, Runverser s. 254. Att **brantr** icke ristats omedelbart efter **pum** i **Karþum**, kan bero på att ristaren genom att sätta detta ord på korsfoten ville förmedla sammanhanget med inskriftens slut.

De återstående orden på korsfoten: **× riti × iakþu rapa × kan** äro uppenbarligen ett verspar af en 3-stafvig och en 4-stafvig vers, förbundna genom alliterationen mellan **riti** och **rapa**, och att tillsättningen af **brantr** i den första versens början skulle vara synnerligen störande från metrisk synpunkt, är ett ganska viktigt stöd för antagandet, att **brantr** icke är namn på runristaren, hvilket ju måste föras tillsammans med verserna, utan på den affidnes broder och hör till det föregående.

Söderberg förklarar **riti** som pret. af ett *rita* 'rista'. Det oriktiga i att antaga ett dylikt verb är ådagalagdt *Runverser* s. 39 not. 4. Bugge gillar *Runverser* s. 254 uppfattningen af **riti** som pret. till inf. *retta* men tror, att detta på detta ställe icke som annars har betydelse »resa (stenen)» utan »skriva (runorna) riktigt, affatta (runinskrifter)

rätt, såsom isl. *rétta kvið* betyder »formulera en rättslig utsago, som den riktigt skall vara». Denna betydelse skulle gifva en ypperlig tydning, men jag finner den ej annars betygd för *rétta* utom detta talesätt *rétta kvið* och hyser sålunda betänklighet mot dess antagande. I *Runverser* s. 260 föreslog jag tolkningen: *Brandr rétt i (h)iagg* 'Brand högg rätt i (adv. 'i stenen')', men dels finner jag ej någon parallell till denna användning af 'i' uti runinskrifter, dels skulle 'högg' bli utan utsatt subjekt, sedan **brantr** föres till det föregående. Då **riti** i alla fall måste ha betydelsen 'ristade', förmodar jag, att det är felristning för ***risti**. Ett fullkomligt motstycke därtill möter B. 93, L. 476, D. II, 115 Räcksta, Uppl., af mig undersökt 1904, på hvars kors står: **usiti riti steina**, hvilket måste betyda: 'Veseti ristade stenarne', enär dels V. annars är bekant som ristare, dels i det föregående den afidnes söner angifvas som de, som rest stenarne, hvarvid verbet **reisa** användes. Orden **riti** × **iak** antager jag sålunda betyda: »jag ristade». Bugge, *Runverser* s. 254, invänder mot Söderbergs uppfattning af **iak** som »jag», att på 1000-talet runristaren ytterst sällan talar i första personen, och sant är, att blott tre exempel finnas (Gåsinge, L. 925 **uit** · **iak**, Fyrby, D. 8 vo 55 **iak** · **uait**, enl. mig 1898, och Skeninge, undersökt af mig 1893: **purkil** × **krist** 'jag Torkell ristade'), men dessa torde väl ock vara nog att visa, det sådant uttryckssätt kunde förekomma.

Orden **pu rapa kan** öfversätter Söderberg: »du kan tyda» och antager, att bruket af 3 sg. *kann* i st. f. 2 sg. *kant* föranledts af att verbet genom ett ord är skildt från sitt subj. Bugge, *Runverser* s. 254, finner denna tydning sannolik, då Rydqvist I, 330 har ex. på att personmärket *-t* fattas i 2 sg. äfven i fsv., och jämför L. 333 *raþ þú rúnar* i afseende på bruket *þú*. Noreen, *Altschwedische Grammatik* s. 475, uppger dock först för tiden efter 1375 förekomsten af ändelslös 2 sg. i sådana verb som *kunna*, och *Runverser* s. 260 har af mig en tydning föreslagits, som synes tillfredsställande både till form och betydelse, nämligen ett opersonligt *þý ráða kann* »därför kan man tyda».

Huruvida äfven inskriftens andra sats har metrisk form, är tvifvelaktigt, men ordföljden talar därför, hvarför jag med någon tvekan så återgifver den.

Inskriftens transskription till fsv. är alltså följande:

*Hærþrúðr ræisti stæin þænsa æftir sun sinn Smið, dræng góðan, alvitr. Æn
bróðir (h)ans
sitr Gardum Brandr.
Risti iak,
þý ráða kann.*

Öfversättning: Härtrud reste denna sten, mycket klok, efter sin son Smed, en bra karl. Hans broder vistas i Gardarike (Ryssland), Brand. Jag ristade, därför kan man tyda.

29. Gårdby kyrkogård.

Pl. XIX. Fig. 29.

Af Frigelius meddelas teckning af ett fragment af en runsten, som jämte runstenen Öl. 28 säges finnas på Gårdby kyrkogård, men nu saknas.

Fragmentets inskrift är — **ina** × **sun**i × **arn**ki —. Det första ordet torde vara att supplera till [s]ina *sina* ack. pl. m. af 'sin'. Det sista är förra delen af ena sonens namn *Arn-*, namnets senare del kan hafva varit k[*itil*], k[*il*] jfr *arkil*, L. 449.

I fonetisk transskription är inskriften alltså: — [s]ina *syni Arnk[æll]* — i öfversättning: »— sina söner, Arnkel —».

30. Norra Möckleby kyrkogård.

Pl. XIX. Fig. 30.

Frigelius meddelar i kanten på ett blad med en teckning af »N. Möckleby kyrkia», som synes vara besökt 1749, följande uppgift: »På gårde i Norra Möckleby prostgård ligger ett litet stycke af en Runsten». Uppgiften åtföljes af en teckning, utvisande ett par slingor, som i fragmentets ena ända gå jämnsides men skiljas åt alltmera, ju närmare de komma den andra ändan. Runor äro antydda med lodräta streck.

31. Runstens kyrka.

Pl. XX. Fig. 31.

Litteratur: B. 1056 —. L. 1303 —. Rhezelius, *Monumenta Runica in Ölandia*, koncept n:r 22, utskriften n:r 15. — Frigelius, Handskr. saml. i Kalmar stiftsbibliotek. — Teckningar af H. A. R. Sidén 1874 i ant. top. ark. — Hilfeling, *Resa* 1797, text s. 36. — S. Söderberg, *Runologiska och arkeologiska undersökningar på Öland*, ATS. IX, 2 (1886) s. 20.

Om runstenens plats yttrar Frigelius: »På Runstens kyrkiogård söder om kyrkian. — Ett annat stycke af denna sten skall ligga inuti kyrkian». Nu är runstensstycket inmuradt inuti kyrkan i sakristians norra vägg, sålunda att inskriften är blottad. Runstenens ämne är kalksten. Höjden är 1,49 m., bredden nedtill 1,18 m., upptill 1,08 m. Slingans bredd 11—12 cm.

Stenen är mycket skrofflig; öfre och högra sidan af stenen afskuren — på senare sidan synes dock öfverst foten af runorna.

Inskriften är bevarad i början och slutet som i B. 1056, där dock ett par felaktigheter förekomma, och är följande:

†††††††† : †† : †††† : †††† : — — : †††††† . . †††† . †††

Translitteration: **aup**biarn : **lit** : **reisa** : **stein** : — — : **hial**bi : **sialu** . **has**

Namnet är isl. *Audbiörn*, Hkr. I, 11, fsv. *Ødbernus*, SD. III, 89 (1312 Uppl.).

Transskription: *Audbiarn lét reisa stein* — — *hialpi* : *sialu* . *hans*

Öfversättning: *Audbjörn lét resa sten* — — (Gud) hjälpe hans själ!

XX.

RUNSTENS KYRKA, ÖL.

31.

32. Runstens socken.

Pl. XIX. Fig. 32.

Litteratur: Frigelius, Handskr. saml. på Kalmar stiftsbibliotek. — Ahlqvist, *Ölands historia och beskrifning* I: 44.

Frigelius gifver »en afritning på en Runsten, som skall hafva stått i Runsten sockn på Öland, förmodligen af them, som stå vid Biärby broar, hvilken afritning Sal. Kyrkioherden Jacob Spink¹ gifvit, men stenen vet jag icke, om han nu finnes.»

Enligt Spinks teckning har inskriften varit följande:

»Läsningen torde eljest vara sådan», säger Frigelius, »Otu var ain jarl pah lande — — ha dödde — — s — — sial hans».

Att en runsten funnits som grund till Spinks teckning, förefaller sannolikt, då Spink gjort sin teckning och Frigelius anfört inskriften utan att fullt förstå den och god mening uppkommer genom en obetydlig rättelse af Spinks †-††† till †††† . Denna runsten har emellertid varit en sen tids härmning af forntidens runstenar, det visar innehållet af inskriften, som afser någon folksägnens höfding, och detsamma framgår af slingans form, som icke liknar de äkta runstenarnes, och af bruket af þ för d .

Sannolikt afses den höfding, som omtalas af Suhm, *Historie af Danmark* (1782) I, s. 356 (och efter honom af Ahlqvist): »Hiortvar hedde en Jarl paa Øeland, han var af Fødsel en Tydsker, og en Sønesøn af Jarmeriks Søster. Denne Prinds forelskede sig i Skuld Rolfs (krakes) Søster og førte hende bort med hendes god Vilie».

Suhms *Historie af Danmark* utkom antagligen en 100 år senare, än denna runinskrift kan vara ristad, hvilket måste hafva skett under någon af företrädarne till Spink, som säkert afritat stenen, i tanke att det var en äkta runsten. Helt nära Spinks tid kan ristningen icke vara gjord, emedan i så fall hans församlingsbor skulle hafva upplyst om ristningens tillkomst. Omkring 1680 skulle från den synpunkten vara en passande tid, men intet hindrar, att ristningen tillhör ett äldre skede af 1600-talet.

Källan för notisen hos Suhm har jag icke kunnat finna. I första hand härstammar uppgiften säkerligen från Arngrim Jónssons utdrag ur *Skjoldungasagan* (*Rerum Danicarum fragmenta ex vetustissimis Norvegorum commentariis historicis sive mavis Islandorum translata*, 1596), hvarest dess lydelse i öfversättning är följande: »Hiorvard konung på Öland, som utan att rådfråga Rolf hade gift sig med Skuld, dotter till konung Adils i Sverge och

¹ Enligt N. I. Löfgren, Tjänstemän wid Församlingarne och Lärowerken uti Kalmar stift från äldre till närvarande tider, Kalmar 1836, s. 652, var Jacob Spink född i Kalmar 1677, fick Karl XII:s fullmakt på Runstens pastorat, gifven Bender d. 3 dec. 1712, installerades 1714 och dog d. 5 mars 1715. Kyrkans handlingar sägas vittna, att han varit en ordningsman.

drottning Yrsa, och alltså Rolfs halfsyster på mödernet, anföll han (Rolf krake) också med krig, underkufvade och gjorde honom skattskyldig åt sig». ¹

Arngrim Jónsson gör Hjørvard till konung på Öland, hvarmed han icke särskildt sättes i förbindelse i Rolf Krakets saga, men någon mellanhand mellan Arngrim Jónsson och Suhm måste finnas, som dels ändrat Arngrim Jónssons namnformer Hervardus, Hiorvardus, Hjørvardus till Hiortvar, dels ur uppgiften, att Rolf gjorde honom skattskyldig, slutit, att han borde hafva titeln jarl.

Doc. A. Olrik, Köpenhamn, upplyser mig i bref, att formen *Hiortvar* första gången förekommer hos Hvitfeldt, *Danmarks riges kronike* (1604), och möjligen är skriffel för *Hiarthwarus* hos Saxo, från hvilken sannolikt ock benämningen »jarl» härstammar, (*Saxo, Gesta Danorum* II, ed. Holder s. 57: *Tunc Roluo magni acuminis iuuenem Hiarthwarum nomine . . . Suetie prefectum constituit . . .*). Samarbetaren af uppgifterna hos Arngrim Jónsson och Saxo är emellertid fortfarande obekant.

Det synes då högst troligt, att 4—6 **uar** utgjort senare stafvelsen i namnet *Hiortvar* och alltså r. 1—6 hela detta namn. R. 1 har antagligen varit * **h**, i har Spink ej varsnat, 2 **↑** har troligtvis varit * **o** eller **ø**, 3 **∩** **u** är felläst för **R** **r**, **t** har blifvit förbisedt; i fråga om en kalksten kan man väl vänta sig dylika felläsningar af en icke sakkunnig undersökare, då sammanhanget icke gaf någon ledning, helst om stället varit svåräst. Eller, manne **∩∩ uu** står för *w*, så att **hio** i [**hio**]rtuuar *Hiortvar* saknas?

Runorna 4—6 **uar** kunna alltså icke vara pret. 'var', som man eljest skulle vänta; det verb, som tarvas, måste hafva funnits efter **ølanþe**.

Inskriftens början: »Hiortvar en jarl på Ölande . . .» är rytmisk, inskriften torde därför hafva utgjort ett par värser, och det saknade verbet hafva varit 'fanns', rimmande på »hans» i slutet af andra värsen, som säkerligen skall fullständigas till: Han dödde. Gud hjälpe själ hans'.

Inskriften har alltså förmodligen innehållit följande runor:

*[∩] *R[∩]∩R (el. [*] *R[∩]∩R) ∩∩ H[R] B∩ *∩∩∩ [∩∩] *∩∩ ∩∩∩∩ [∩∩] *∩∩∩∩ ∩∩∩ *∩∩

Translitteration: **h[i]ør[t]uar** (el. [**hio**]rtuuar) **ain iarl ba ølande [fans] ha[n] dødde gud hialbe sial hans**

Vid translitterationen har **þ** återgifvits med **d**, emedan ristaren uppenbarligen brukar runan för denna bokstaf. Runan * betyder **ø** i **ølande** och **dødde** och kan ju äfven hafva denna betydelse i namnet, som alltså kan vara att läsa *Hiørtvar*. Att det ristats **ain** och icke **en**, torde utgöra ett försök att gifva inskriften ett ålderdomligt utseende.

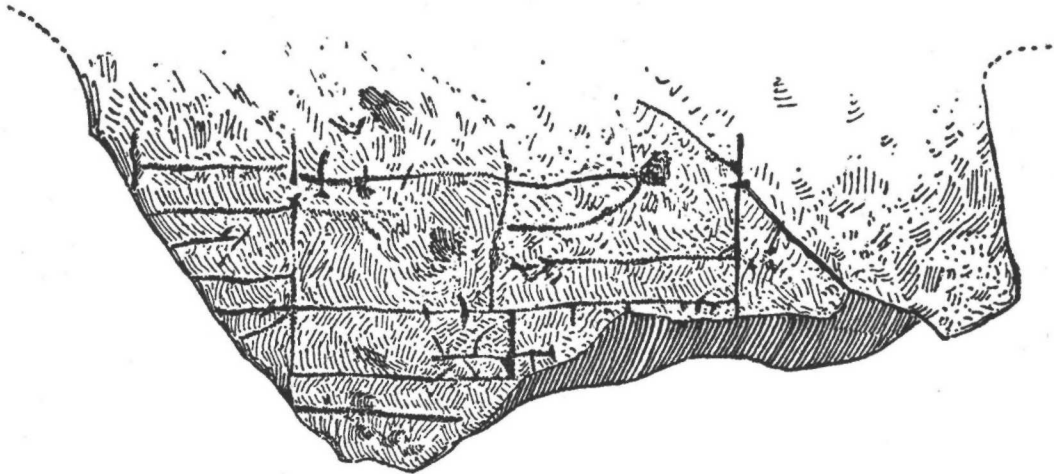
Transskription: Hjørtvar en jarl på Ölande fanns; han dödde; Gud hjälpe själ hans.

Öfversättningen sammanfaller i det närmaste med transskriptionen. Formen 'dødde' för »dog» tillhör runstenens tidevarf, t. ex. Peringskiöld, *Mon. Ullerak*. (Sthm 1719) s. 324: Konung Biörn på Håga dødde Anno Christi 840.

¹ A. Olrik, *Skjoldungasaga* i Arngrim Jónssons Udtog i *Aarb. f. nord. Oldkyndighed* 1894, s. 115: *Hervardum etiam regem in Eylandia, qui inconsulto Rolphone Sculdam Adilsi regis Sveciæ et Yrsæ reginæ filiam, Rolphonisque proinde sororem uterinam duxerat, ob id ipsum bello adortus subegit sibique tributarium reddidit.* Prof. L. F. Löffler har gjort mig uppmärksam på detta ställe.

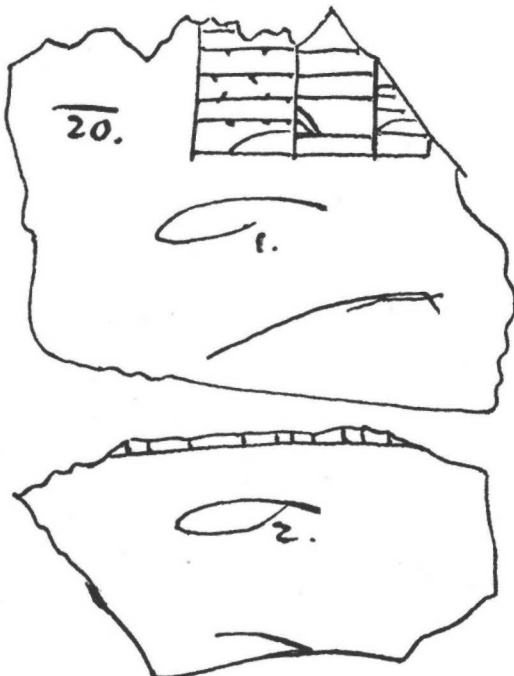
RUNSTENS KYRKOPY, ÖL.

33 A.

RUNSTENS KYRKOPY, ÖL.

33 B.

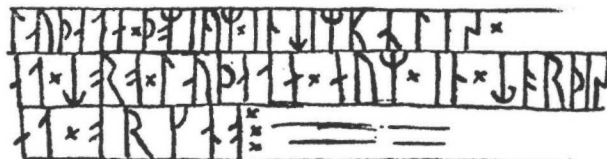
RUNSTENS KYRKA, PÅ EN PELARE, ÖL.

34.

*HÆR: 4tP: 1*H7t: 2tH.
1t: VIRPI: 4t1R: R 7t1t: 1t: BR: 4t1t:
*Rt: 1t1t: R 7t: 1t1t: 1t: 5RIP1t: 1t1t
1t: 1t: 1t1t

RUNSTENS KYRKA, MÄSSBOK, ÖL.

35.

33. Runstens kyrkoby, västra gärdet i en bro.

Pl. XXI. Fig. 33, a) och b).

Litteratur: Rhezelius, *Monumenta Runica in Ölandia*, teckning: koncept 20, utskriften nr. 16.

På Runstens västra gärde, i första bron på vägen till Dystad, blott 116 steg från landsvägsgrinden ligger den af Rhezelius tecknade och af Ahlqvist omtalade runstenen. Bron består af blott två flisor, den norra har på sin norra kant den fragmentariska inskriften. Södra kanten af flisan är nästan rak, 185 cm. lång. Höjden från södra kanten till yttersta spetsen i norr är 134 cm. Stenen är 18 cm. tjock, skroflig på undersidan.

Öfversidan är alldeles glatt och jämsliten, skrofligheter endast i närheten af ristningarna, där den blifvit mindre trampad. Stenen synes här ej vara tillhuggen, oaktadt den är ganska slät och plan.

Inskriften är ristad i tre jämslöpande rader, alltså af ett mycket ålderdomligt skaplynne. Strecken äro grunda, ojämna, slitna i kanterna. Ritningen påminner om den till Rökstensgruppen hörande Slaka-stenen i Östergötland, hvilken den ock liknar uti att runorna äro ganska långa. Till Rökstensgruppen torde ock denna inskrift höra; då enligt Rhezelius \mathfrak{d} och \mathfrak{t} växla i inskriften, torde det förra vara Rökstensgruppens **b**-runa.

Söderbergs teckning, fig. 33 a, visar, att han ej lyckats läsa inskriften; vid mitt besök 1904 kunde ej stenen återfinnas, ty bron hade blifvit omlagd.

På Rhezelius teckning, fig. 33 b, börjar mellersta raden med $\mathfrak{||}$; jag förmodar, att detta varit prep. **aff** och tillika utgjort inskriftens början. På baksidan af Aspastenen, Ludgo sn, Rönö hd, Söderml. B. 804, L. 864, hvars inskrift på samma sätt som här är ordnad i tre rader, innehåller likaledes den mellersta raden inskriftens början.

Någon ytterligare tydning är knappast möjlig med nu tillgängliga upplysningar om stenen, och att döma af Söderbergs teckning troligen icke heller, om stenen återfunnes; Söderberg har icke efterlämnat någon detaljerad beskrifning af ristningen.

34. Runstens kyrka, på en pelare.

Pl. XXI. Fig. 34.

Litteratur: Rhezelius, *Monumenta Runica in Ölandia*, i konceptet onummerad, upptagen mellan 20 och 21, i utskriften under nr. 16. — Liljegren, *Runlära*, s. 213, not. 1. — Ahlqvist, *Ölands Historia och Beskrifning*, II, s. 261.

Rhezelius meddelar om denna runinskrift uti utskriften: »Uthi b:te Runestens kyrkia syns ock desse runor i höghkoren på wäggen skrifna

*N#R : H#Y : T#T · T : TT
 TH : PIRPH : *THR : RNMHTH : TH : BR : HEM :
 *RH : PNT : RNR : TH : T : DRPH : *T
 H : TH : THYHT

Thet är: Huar som läas: Thenna kyrkia heter Runasten, thät bor sköna herrar, kunna Runär läsa och skrifva. Håk, Jon, Olle, Kalmarn».

I konceptet saknas skiljetecken och första raden står sist.

Söderberg anmärker, att Rhezelius missförstått *T↓ (= hæc). Detta är emellertid icke det enda missförståndet hos Rhezelius. Inskriften bör translittereras på följande sätt:

huør : søm : thættæ : læs

tanæ : kirkia : hætar : runastæn : tal : bør : söcna : haræn : kunnæ : runær : læsæ : oc : scrifuæ
 : hæc io : ola : calmarn

I denna translitteration har # återgifvits med ø till åtskillnad från ð o men kan icke uti huør och søm hafva annat ljudvärde än o. Runorna P k och ↓ c brukas utan åtskillnad och th har samma ljudvärde som t. Runan T måste antagas uttrycka både e- och ä-ljud och därtill användes ock T i binderunor. Uti tal är I T åsyftadt att vara T t, som vändts, för att ej binderunan skulle få utseende af ð o.

Inskriftens fonetiska transskription torde vara följande:

Hwår som tattæ læs, tænnæ kirkia hetær Runasten. Tæt bør sokna-hærræn kunnæ, runær læsæ ok skrivæ. Hæc Jo[hannes] Ola[i] Kalmarn[ensis].

Öfversättning: Den som läser detta, denna kyrka heter Runasten. Det bör kyrkoherden kunna, [nämligen] läsa och skrifva runor. Detta [skref] Johan Olofsson från Kalmar.

N. J. Löfgren, *Tjenstemän wid Församlingarne och Lärowerken uti Kalmar stift*, Kalmar 1836—1839, innehåller s. 697 följande uppgift:

»Joannes Olai Calmariensis erhöi bisk. Hans Brasks i Linköping fullmagt på Sandby, dat. Lincopiæ 1525. Osäkert, huruvida han tillträdde eller icke, ty Petrus Aposta var här kyrkoherde år 1525, då nyssn. biskop här visiterade.» Om Runsten sn uppgifves s. 648: »Petrus Magni var här Curatus 1525, då Biskopen i Linköping Hans Brask visiterade. . . . Dn Petrus nämnes i räkenskaperne i Kongl. Kammar-Collegii arkiv såsom kyrkoherde i Runsten och Långlöt åren 1547—57.»

Hvarken runformerna eller språket uti inskriften torde förbjuda antagandet, att den härrör från ofvannämnde Joannes Olai Calmariensis, som alltså också varit kyrkoherde i Runsten. Då det knappt kan antagas, att färdigheten att läsa och skrifva runor varit så allmän bland kyrkoherdarne, som inskriften säger vara önskligt, synes det mycket sannolikt, att runinskriften uti mässboken i Runsten (Öl. 35) är att tillskrifva samma kyrkoherde. Då denna mässbok är tryckt 1541, har Joannes Olai Calmariensis alltså då varit kyrkoherde i Runsten men 1547 efterträds af dn. Petrus.

Ordet *sokna hærra* m. 'kyrkoherde, sockenprest' anföres i Söderwalls *Ordbok öfver svenska medeltidsspråket* från 1408. I afseende på språket är att märka, att *th* blifvit *t* och *ä* öfvergått till *å* i *hwor*, äldre *hwā(r)*. Å andra sidan utgör *hwor* med bibehållet *-r* i nom. sg. en viss ålderdomlighet, äfvensom *runær*, som är en utveckling ur runsv. *rūnar*, *rūnix* och alltså kanske förutsätter nom. sg. *run*, icke *runa*.

35. Runstens kyrka, mässbok.

Pl. XXI. Fig. 35.

Litteratur: Rhezelius, *Monumenta Runica in Ölandia*, i konceptet onummerad, upptagen mellan 20 och 21, i utskriften under nr 16. — Liljegren, *Runlära* s. 213, not. 1.

Rhezelius yttrar i utskriften: »Uthi Ecclesiae eiusdem gamble kyrkioordningz bok, står desse Runor:

ᚠᚠᚠᚠᚠᚠ : ᚠᚠᚠᚠᚠᚠᚠᚠ × ᚠᚠ × ᚠᚠᚠᚠᚠᚠᚠᚠ × ᚠᚠ × ᚠᚠᚠᚠᚠ × ᚠᚠᚠᚠᚠᚠᚠᚠ ×
 ᚠᚠᚠᚠᚠ × ᚠᚠ × ᚠᚠᚠᚠᚠᚠᚠ × ᚠᚠ × ᚠᚠᚠᚠᚠᚠᚠᚠ ᚠᚠ id est
 Laudate Dominum in Cimbali et Choro,
 laudate eum in cordis et organo».

Rhezelius koncept, hvars teckning är afbildad fig. 35, har × efter ᚠᚠᚠᚠᚠᚠᚠᚠ, saknar × efter ᚠᚠ, har ᚠ af formen K och på ᚠ därefter ett streck, likt högra kännestreckket till ᚠ, skrifver ᚠᚠᚠᚠᚠᚠᚠᚠᚠ × ᚠᚠ, hvilket man väntar, och slutar med ett skiljetecken af tre kors, skrifver i transskriptionen *chordis*, har annan radfördelning, se fig. 35, samt anmärker före runorna: »I gamle k. ordningzboken står med tvenne stilar», hvilket synes antyda, att texten äfven varit återgifven med skrifstil. Texten är Davids psalm 150, 3 »Lofven Herren med basuner; lofven honom med psaltare och harpor». Liljegren, *Runlära* s. 213 uppger, att inskriften funnits i en 1541 tryckt mässbok, och den har alltså sannolikt ditskrifvits i senare hälften af 1500-talet, jfr n:r 34.

36. Bjärby, Runstens sn.

Pl. XXII. Fig. 36.

Litteratur: Rhezelius, *Monumenta Runica in Ölandia*, konceptet n:r 21, utskriften n:r 13. — Frigelius, *Handschrifna samlingar på Kalmar stiftsbibliotek*. — B. 1055, 1079. — L. 1306. — Hilfeling, *Resa 1797*, Taf. 8 teckning. — Teckningar 1872, 1874 af H. A. R. Sidén i ant. top. ark. — S. Söderberg, *Runologiska och arkeologiska undersökningar på Öland I*, s. 20 i ATS, 9: 2.

Runstenen i Bjärby är rest invid landsvägen på höger hand för den som kommer söderifrån. Inskriftsidan vänder från landsvägen mot öster. Utskriften säger: »Lågh till broo, restes opp 1634.»

Ämnet är kalksten. Stenens största bredd upptill är 1,46 m., nedtill 1,32 m. Höjden från nedersta ornamentet till toppen är 1,70 m. Tjockleken är 15—16 cm. Runornas höjd i yttre raden före skadan i stenens vänstra kant 10 cm., sedan vidgar sig slingan till 11 cm., och mellan dessa bredder växlar denna slinga.

XXII.

BJÄRBY
RUNSTEN ÖLAND
86.

1/15

37. Lerkaka, Runstens sn.

Pl. XXIII. Fig. 37.

Litteratur: Rhezelius, *Monumenta Runica in Ölandia*, konceptet n:r 23, utskriften n:r 14. — B. 1054. — Hilfeling, Resa 1797, Tab. 8, text 35, 36. — L. 1305. — Ahlqvist, *Ölands Historia och Beskrifning* II 1, s. 259. — S. Söderberg, *Runologiska och arkeologiska undersökningar på Öland* I, s. 21 f.

När man söderifrån nalkas Lerkaka by, träffar man runstenen på vänster hand, strax innan man kommer fram till byn; den ligger på marken invid en stengärdesgård, 26 steg från landsvägen, med inskriftsidan uppåt.

Hvad som tidigast är bekant rörande denna runsten, anföres sålunda af Rhezelius: »En bonde i Lerkaka by hafver fört honom af sitt forna rum, i en stenbro, och åter i sal. kon. Johannis 3:tii tijdh, hafwer en af Rijkzens herrar af Bielkarna sedt be:te runstens wanvyrdo och ræmpnan; sadhe han, om dän lefde som förden i bron, borde han straffas till lifvet, hafr och läsit stenen och dät noterat. Efter fullmachtens innehåld är denne *R.H.* förd på sitt förrige rum igen Anno 1634.»

Runstenen var redan då sönderslagen men inskriften fullständig och så ännu, då teckningen i slutet af 1600-talet togs för Bautil. Senare har ytan på öfre fjärdedelen till höger sprungit sönder i tunna flisor. På Ahlqvists tid lågo de flesta af dessa fragment ännu kvar på stenen, men när Söderberg besökte denna, voro de alla borta. Genom att söka i en närstående, af lösa kalkstensflisor uppförd mur återfann Söderberg den 12 aug. 1884 ett stycke, som märkligt nog var det, som saknades på Ahlqvists tid, och d. 10 sept. 1886 hittades ännu ett litet stycke, som ursprungligen suttit invid det förra. Vid mitt besök d. 14 juni 1904 funnos icke mera dessa fragment.

Ämnet är kalksten. Nedre flisans bredd 1,60 m., längden, då stenen ligger, 2,60 m.; nedre flisan 1,25 hög, öfre 1,27 m. Runornas höjd i vänstra slingan i allmänhet 11 cm., i högra yttre slingan 12 cm., i den inre slingan 10 cm.

Runorna äro mycket ojämnt inhuggna, flertalet äro tydligt men somliga mycket grundt inhuggna, under det andra åter äro huggna särdeles djupt. Somliga äro inhuggna i fördjupningar såsom öfre delen af **k** i det första **auk**, öfre delen af **s** i **raistu** och **k** i **saksi**, som är inhugget med sin staf i botten af hålet efter en utfallen förstening. Uti **lit** äro **it** ristade i en minst 3 cm. djup håla.

Inskriftens första namn är **olafa**, **† o** är dock otydligt och det sneda korset efter namnet grundt och osäkert. Efter **r** i **raistu** är en springa, där stenen gått tvärt af på midten, men inskriften visar, att vid denna kant intet felar. Mellan **raistu** och **stain** finnes knappt något kors utan snarare ett lodrätt streck; mellanrummet är mycket litet.

Om den delen af inskriften, som står i den inre slingan, säges det L. 1305, att den redan 1634 var otydlig. Otydligheten har säkerligen berott på att stenen varit öfvervuxen med lafvar, ty när Söderberg undanskaffat den vegetation, som liksom ett tätt skinn betäckte stenens yta, befanns den bevarade delen af inskriften vara fullt tydlig.

Söderbergs läsning, fullständigad efter B. 1054, ger följande inskrift:

Yttre slingan: 𐌺𐌰𐌿𐌰𐌰 * 𐌺𐌰𐌿 * 𐌺𐌰𐌿𐌰 * 𐌺𐌰𐌿 * 𐌺𐌰𐌿𐌰𐌰𐌰 * 𐌺𐌰𐌿𐌰𐌰𐌰 * 𐌺𐌰𐌿𐌰𐌰 *
 5 10 15 20 25 30
 𐌰𐌿𐌰𐌰 * 𐌺𐌰𐌿𐌰𐌰 * 𐌰𐌿 * 𐌺𐌰𐌿𐌰𐌰𐌰 * 𐌺𐌰𐌿 [* 𐌺𐌰] 𐌺𐌰𐌿𐌰 𐌰𐌿𐌰 * 𐌿𐌰 * 𐌺𐌰𐌿𐌰𐌰 * 𐌺𐌰𐌿 * 𐌺𐌰𐌿𐌰𐌰𐌰
 35 40 45 50 55 60 65 70 75
 Inre slingan: 𐌺𐌰𐌿𐌰𐌰𐌰𐌰 * 𐌺𐌰𐌿𐌰𐌰𐌰𐌰𐌰𐌰𐌰𐌰 𐌺𐌰𐌿𐌰𐌰𐌰𐌰𐌰𐌰 [𐌿𐌰𐌿𐌰𐌰𐌰] 𐌰𐌿𐌰𐌰𐌰𐌰𐌰𐌰 𐌺𐌰𐌿𐌰𐌰𐌰𐌰𐌰𐌰𐌰𐌰
 80 85 90 95 100 105 110 115 120 125
 Translitteration: **olaf** * **auk** * **kamal** * **auk** * **saksi** * **raistu** * **stain** * **pina** * **aftir** *
 5 10 15 20 25 30 35 40
un * **fabur** * **sin** [* **kai**] **rui lit** * **at** * **bonta** * **sin** * **hiarsuk** || **kublpsi** * **fiarun olaf** **hifnti** [**at**
 45 50 55 60 65 70 75 80 85 90 95 100
miom] **u ati un hiar halfan bu**
 105 110 115 120 125

Runorna 44—48 **fabur** och 111—116 **iunhia** stå på det 1884 hittade fragmentet, 49—51 **sin** med föregående kors och 108—110 **uat** på det 1886 funna.

Runorna 71—77 **hiarsuk** äro alldeles säkra, **h** har korta kännestreck, det vänstra öfre är borta tillika med öfre stafven; de öfriga runorna äro alldeles otvetydiga, fast mellersta strecket på **s** är något oklart. Något motsvarande ord finnes eljest icke uppvisadt; jag förmodar, att det är ett adv. med betydelsen »här», bildadt af det *hérsi* 'här', som på Ärs-stenen i Jutland, Wimmer, *Danske runemindesmærker* I, n:r 10, är ristadt **hirs**i och så tydt af Bugge, *Tidskr. for Phil. og Pæd.* VII, s. 250. Ordet torde vara bildadt efter mönstret af den fsv. motsvarigheten till isl. *hizug* 'där', hvaraf blott en yngre form fsv. *hitzig* 'där' förekommer i litteraturen.

Det synes tydligt, att **hifnti** är pret. *hæfndi* af *hæfna* 'hämna', fsv. *hæmna*, vid hvilket verb den, för hvars skull hämnd tages, betecknas med gen. eller som här ack. *Unn*. Ordet **fiar**, gen. sg. af *fæ* 'gods', synes böra fattas som ett binamn *Féar-Unn* 'Rike-Unn'. Genom **at miomu** betecknas platsen för hämnnden, troligen en smsg med ordet 'ö'. Möjligen är att läsa **at momu**, då på teckningen i B. 1054 runan **i** synes stå väl trängt och kanske föranledts af en fåra. Man kunde kanske tänka på ön *Mon*, ö. om Ösel, estn. *Muhumaa*, *Muhho*, *Mohumaa*. Rhezelius har både i koncept och utskrift **at mo-ku**, Hilfeling **hifnt n mualun · hiar**. Inskriftens slut från och med *Féar-Unn* synes mig utgöra tvänne värspår. I det första värspåret kan ju allitteration äga rum mellan *Olaf*r och *hæfndi*, då allitteration förekommer mellan vokal och begynnande *h*-, men möjligt synes ock, att tillnamnet *Féar-Unn* är begagnadt i värsen just för att vinna allitteration med ortnamnet, som sålunda kanske börjat på *F*-.
 Transskription: *Oláfr auk Gamall auk Saksi raistu stein þænna æftir Unn faður sinn, Geirvi lét at bonda sinn hiarsug kumbl þæssi,*

Féar-Unn Óláfr
hæfndi at miomu;
átti Unn hiar
halfan bý.

Öfversättning: Olof och Gammal och Saxe reste denna sten efter Unn, sin fader. Geirvi lät efter sin make här (göra) denna minnesvård. För Rike-Unn hämnades Olof vid **miomu**; Unn ägde här halfva byn.»

XXIII.

LERKAKA
RUNSTEN, ÖLAND
37.

BÄGBY, GÄRDSLÖSA SN, ÖL.

39.

LERKAKA, RUNSTENS SN, ÖL.

38.

38. Lerkaka, Runstens sn.

Pl. XXIV. Fig. 38.

Ett fragment af en förut okänd runsten låg som hörnflisa under en stolpe i Lerkaka n:o 1 och anvisades 1886 för Söderberg af undantagsmannen Jon Danielsson. Runstenen stod vid mitt besök 1904 på gården till Lerkaka n:r 1, stödd mot den mur, som skiljer gårdsplanen från bakgården.

Fragmentet, som är af grå kalksten, synes utgöra nedre delen af en afslagen runsten. Stycket är 78 cm. bredt, 85 cm. i stenens höjdriktning. Runornas höjd 9 cm.

Af ristningen finnas blott ett par slingstycken i behåll, det större innehållande 12 runor. Då de sista runorna 8—12 tydligen äro **kupan**, böra 5—7 vara **sin** och 5 är ↓ **s**, 4 cm. uppifrån med prick på ändan, 6 är **i**, ett 9 cm. långt, grundt men tydligt streck, 7 **n**, en grund staf med kännestrecket märkbart blott t. v. Före dessa ord har ordet 'fader' eller 'broder' stått, men af detta ord är blott slutet **ur** påvisligt, i det lemningar finnas af kännestrecket till 3 **u**, och af 4 **r** stafven är fullständig samt lemningar af kännestrecket synliga. Af 2 **p** finnes blott ett 3 cm. fragment af en staf nedtill, och af runan 1 ett 5 cm. långt fragment af en staf nedifrån bredt, grundt, hvarför runans beskaffenhet ej kan afgöras. Något skiljetecken synes ej.

Inskriften har alltså varit:

ᚱᚰᚱᚱᚱᚱᚱᚱᚱᚱ

Translitteration: *a*pur sin kupan

Transskription: (*f*)adur sinn góðan

Öfversättning: — sin gode fader.

39. Bägby bro, Gärdslösa sn.

Pl. XXIV. Fig. 39.

Litteratur: Rhezelius, *Monumenta Runica in Ölandia*, koncept n:r 24, utskrift n:r 9. — B. 1060. — L. 1301. — Frigelius, *Handskrifna samlingar i Kalmar stiftsbibliotek*. — Teckning af H. A. R. Sidén, 1873, i ant. top. ark. — Hilfelings, *Resa 1797*, Tab. 11. — Wallman, I., *Öländska och Gothländska Fornlemningar*. Suppl. till Hilfelings *Dagbok*, h. 1 (1830) fig. 167 i V. H. A. A. saml. — S. Bugge, *Runverser* s. 251 i ATS. 10: 1. — S. Söderberg, *Runologiska och antiqvariska undersökningar på Öland I*, s. 22 i ATS. 9: 2.

Rhezelius meddelar i utskriften om denna stens plats och historia: »Widh Norra Beijby Broo Södre enden. Lågh i Bron förr, restes opp 1634»; i konceptet tilläggas: »wender sigh nu skriften öster mot vägen, är whit telgesten». Runstenen äfven nu söder om Bägby bro, i muren till gärdet väster om vägen.

Runstenen är 2 m. hög, 1,06 m. bred vid foten, 18 cm. tjock. Runornas längd är 8 cm. I **sin** har **i** en stor fördjupning på midten men är dock förmodligen **i**, icke **e**; **n** ser vid första påseende ut som **u** på grund af en remna. I ordet **ainiki** läser B. 1060 den andra runan som **↑**. Öfversta delen af runan är nu borta, i det en skärfva i kanten af stenen fallit af; men det är dock så mycket kvar, att Söderberg tror sig med visshet kunna påstå, att runan varit **i**, helst som **↑** annars ej förekommer, blott **↑**.

Inskriften är följande:

Translitteration: **suain** × **kiarpi** × **eftir** × **sin** × **fapur** × **uikar** × **sun** × **ainiki** × **sialfr** ×

raisti × **stain**

Transskription: *Svæinn giardi æftir sinn faður Vikar, sun æinigi, sialfr ræisti stæin.*

Öfversättning: Sven gjorde (detta) efter sin fader Vikar; ende sonen reste själf stenen.

Bugge anser senare delen af inskriften säkert vara värs, troligen ock förra delen, då »gjorde» utan objekt tyder på poetisk form, och ordnar halfstrofen sålunda:

Svæinn giardi æftir

sinn faður Vikar,

sun æinigi

sialfr ræisti stæin.

40. Bägby, Gärdslösa sn.

Pl. XXV. Fig. 40.

Litteratur: Rhezelius, *Monumenta Runica in Ölandia*, konceptet 27, utskriften n:r 10, — B. 1059. — L. 1302. — Frigelius, *Handskrifna samlingar på Kalmar stiftsbibliotek*. — S. Söderberg, *Runologiska och arkeologiska undersökningar på Öland I*, s. 23.

Runstenen uppgifves redan af Rhezelius vara »widh Beijby broos Norre änden, förd till sitt g. ställe och där oprest. 634» och runstenen står ännu vid norra sidan af Bägby bro, i en trädgård, 127 steg väster om vägen, 40 steg norr om bron.

Runstensens höjd är 2 m., bredden 1,50 m., tjockleken 11 cm. Runornas längd växlar mellan 14 och 18 cm.

Slingan utgör en sluten ring, nedtill omknuten af en orm, såsom B. 1059 utvisar.

Stenen är alldeles oskadad, men inskriftsidan är så skroflig och ristningarna så grunda, att man i början betviflar, att något är inhugget. Söderberg har dock lyckats med säkerhet läsa större delen af inskriften till ock med **kupa**. I det följande **asualt** är **s** **ŋ** ristad med mindre tydliga fåror, som gifva runan utseende af **b**; **al** synas säkra, ehuru kännestrecket på **a** sitter väl högt och det på **l** är väl långt, **t** är osäkert. I half-

kretsen ofvanför står ett säkert **auk** samt början af sista namnet, som sannolikt varit **halka**; dess **h**, **k** och sista **a** äro säkra, ett oregelbundet **l** kan varnas men det första **a** blott förmodas. Inskriften slutar med ett kolon.

Inskriften är sålunda följande:

Hufvudslingan: $\text{P N P B R T T R} : \text{t N P} : \text{H N T H} : \text{R T H T N H T T H} : \text{t} \cdot \text{P H T} : \text{H T T A} :$
5 10 15 20 25 30 35

$\text{B R N P R} : \text{H T T} : \text{P N P T} : \text{t N N T T} :$ Slingknuten: $\text{t N P} \text{ †[†]}$ Utom slingan: $\text{N P T} :$
40 45 50 55 60 64

Translitteration: **kupbratr** : **auk** : **suain** : **raistu stain** : **a** · **þina** : **aftir** : **brupr** : **sina** :
5 10 15 20 25 30 35 40 45

kupa : **asualt** · **auk** **h[a]** **lka** :
50 55 60 64

Till **stain** : **a**, som är ack. pl., passar icke ack. sg. **þina**. Troligen utgör **stain** : **a** en felristning för **stain**, som rättats genom att ett skiljetecken anbragts efter **n**.

Transskription: *Guðbrandr auk Swæinn ræistu stæin(a) þænna æftir bróðr sína góða, Aswald auk Hælgha.*

Öfversättning: Gudbrand och Sven reste denna sten efter sina goda bröder Aswald och Helge.

41. Bägby, Gärdslösa sn.

Pl. XXVI. Fig. 41.

Litteratur: Rhezelius, *Monumenta Runica in Ölandia*, konceptet n:r 25, utskriften n:r 8. — B. 1057. — Frigelius, *Handskrifna samlingar å Kalmar stiftsbibliotek*, teckning d. 3 juli 1750. — L. 1300.

I konceptet lämnar Rhezelius följande uppgift: »Denne sten war i en stengål til klifstata melan öfr och neder Beyby, fördes til landborgen och sattes widh Beyby söder broo, der han nu står»; utskriften upplyser, att stenen restes 1634. Runstenen är nu försvunnen.

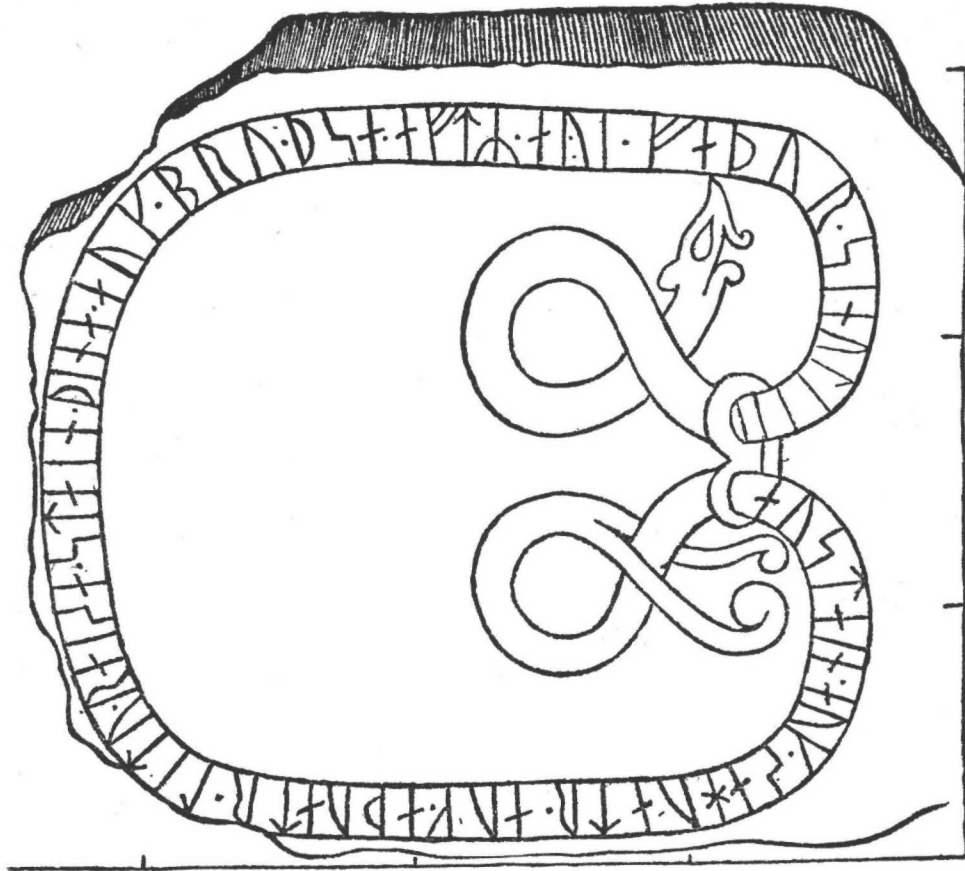
Höjden angifves af Rhezelius till $13\frac{1}{2}$ ctr (kvarter), alltså 2,03 m., hvilket mått skalan i B. 1057 också ungefärligen utvisar ($13\frac{5}{7}$ kvarter); bredden upptill 11 ctr (1,65 m.), nedtill $9\frac{1}{2}$ ctr (1,43 m.).

Inskriften synes hafva varit svårläst att döma af olikheten mellan Rhezelius, Bautil och Frigelius, hvilken senares teckning dock visar sig otillförlitlig genom fel sådana som **riiu** för **litu**, **raita** för **raisa**, **iru** för **bru**.

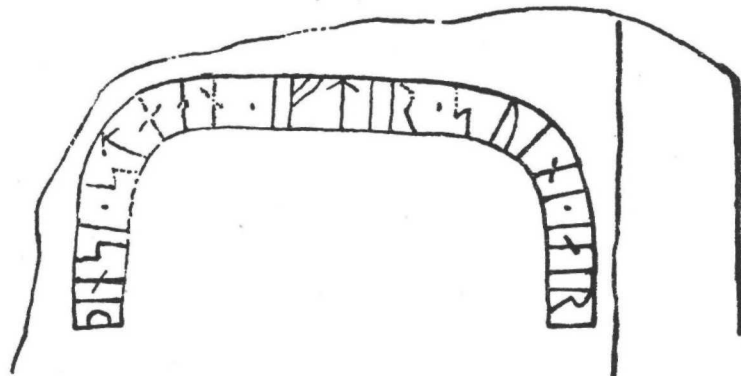
Inskriftens första namn är **austain** Rh., B., **t N H T P R** Fr., det andra **H N T T R enhuatr** Rh., **N T T N T T R sahuatr** B., **t t t N t t R aiauatr** Fr., af hvilka läsningar den i B. visar sig riktig genom att gifva ett bekant namn isl. *Sighvater*. Det tredje namnet är hos Rh., B. och Fr. öfverensstämmande **apuatr**.

Den dödes namn är i Rhezelius' koncept och B. 1057 **aui**, i utskriften och Fr. **aii**.

BÄGBY, GÄRDSLÖSA SN, ÖL. B. 1057.
41.

GÄRDSLÖSA,
BRON VID KYRKAN, ÖL.
42.

Inskriftens translitteration är alltså följande:

Øystæinn auk Sighwatr auk Adhwatr létu ræisa stæin þænna auk bró þessa æftr Ave faður sinn góðan.

Öfversättning: Östen och Sigvat och Advat läto resa denna sten och göra denna bro efter Ave, sin gode fader.

42. Gärdslösa, bron vid kyrkan.

Pl. XXVI. Fig. 42.

Litteratur: Rhezelius, *Monumenta Runica*, konceptet nr 26, utskriften n:r 11. — Peringskiölds Samlingar 8, xxxviii. — Frigelius, *Handskrifna samlingar i Kalmar stiftsbibliotek*. — L. 1299.

Rhezelius säger i konceptet om stenens plats: »Widh kyrkian i bron liger thenne afnötte Runflijsa», hvars längd i utskriften af annan hand angifves till 5 aln. 1 qv. (3,12 m.), hvilket ock öfverensstämmer med Peringskiölds skala, bredden 9 qv. (1,35 m.). Måtten äro i utskriften tillagda med blyerts af samma hand, som utomkring stenen på teckningen gjort en anteckning för att beriktiga läsningen af inskriftens början. Då detta beriktigande i det närmaste öfverensstämmer med Peringskiölds läsning, härröra dessa anteckningar kanske från denne. Frigelius säger: »Vid Gärdslösa kyrkia på södra sidan ligger en Runsten til bro öfver bäcken men är så afnött, att inga runor kunna läsas». Hilfeling, *Resa 1797*, text, s. 40 yttrar: Den Runstenen n:o 1058, som tilföre skolat finnas i Gärdslösa kyrko-lucka, finnes ej mera.

Det stycke af inskriften, som kunnat skönjas af Rhezelius och Peringskiöld, utgör en slinga tvärs öfver stenen med en krök i hvardera ändan. Inskriftens början är i konceptet INIIIT ·, i utskriften PNTHHTT ·. De tillagda kännestrecknen äro skrifna med annat, mindre svart, brunaktigt bläck, och då Rhezelius tillfogar: »Synes intet mere af Runeskriften än hagwa | : id est hugga eller hacka : | sten etc», kan man sluta, att Rhezelius själf gjort tilläggen med annat bläck i utskriften. Dessa tillägg äro alltså icke att betrakta som en förbättring af läsningen i konceptet utan som en gissning om ursprungliga lydelsen af denna läsning. Peringskiöld läser i stället $\text{þinsi} \cdot \text{staen}$ ·, hvilken läsning upptagits af L. 1299 och synes sannolik.

Prep. 'efter' är hos Rhezelius *eftr*, hos Peringskiöld *iftir*, utan att vi kunna afgöra hvilketdera är riktigt, det följande namnet öfverensstämmande *suini*. Efter namnet följer hos Rhezelius HINI , hos Peringskiöld HIRI , hvilken ristning möjligen kan utgöra släktskapsordet »broder», fast det af uppteckningen ser ut som ett ortnamn, föregånget af prep. »i».

Upptages sålunda Rhezelius' läsning af slutet men Peringskiölds af det föregående, har inskriften alltså varit följande:

— $\text{þi} \cdot \text{H} \cdot \text{HTHTT} \cdot \text{IHTIR} \cdot \text{HINI} \cdot \text{HINI}$ —

Translitteration: — $\text{þinsi} \cdot \text{staen} \cdot \text{iftir} \cdot \text{suini} \cdot \text{iaiui}$ —

Ristningen **suini** bör vara ack. sg. af ett namn **Swæinix*, men hvarken i Svenskt diplomatarium eller i Svenska riksarkivets pergamentsbref finnes något sådant namn, ej ens i svag form **Sveni*. Förmodligen är **suini** felläst för **suina**, ack. sg. af det namn nom. sg. **suini** som finnes på Glemminge-stenen i Skåne, Wimmer, *De danske Runemindesmærker* III, s. 78, och **sueni** nom. sg. Klemensker-stenen II på Bornholm, ib. s. 212.

Transskriptionen är sålunda: — *þænsi stein æftir Swæina (bröður)* —.

Öfversättning: — denna sten efter (sin broder) Sveine —.

43. Gärdslösa kyrka.

Pl. XXVII. Fig. 43 a, b.

Litteratur: S. Söderberg, *Runologiska och arkeologiska undersökningar på Öland I*, s. 23 f. — Teckningar af H. A. R. Sidén i ant. top. ark.

I Gärdslösa kyrka finnas tre runstensstycken, som nu stå uppresta inuti kyrkan mot östra väggen i det rum, där kol för värmeledningen förvaras. Det, som här nedan kallas A, påträffades af Söderberg 1891, men en teckning af H. A. R. Sidén finnes dock däraf i ant. top. ark., daterad 1873. Stycket B förefann Söderberg 1884, och stycket C låg då i kyrkan som golfsten under hvalfbågen mellan kyrkans hufvudskepp och norra tvärskeppet men var 1893 upptaget och rest mot östra väggen.

Alla tre styckena äro af samma blågrå kalksten, och slingorna på dem alla hafva samma bredd, man kan sålunda med ganska stor säkerhet sluta till att de tre styckena utgjort delar af samma runsten. Flisorna A och B äro visserligen blott 5—6 cm. tjocka, stycket C däremot 14 cm., men baksidan på A och B visar, att de äro nyklufna, denna sida är nämligen skroflig och skarpknölig.

Stycket A. Styckets största mått från hörn till hörn är 1,06 m., dess största bredd 59 cm. Af den ursprungliga kanten existerar blott ett 40 cm. långt stycke. Ytan är sliten genom tramp och af runstrecken finnas endast bottarna kvar, dessa ofta skrofliga och utbredda genom afstötning af flisor.

Runan 1 är ett svagt spår af ett kännestreck till **þ k**, fint och skrofligt i kanterna, ej fullt säkert. Runan 2 **u** är fullt säker, öfre delen af stafven på 7 cm. bortsliten, äfvensom slinglinien upptill och nedtill. Runan 3 är en 11 cm. lång staf, hvars midt förlorar sig i fördjupningar; toppen är svag, foten kraftigare, topp och fot synas ej stå i rak linie; spår af kännestreck finnas icke. Runan 4 läser Söderberg som **β**, ett par svaga spår af stafven och ett af nedre kännestrecken äro synliga, det senare endast $\frac{1}{2}$ cm. långt, allt mycket grundt. Runan 5 **i**, ett skarpt smalt streck, 6 är **a**, både staf och kännestreck skarpa och smala med ojämn botten. Runan 7 **r**, 8 **n**, smala fina streck, följda af ett kolon med öfre punkten mycket fin, den nedre större, säker.

Stycket A har alltså först ett namn med **-biarn** som senare led, af resterna af r. 1—3 att döma troligen **kunbiarn**.

Efter detta namn står 9—11 **auk**, följdt af ett kolon af fina punkter. I den följande runan 12 **h s** är mellanstreckets vänstra hälft bortnött, toppen är ett grundt men bredt streck, foten bredare och djupare. Runan 13 **u** utgöres af grunda orena streck. Runorna 12—13 **su** utgöra antagligen början af mansnamnet Sven och till den följande runan i detta namn, 14 **a**, hör enligt min uppfattning en fördjupning i stenens kant, som har riktning af kännestrecket till **a** och ser ut att vara huggen men ej går ut i kanten, där ej heller något spår af stafven synes.

Inskriften på A har alltså antagligen varit: **kunbiarn auk : sua[in]** och har hört till början af runstenens inskrift, låt vara att det icke är alldeles omöjligt, att ännu något namn föregått.

Stycket B är till formen en likbent triangel med afstötta vinkelspetsar. Ena sidan är 50 cm. lång och utgör stenens ursprungliga kant, och nästan jämnlöpande med denna går slingan, hvars öfre linie 52 cm. utgör fragmentets största längd. Bredden från den ursprungliga kanten till det motstående hörnet är 39 cm.

Slingans linier äro synliga öfverallt, delvis ovanligt djupa, glatta och skarpa i botten.

Uti slingan synes följande ristning. Runan 1 **u**, stafven är någorlunda bred och tydlig, ehuru grund, kännestrecket ytterst fint och grundt, slutar efter 3 cm. uppifrån. Runan 2 **h k**, hela kännestrecket är tydligt; stafven blott 2 cm. upptill djup, sedan smal och når ej nedre slinglinien. Efter detta ord, som uppenbarligen varit **[auk]**, följer ett kolon af två djupa prickar. Runan 3 utgör spår af en bred staf under $2\frac{1}{2}$ cm. uppifrån, hvarefter Söderberg icke funnit vidare spår af runor.

Vid min granskning 1904 fann jag efter 6 cm. en staf af 1 cm. nedifrån, som sedan kunde följas som en skugga; 3 cm. nedifrån har ett snedt tvärstreck funnits, och runan har säkerligen varit *** o**; äfven vid öfre slinglinien kan denna runa spåras. Efter ytterligare 6 cm. finnas spår af en annan runa, ett svagt streck, som börjar 2 cm. uppifrån och sträcker sig 2 cm. nedåt, där det slutar med liksom en pilspets, sannolikt lemning af *** h**, men därefter spåras inga runor. Troligen har här namnet **ioh[an]** stått.

Inskriften på B har alltså antagligen varit: — **[auk : ioh[an]]** och torde hafva omedelbart anslutit sig till inskriften på A. Mellan A och B fattas alltså ett stycke, stort nog att rymma de som saknade inklamrade runorna i **sua[in]** och **[auk]** samt mellanstående skiljetecken, alltså cirka 21 cm.

Stycket C, som är det största fragmentet, är öfre stycket till höger af runstenen, af hvilken den torde utgjort något mer än fjärdedelen. Stycket är 1,25 m. högt efter vänstra sidan, 1,07 m. efter den högra, 1,26 m. bredt nedtill, 1,13 m. upptill.

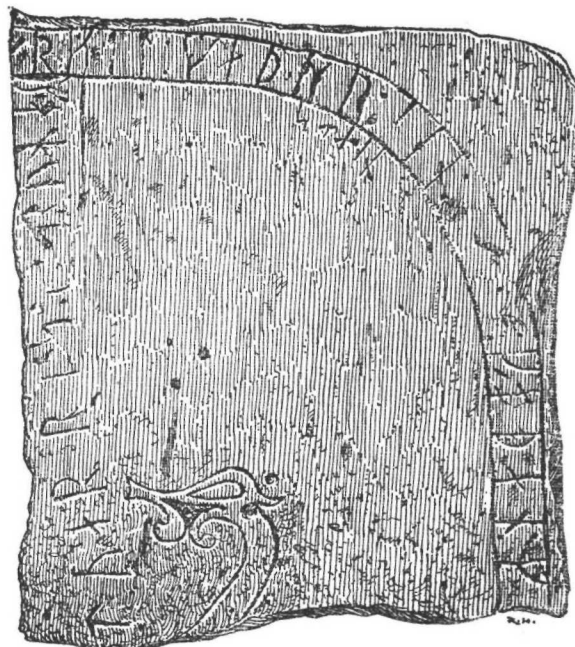
Stenen är alldeles glattslipad genom tramp, i synnerhet på midten, men synes icke hafva varit tillhuggen. Runorna hafva liksom öfriga ristningar varit ganska kraftiga och skarpa i botten; af de runor, som äro nära utslitna, kvarstå smala streck med skarpa kanter. Runornas höjd är i allmänhet 9—10 cm.

Hufvudinskriften har varit ristad i en enkel ormslinga, som varit anordnad såsom Öland 31, Runsten; ormens hufvud finnes vid nedre kanten af fragmentet. Bakom ormens öga finnes en rund, skålformig fördjupning, 3—4 cm. i diameter, som troligen icke är huggen.

GÄRDSLÖSA KYRKA, ÖL.
43 A.

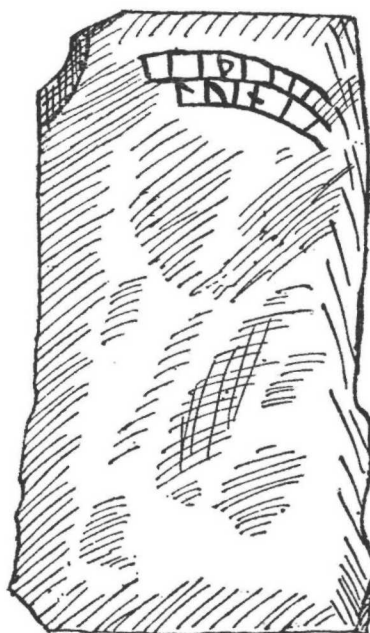
GÄRDSLÖSA KYRKA, ÖL.
43 B.

BO, BREDSÅTRA SN, ÖL.
44.

LÅNGBRO, REPLINGE SN, ÖL.
45.

Namnet **-rgil** synes blott kunna tolkas som *þorkell*, hvilket förmodligen genom sammanblandning med *þorgisl*, *þorgils* äfven synes haft en biform *þorgill* att döma efter skrifningar sådana som *Thorgillus* S. D. III 37 (1311), *Thyrgillus* S. D. III 98 (1312), gen. *Thyrilli* S. D. III 82 (1312).

Fonetisk transskription: *Gunnbiarn auk Swæinn auk Jóhann* — [þo]rkæl faður sinn [bónða] góðan. G[ud — **-tuar** (Oddvarr?) risti rúnar — stæin[di].

Öfversättning: Gunnbjörn och Sven och Johan (lätto resa denna sten efter To)rkel sin fader, (en bonde) god. G(u) hjälpe hans själl! **-tuar** (Oddvarr?) ristade runorna och — målade.

Anm. På Gärdslösa kyrkogård på gången, som leder till östra inkörporten, 19 steg från denna, säger Söderberg en stenflisa ligga, på hvars västra kant en hammare är inhuggen.

44. Bo, Bredsättra sn.

Pl. XXVII. Fig. 44.

Vid Bo i Bredsättra sn. hittadas »för 50 år sedan» ett fragment af en runsten, som fördes till Skedemosse. Som runstenen befanns användbar att utmärka egendomens vägstycke, försågs den på midtytan med inskriften ^{SKEDE}MOSSE, hvilken Söderberg ansett sig böra utelemna på afbildningen.

Fragmentet är 81 cm. högt, bredden upptill är 37 cm., stenens tjocklek 10 cm. Slingans bredd är 10 cm. Ämnet är rödaktig kalksten.

Ristningen undersöktes af mig, Brate, den 17 aug. 1905.

Af stenens vänstra runslinga är blott stycket närmast ofvan och nedom slingknuten i behåll, resten med alla runorna efter stenens vänstra sida borthuggen.

I denna slinga finnes blott en runa kvar nedanför slingknuten. Den har alltså varit inskriftens runa 1 och utgör en rak staf 5 cm., hvars nedersta del är bortslagen, alltså runan **i**.

Därefter finnes ingen runa förrän i högra slingan, som öfverst äger runan 2, en rak staf, 6 cm., hvars vänstra sida är förstörd på öfre hälften men i behåll så långt upp, att svårligen något kännestreck kunnat finnas, man borde då se spår däraf. Det första ordet är alltså **-ipur**.

Ordet efter : **kup** : **hilbi** : är fullt klart **siflu**, alla runorna äro djupa och äfven kännestreck i **l**, som Söderberg synes ha förbisett, är fullt tydligt; på **i** har aldrig något kännestreck funnits.

Därpå följer fullt tydligt **hans** utan föregående skiljetecken, och utan skiljetecken följer därefter 23 **l**, hvare öfre stafven är skadad, och 24 **i**. Emedan vinkeln mellan öfre slinglinien och slingknuten är skarp, är det säkert, att 24 **i** icke utgör staf till ett **u**, hvars staf vore slingknuten.

På andra sidan slingknuten följer ormens stjärt, böjd åt höger, på hvilken inga runor funnits. Från utgångspunkten af ormstjärtens öfre slinglinie utgår emellertid uppåt en linie i rak fortsättning af öfre slinglinien nedanför slingknuten, och denna lines enda ändamål synes vara att påpeka, det runan **s**, som något matt står vid dess spets, följd af kolon, är att läsa tillsammans med slingans runor till ordet **lis** :. Efter detta kolon är ytan borthuggen. På denna yta, som upptill begränsas af ornament, torde ungefär fem runor kunnat stå och hafva förmodligen funnits.

Efter dessa felande runor måste de tre runor ha följt, som stå till vänster på begynnelseslingans nedre slinglinie, nämligen 26—28 **iki**, hvilkas topp dock är bortslagen. Det ser ut, som om 27 knappt kan ha varit annat än **k** med samma vinkel mellan staf och kännestreck som i **kup**, ty för **f** utgår kännestrecket för högt upp, $4\frac{1}{2}$ cm. nedifrån. Men då afståndet till vänstra slingan icke är bekant, är det ju alltid möjligt, att runan kunnat vara **f**, och söker man suppleras den felande slingan med ledning af hvad som är i behåll, synes dess sträckning blifva sådan, att runorna **iki** måste hafva varit rätt långa och sålunda kännestreck till **f** kan hafva funnits upptill på **k**. 26 och 28 kunna blott ha haft kännestreck i toppen. Den **h**-liknande figur, som därefter följer, är underkäken af ormhufvudet, öfver hvars hals omedelbart dessförinnan går ett band af två linier. Ofvanför är ytan borthuggen ända upp till lemmingarna af korset.

Inskriften är sålunda följande:

a) Vänstra slingan: | b) Högra slingan: | ÞNR : FNÞ : *IBI : HIKTNTTTHNI c) Stenens midt: H : d) Innanför vänstra slingan: |K|

Translitteration: a) **i**; b) **ipur** : **kup** : **hilbi** : **siflu hans li**; c) **s** :; d) **iki**

Ristningen **-ipur** kan blott vara ack. sg. *faður* med utelämnning af kännestrecket på **a**. Efter **kup** : **hilbi** följer **siflu**, alltså på den plats där ordet 'själ' gemenligen står. Det kan icke vara tvifvel om att **siflu** är dat. sg. af ordet 'själ'. Denna ristning af ordet 'själ' är närmast jämförlig med **saul** L. 1385 (Vgl), 1190 (Ögl), 1122 (Ögl), 1102 (Ögl); runristaren har begagnat **f** för annars vanligt **u**, hvarpå stundom exempel finnes, se ofvan 28 Gårdby s. 91. Detta ursprung gör sannolikt, att äfven i **siflu i** står för **a** som i **ipur** för (*f*)*adur*. Bruket af **f** synes emellertid antyda uttal med v-ljud, hvaraf formens ursprung från nys. *sāwel* (*ol, ul*), *sāwl* bekräftas i enlighet med mitt antagande i *Uppsalastudier, tillegnade S. Bugge*, Uppsala 1892, s. 13.¹

¹ I sin uppsats om ljudförbindelsen *aiw*, *Arkiv f. nord. fil.* 17, s. 355 f., särsk. s. 363 f. och den därpå följande polemiken om samma fråga, *Arkiv f. nord. fil.* 18, s. 226 f., särsk. s. 232, 256 och *Arkiv* 20, s. 255 f., särsk. s. 262 f., behandlar A. Kock ordet 'själ' som ett inhemskt ord och söker under denna förutsättning förklara den rikedom af former, som runinskrifterna uppvisa af detta ord. Denna mångfald åter har af Brate, *Uppsalastudier, tillegnade S. Bugge*, Uppsala 1892, s. 6 f. förklarats härstamma från ordets former i de tyska och engelska missionärers språk, som predikade kristendomen i vårt land, hvilken uppfattning godkänts af O. v. Friesen, *Till den nord. språkhistorien* s. 12 (*Skrifter utg. af K. Humanistiska Vetenskaps-Samfundet i Uppsala*, VII, 2) och *Arkiv f. nord. fil.* 19, s. 341, och af J. Reinius, *Om kyrkliga låneord i ä. fornsvenskan* s. 50 f. Kock gifver förklaring af alla former men håller för möjligt och troligt, att en eller annan lånats från eller påverkats af andra germanska språk, det förra enligt s. 364 fallet med fsv. *seel, sel* (mnt. *sēle*), det senare med *sāl* (ags. *sāwol, sāwl*), isl. *sāl*, hvilken möjlighet dock 18, s. 232, betecknas som svag och 20, s. 262, not. 2, som så föga sannolik, att den knappt kommer med i räkningen.

Mot att de många formerna af 'själ' i våra runinskrifter skulle vara inhemska former, gäller i främsta rummet den invändning, som jag redan, *Uppsalastudier* s. 9, framhållit mot en sådan uppfattning, nämligen osannolikheten af att utjämningen af en ljudlagsenlig växling med delvis gamla anor inom detta paradigm skulle

Ordet **lis** : är 2 sg. imp. af 'läsa', och därefter har troligen följt namnet på den bön, som åskådaren uppmanades att läsa för den aflidnes själ. En bestämd bön nämnes annars hufvudsakligen i gottländska inskrifter: S. 72: **bipi : patanostu**; S. 156: **pater : noster : ok : afe : mari[a]**; S. 154: **batir : nostr** ;; S. 111: **bipin : bün : ok : pater : nostru**; S. 149: — **ok : afe : maria**; S. 164: **batir : nostir**. En runinskrift vid Útskálar, Island, slutar med: **lese : þu paternoster : fyrer : sal : hennar** (Kålund, *Aarbøger f. nord. Oldk.* 1882 s. 100).

De böner, som nämnas, äro *pater noster* och *ave* (ristadt: **afe**) *Maria*, vanligen båda, sammanbundna med 'och'. Af den senare bönen namn kan möjligen **iki** vara en återstod, om nämligen kännestrecket till **a** utelämnats på dess första runa, såsom uti **ipur**, **siflu**, och dess andra varit ämnad till **f**, då dess öfre kännestreck funnits på den bortslagna ytan. Efter **lis** : måste beteckningen för en bön hafva funnits på den slåthuggna ytan, men då på denna yta blott 5—6 runor få rum, hafva dessa kanske, i motsvarighet till ofvan anförda S. 111, varit **bün : ok**. Men hela denna gissning är naturligtvis osäker.

Transskriptionen torde alltså varit följande:

I — [*f*]aður, Guð helpi sáwlu hans! Læs [*bón ok*] ave [*Maria*]!

Öfversättning: — [efter sin] fader. Gud hjälpe hans själ! Läs [en bön och] ave [*Maria*]!

Det synes förunderligt, att i denna inskrift kännestrecket på **a** blifvit afglömdt uti **ipur**, **siflu** och möjligtvis första runan af **iki**, ehuru det ristats i **hans**. Försummelser förekomma emellertid understundom i runristningar och kunde repareras för den samtida åskådaren genom att de felande strecken ditmålades, på samma gång som de huggna fylldes med färg, hvilket man vet var sed.

vara så färsk, att tre af dess ljudformer kunde lefva inom så små områden som uppländska härad i så godt som samtida inskrifter.

De former, som Kock, Arkiv 17, s. 364, förklarar, äro *sial*, *siol*, *säl*, *säl*.

Formen i denna inskrift är emellertid ingen af dessa. Då **i** står för **a** i **ipur** [*f*]aður, är det berättigadt att antaga **siflu** vara *sáwlu*, och att en sådan form är lånad från ags. *sáwel* (*ol*, *ul*), gen. *sáwle*, synes dock ögonskenligt. Det förefaller då ock ganska sannolikt, att äfven öfriga former af ordet med a-vokal härstamma från samma källa.

Om sålunda de engelska missionärerna infört sin form af ordet i vårt språk, står åtminstone ingenting i vägen för det antagandet, att äfven de tyska missionärernas form af ordet 'själ' blifvit upptagen. Huruvida fsv. *sial* uteslutande beror på lån eller utgör ett öfverförande af det kristna ordets betydelse på en fsv. motsvarighet till got. *saiwala*, hvilken enligt Kocks uppfattning skulle haft denna form, kan visserligen icke med bestämdhet afgöras, men den senare möjligheten är i sig icke sannolikare än den förra. Växelformerna af en nordisk motsvarighet till got. *saiwala* skulle man wänta spridda i de nordiska språken liksom de af 'sjö', 'snö' o. s. v., men denna växling saknas i västnord.; den got. betydelsen 'lif' skulle man möjligen ock kunna wänta i den ålderdomliga isl. Då därtill förekomsten af ordets former, fattade som lånord, motsvarar skedena af nordens omvändelsehistoria, synas mig goda grunder föreligga att fortfarande anse dem som sådana. Reinius s. 52 betonar, att förekomsten af gammalt dentalt *l* i *själ*, hvilken Kock uppvisat, *Arkiv f. nord. fil.* 9, s. 257, osökt förklaras genom att antaga ordet som lånord, något som äfven Kock a. st. i en korrekturnot medgifvit skulle vara fallet.

45. Långbro, Replinge sn.

Pl. XXVII. Fig. 45.

Litteratur: Rhezelius, *Monumenta Runica in Ölandia*, konceptet nr 32, utskriften nr 19. — L. 1298.

Rhezelius antecknar i konceptet: »Widh längebros öster endan är denne utnötte Runsten» och i utskriften: Denne Runsten är af sin arfgrift förder, och syns på honom intet mer än desse runabokstäfver, och ligger i bette Langbro. Därföre är han af wanwyrdo så fördärfwat, som icke borde få wara medh monumenterna».

Teckningen visar två rader runor i stenens topp, de flesta blott stafvar:

I · |P|III|
rnt+

Betydelsen här af kan icke utrönas. L. 1298 nämner blott stenens tillvaro utan att anföra någon inskrift.

46. Tingsflisan, Köpings sn.

Pl. XXVIII. Fig. 46.

Litteratur: Rhezelius, *Monumenta Runica in Ölandia*, konceptet nr 31, utskriften nr 17. — B. 1078. — L. 1297. — Frigelius, *Handskrifna samlingar å Kalmar stiftsbibliotek*. — Hilfeling, *Resa 1797*, Taf. XII, Tab. 13. — S. Söderberg, *Runologiska och arkeologiska undersökningar på Öland I*, s. 24 f.

Rhezelius yttrar i konceptet: »Denne för:ne sten står sudost wid k(yrkian), kallas Tingzfijsa. Skriften wendes rätt norr, är huitachtig sten». Tingsflisan är rest på en från öster till väster löpande låg ås, sydsydost om kyrkan, 200 steg från kyrkogårdsmurens sydöstra hörn. Stenens flata sidor vända mot ostnordost och ostsydost, och inskriften är på den förra sidan vänd från den väg, som löper förbi baksidan af runstenen.

Runstenens höjd ofvan jord är 2,80 m., största bredden är 2,12 m., tjockleken 33 cm. Runornas höjd 11½—16 cm.

Ämnet är grå kalksten, starkt skifrig. Ytan är mycket skroflig, tyckes vara framkommen genom klyfning.

Runorna äro i allmänhet kraftigt inristade men på toppen och högra sidan grundare än i början af inskriften; alla äro glatta i botten.

Uti inskriften är allt tydligt utom ordet **fapur**, där stenen är i hög grad skroflig och en djup spricka har försvårat inhuggningen. Ordets första runa **f** är tydlig, på **† a** är kännestrecket osäkert på grund af sprickan, **p** är mycket svagt och nära ½ saknas på midten, där sprickan är mer än 4 cm. bred. **u** har stafven skarp i botten, kännestrecket bredt, i en fördjupning, saknas nedtill; **r** har ett kännestreck som till **u**, kanske det djupaste strecket i inskriften, som blifvit kännestreck till **r** genom ett tvärstreck åt vänster;

XXVIII.

TINGFLISA
KÖPING. ÖLAND

46.

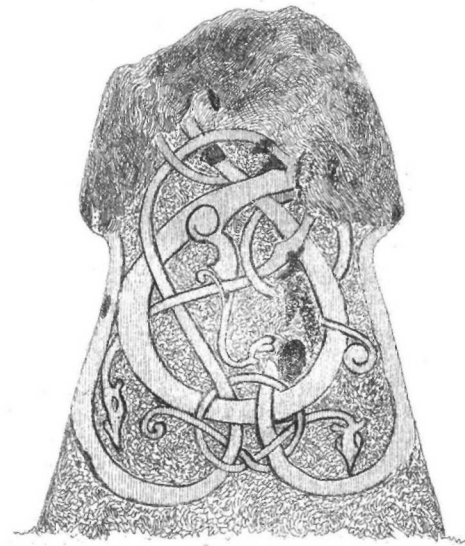
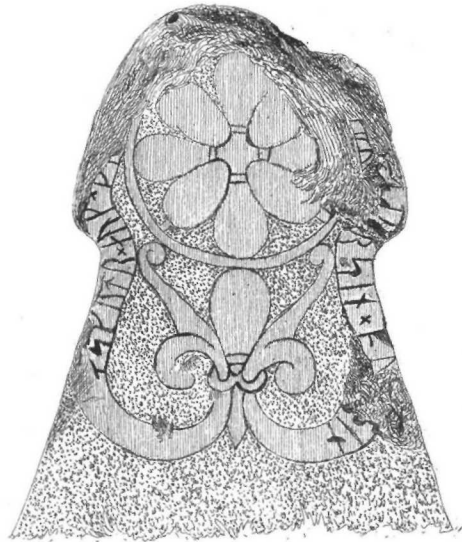
1/20

KÖPING, ÖL.

a.

47.

b.

XIX.

på samma höjd som detta utgår ock från stafven ett streck åt vänster mot sprickan, kanske afsedt att vara det streck, hvarigenom felristningen af kännestrecket rättades, men af misstag anbragt på stafven.

I ordet **gub** är första runan på ett egendomligt sätt stungen, ett kort, skarpt tvärstreck korsar stafven nedom kännestrecket. I **hialbi** har **b** formen af ett cirkelsegment deladt midt i tu af en mot kordan vinkelrät linie; nedre hälften har möjligen en grund prick. Uti **hans** har **a** kännestrecket blott till höger, **n** utgöres af breda i botten rundade streck.

Inskriften är följande: ÞNRIR 5 10 15 20 25 30 : ÞNR 5 10 15 20 25 30 : ÞNRÞHTR 5 10 15 20 25 30 : ÞHT 5 10 15 20 25 30 :
 BRNBR 35 40 45 50 55 60 : RHTN 40 45 50 55 60 : HT 45 50 55 60 : TT 50 55 60 : ÞHTÞN 55 60 65 70 75 80 : ÞHTR 60 65 70 75 80 : HT 65 70 75 80 : ÞHT 70 75 80 : ÞHT 75 80 : ÞHT 80

Translitteration: Þurir 5 10 15 20 25 30 auk Þurstain 5 10 15 20 25 30 : auk : Þurfastr 5 10 15 20 25 30 : Þair 35 40 45 : Þruþr 35 40 45 : raistu 40 45 . stain 45 :
 at 50 55 : kunfus 50 55 : faþur 60 : sin 65 : gub 65 70 75 : hialbi 70 75 80 : siul 75 80 : hans 80

Transskription: Þórir auk Þorstæinn auk Þorfastr, Þæir bróðr ræistu stæin at Gunnfús faður sinn. Guð hialpi siöl hans.

Namnet *Gunnfúss* förekommer visserligen eljest icke men är genomskinligt till sin bildning, jfr isl. *Gunnvaldr* och *Sigfúss*.

Öfversättning: Torer och Torsten och Torfast, dessa bröder reste stenen efter sin fader Gunnfus. Gud hjälpe hans själ!

47. Köpings kyrkogård.

Pl. XXIX. Fig. 47 a, b.

Litteratur: S. Söderberg, *Runologiska och arkeologiska undersökningar på Öland I*, s. 25.

Runstenen anträffades af Söderberg 1884 på Köpings kyrkogård, nedsjunken i jorden, så att endast öfverkanten stack upp i jordytan. Stenen är nu rest på norra sidan af Köpings kyrka.

Stenarten är gråhvit, grofkornig sandsten, troligen från Gottland. Emedan stenen lätt vittrat, äro alla rundrag och ornament nu breda med förvittrade kanter. Stenens form med insvängda kanter nedom toppen har ock motstycken på Gottland.

Stenen är i sin helhet 1,04 m. hög, 69 cm. bred nedtill. Ofvan jord har ursprungligen stått 76 cm. af höjden, och så är den nu rest. Bredden vid denna bas är 60 cm. Tjockleken nedtill är 13 cm., stenen tunnare af uppåt, så att den 25 cm. från toppen är endast 7 cm. tjock.

Östra sidan, såsom den stod nedsjunken i jorden 1884 och nu står, har inskrift i runor längs de upphöjda kanterna, hvilka upptill äro alldeles bortvittrade. Den västra sidan är upptill ännu mer förvittrad än den östra. Båda sidorna äro prydda med orna-

ment i upphöjdt arbete, åstadkomna så, att stenen först blifvit jämnhuggen, hvarefter mellanrummen mellan siraterna uthuggits.

Inskriftens början nedtill till vänster utgöres af namnet 1—6 **askutr**, ty framför detta har ingen runa funnits; **a** är afslaget ofvan kännestrecket, och af **s** saknas toppen. Efter 7—9 **auk** × följer nedre hälften af **þ** och af stafven till runan 11, troligen början af t. ex. namnet ***þurstain**, hvarefter inskriften är bortvittrad till midtpå toppens högra sida, där nedre delen finnes af ett par stafvar 12—13 och af 14 **h**, säkert hörande till prep. 'efter', hvarpå ett snedt kors följer. Därpå spåras upptill tre otydbara stafvar 15—17 och därefter 18 **r**; förmodligen har här stått **fap[u]r**, hvars **u** alldeles bortvittrat, ty sedan följer 19—21 **sin** ×. Det återstående bör alltså vara faderns namn. Runan 22 är spår af en half staf, möjligen **†**, hvars kännestreck till höger sammanträffat med en naturlig fördjupning, 23 **u**, därefter plats för två à tre runor och så 24 **i** och 25 **n**. Namnet kan således hafva varit t. ex. **au[sta]in**.

Inskriften är alltså följande: $\text{†} \text{H} \text{N} \text{†} \text{R} \times \text{†} \text{N} \times \text{þ}[\text{N}] - [\text{†}] \text{h} \times [\text{†} \text{þ}(\text{N})] \text{R} \text{H} \text{†} \times$

$\text{†} \text{N} [\text{†} \text{†} \text{†}] \text{†}$
25 28

Translitteration: **askutr** × **auk** × **þ[u]** — **[ti]r** × **[fap(u)]r sin** × **au[sta]in**

Translitteration: *Asgotr auk þ[orstæinn]* — *[æfti]r [fadu]r sinn Au[stæ]in*.

Öfversättning: Asgot och (Torsten reste denna sten) efter sin fader Östen.

48. Köping.

Pl. XXX. Fig. 48.

Litteratur: C. G. Hilfelings, *Journal öfver en resa genom Småland, Öland och Gotland 1797*, s. 43, i konceptet s. 55, teckning ib. — L. 1294.

Hilfelings uppgift lyder: »Uti Södöstra Hörnet af Östra Tornet utåt kyrkogården Syntes nedre vid jorden en kant af en inmurad Runsten Som följer», hvarefter teckningen meddelas, innehållande följande inskrift:

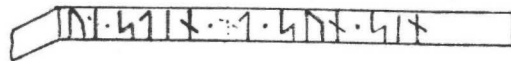
$\text{N} \text{I} \cdot \text{H} \text{I} \text{†} \cdot \text{†} \text{I} \cdot \text{H} \text{N} \text{†} \cdot \text{H} \text{I} \text{†}$
5 10 14

Translitteration: **ui** · **stin** · **nt** · **sun** · **sin** [Runan **†** i **†I** har varit otydlig].

L. 1294 återgifver troligen med rätta denna inskrift såsom: .. **u** · **stin** · **at** · **sun** · **sin** 'reste stenen efter sin son'.

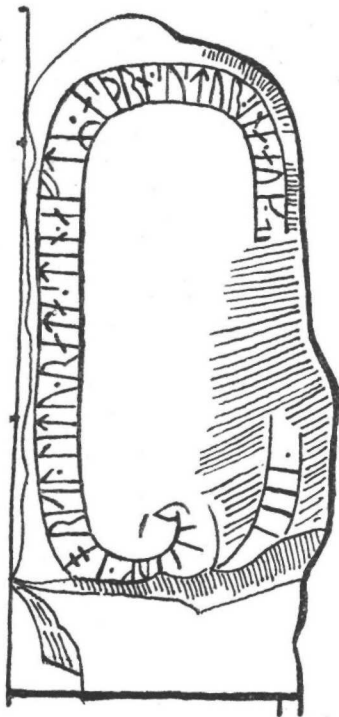
KÖPING.

48.

KÖPING.

49.

KÖPING.

51.

KÖPING.

52.

49. Köping.

Pl. XXX. Fig. 49.

Litteratur: Rhezelius, *Monumenta Runica in Ölandia*, koncept nr 30, utskrift nr 18. — L. 1296.
— Peringskiöld, *Mon. runica* 8, 38, teckning, här återgifven Pl. XXX, fig. 49.

Rhezelius säger i konceptet: »Denne $\mathfrak{R}\mathfrak{H}$ ligger på kyrkogården widh wester Tornet på söder sidhan i wrån wid wapenhuset, är huggen i röd steen».

Höjden angifves af Rhezelius utskrift och på Peringskiölds teckning till ungefär $2\frac{1}{2}$ aln (1,48 m.), i konceptet till 10 ctr (circa 1,5 m.), bredden på midten af Rhezelius i utskriften $1\frac{1}{8}$ aln. (66,8 cm.), i konceptet $4\frac{1}{2}$ ctr (65,6 cm.). Stenen är nu försvunnen.

Af inskriftens första namn visa teckningarna blott nedre delen af tre stafvar. Huruvida det följande 'och' varit ristadt **auk** eller **uk**, är ej klart; för **uk** talar teckningen hos Rhezelius, för **auk** måhända den hos Peringskiöld. Det följande **iorkil** hos båda utgör säkerligen en felläsning för ***porkil**.

Den afidna systemens namn är hos båda **asprn** med **s** i form af ett streck från öfre slinglinien, såsom alla **s** uti inskriften. L. 1297 har däremot **Apru**. Den förstnämnda läsningen bekräftar Rhezelius ytterligare genom transskriptionen *Aster* och öfversättningen »in honorem Esterude sororis suæ». Att namnet är en sammansättning med *as-* som första led, är alltså tydligt nog, den andra måste åter vara felläst. Teckningens **prn** skulle lätt förklaras, om namnet varit *Asrun*, se Lundgren, *Personnamn från medeltiden*, s. 19; \mathfrak{R} kunde lätt felläsas som \mathfrak{p} , \mathfrak{N} som \mathfrak{R} ; i koncept 30 finnes ingen staf ofvan kännestrecket i \mathfrak{p} . Efter det följande **sustur** . **sina** . **auk** . visa teckningarna blott nedersta delen af ett par runor och så efter ett långt tomrum fyra stafvar, föregångna af punkt, hvilket lika litet som första namnets rester upptages här nedan uti inskriften.

Inskriften har alltså varit följande: — $\mathfrak{[a]uk}$. \mathfrak{iorkil} . \mathfrak{litu} . \mathfrak{rata} . \mathfrak{stin} . \mathfrak{aftu} . \mathfrak{asprn} . \mathfrak{sustur} .
 \mathfrak{sina} . \mathfrak{auk} . —
 25 30 35 40 43 5 10 15 20 25 30 35

Translitteration: — $\mathfrak{[a]uk}$. **iorkil** . **litu** . **rata** . **stin** . **aftr**¹ . **asprn** . **sustur**² .
sina . **auk** . —
 40 43

Transskription: — *auk þorkæll létu rétta stæin æftu Ásrín systur sína auk* —

Öfversättning: — och Torkel läto resa stenen efter sin syster Asrun och —

50. Köping.

Litteratur: Hilfeling 1. — L. 1295.

Under L. 1295 uppgifves: Vid kyrkobyggnaden funna och åter inlagde.

¹ Rhezelius, koncept 30 $\mathfrak{[a]uk}$ *efl.*

² Rhezelius, koncept 30 **sustur**.

51. Köping.

Pl. XXX. Fig. 51.

Litteratur: S. Söderberg, *Runologiska och arkeologiska undersökningar på Öland I*, s. 25.

Ett fragment af en runsten anträffades af Söderberg 1884 på Köpings kyrkogård, nedsjunket i jorden, så att endast öfverkanten stack upp i jordytan. Runstensstycket, som är kalksten, förvaras inuti Köpings kyrka i nordvästra hörnet.

Det har varit en mindre sten, afsmalnande uppåt, ämnet röd kalksten. Höjden är 95 cm., däraf ofvan jord omkring 60 cm. Bredden nedtill tangerande nedersta slingan är 86 cm. Tjockleken 10 cm. Ytan är full af ojämnheter, som åtminstone delvis funnos, förrän ristningen utfördes.

Af inskriften återstår blott början af vänstra slingan och slutet af den högra. Strecken äro i allmänhet mycket breda och djupa, äro uppenbarligen dessutom nötta genom tramp.

Vänstra slingans första ord äro 1—7 **liti . kup** ; med vänstra kännestreckket i **t** något otydligt och skiljetecknen svåra att skilja från icke huggna fördjupningar. I full öfverensstämmelse med L. 1102 kan det följande 8—10 **hþn** fullständigas till **sau**[1].

På högra sidan finnes ungefär midtför **a** i **sau**[1] spår af en runstaf 11 invid nedre slinglinien, längs hvilken därefter ytan är afslagen på en längd af 13 cm. Nästa runa 12 är ett säkert **r** af grofva streck, följdt af 13—16 **atis**; Söderbergs anteckningar utelämnar det skiljetecken framför **s**, som han antager ATS. 9:2 s. 25, och mig syntes det ock visst, att skiljetecknet är en naturlig fördjupning. Ordet **[ba]ratis** 'paradis' har uppenbarligen varit ristadt, och 11 är kanske foten af **b**. Jfr L. 415, undersökt af Brate 1903, **kup . ilbi . ons . at uk . silu** (möjligen **salu**) . **uk . kusp mupír . li anum lus . uk baratis** och L. 688 enligt B. 615 och D. I 76 **[kr]istr + liti kumo + otn tumi + i lus uk baratisi +**

Samma uttryck förekomma på runstenen vid Lundhøj på Bornholm (Wimmer, *De danske Runemindesmærker* 3, s. 277): **kristr : hialbi : siolu : aupbiarnar : i lus : auk : bratis** i ena slingan och i den andra: **kristr : hialbi : siolu : (aup)biarnar : auk : ku[niltar] : auk : santa : mikel : i lius : auk : baratis**. Af denna sista ristning **lius** framgår säkert, att ordet 'ljus' afses äfven med ristningen **lus** i de öfriga fallen.

Båda de bibehållna styckenas inskrift innehåller vändningar, hvarmed inskrifter eljest afslutas. Sannolikt har sålunda hela inskriften på denna sida af runstenen utgjort en dylik afslutning till en inskrift, som funnits på stenens andra sida eller på en annan sten.

Inskriften är alltså följande:

Vänstra slingan: **liti . kup . sau** — Högra slingan: — : - **hþn**

Translitteration: **liti . kup . sau** — — **[b]-ratis**

Fonetisk transskription: *Létti Guð saul — paradis! Létti* är 3 sg. pres. konj. af *léttu* 'lätta, lisa'.

Öfversättning: Må Gud lisa hans själ (och förläna honom ljus och) paradis!

52. Köping.

Pl. XXX. Fig. 52.

Ett fragment af en runsten hittades på nyåret 1891 i nordöstra hörnet af kyrkogården vid gräfning af en graf; den låg på $\frac{1}{2}$ alns djup. Närmaste jordmånen omkring undersöktes utan att flera stycken framkommo. Runstensstycket förvaras nu inuti Köpings kyrka i nordvästra hörnet.

Stenarten är ursprungligen röd kalksten men har förmodligen varit liggande i sur jord, ty den har förändrat färg, så att man endast innerst i brottet ser en röd strimma. På somliga ställen hade stenen efter sin framkomst genom förvittring så mjuk yta, som om den vore belagd med något slags lera, men ytan hårdnade sedermera.

Fragmentets största mått är 76 cm. från hörn till hörn, dess tjocklek är 9 cm. Ytan är ej tillhuggen, innan den bearbetades. Slingorna äro framställda i svag relief, och mellan dem är stenen svagt fördjupad genom huggning.

Fragmentet består af två stycken och utgör ett hörn af en runsten, förmodligen en liggande grafsten.

Inskrift finnes dels i en slinga på styckets midt, dels efter stenens kant.

Runorna i slingan tillhöra uppenbarligen inskriftens början. De utgöras af 1—3 **str**, slutet af ett namn i nom. sg., antagligen på *-fastr*, ordet 3—5 **auk**, följdt af * och därpå öfre delen af runan 6 **s** invid stenens kant, som är början af ett namn, hvars slut sannolikt utgöres af de runor 7—8 **ia** med följande *, som förekomma, sedan slingan åter krökt in på stenen. Runan 7 **i** har upptill ett mycket fint och grundt streck, som skulle kunna göra runan till **ŕ**, men en dylik läsning är mycket osannolik, då 2 är **↑**. Mellan detta **s** och **ia** synas ett par runor hafva kunnat stå, då man tager det rum i betraktande, som upptagits af en korsande slinga.

Efter kanten står: * **kumbl** * **aiftir**.

Inskriften är alltså följande: I slingan: — $\text{HTR} \text{HVR} \times \text{H} \text{—} \text{H} \times$ Utefter kanten:
— * $\text{HNSBT} \times \text{HKTIA} \text{—}$
_{10 15 20} _{5 7 9}

Translitteration: — **str auk** * **s** — **ia** * — * **kumbl** * **aiftir** —
_{5 10 15 20}

Fonetiskt transskriberas kunna blott **auk**, **kumbl**, hvilkas transskription sammanfaller med translitterationen och **aiftir**, *æftir*. Är 8 **† a** ment som **† n**, kan namnet ha varit **s[ua]in**.

Öfversättning: — (f)ast och **s** — **ia** (läto göra) minnesvård efter —

53. Alböke.

Pl. XXXI. Fig. 53 a, b.

Litteratur: S. Söderberg, *Runologiska och arkeologiska undersökningar på Öland I*, s. 26.

Runstenen anträffades af Söderberg i Unnestads by af Alböke sn, dit den sannolikt förts från Alböke kyrkogård, enär en gammal gumma i Unnestad berättade, att för om-

kring 30 år sedan socknemännen i Alböke kommit öfverens att sinsemellan dela alla på kyrkogården befintliga grafstenar, till hvilka inga kända ägare funnos. Stenen fördes af Söderberg till museet på Kalmar slott, där den af mig undersöktes den 13 juni 1904 och den 17 aug. 1905.

Runstenen var en tillhuggen rektangulär grafsten, 65 cm. lång och 39 cm. bred, 10 cm. tjock, å de afflagade delarna $1\frac{1}{2}$ cm. Den hade i många år legat som broläggningsten vid brunnen, där boskapen vattnades, och var därför mycket nött och illa faren. Till utseendet var den hel, men när den skulle upptagas, befanns öfversidan vara spräckt i tunna skärfvor, som föllo i sär. De flesta styckena voro dock så stora, att de kunde tillvaratagas, och sedan de blifvit rengjorda och åter hopfogade, erhöles en någorlunda fullständig föreställning om ristningarnas utseende.

Ristningarna bilda ett likarmadt kors med prydliga utsirningar vid fot och topp. Öfver midten af korset är en 4 cm. bred ring inristad, i hvars nedre hälft runorna stå.

Söderberg säger sig ATS. 9: 2 s. 26 blott hafva läst början 1—11 *†R : N††R : †† : her : liker : aln :, slutet säges däremot vara nästan alldeles utnött.

Vid min undersökning den 17 aug. 1905 gjorde jag följande anteckning.

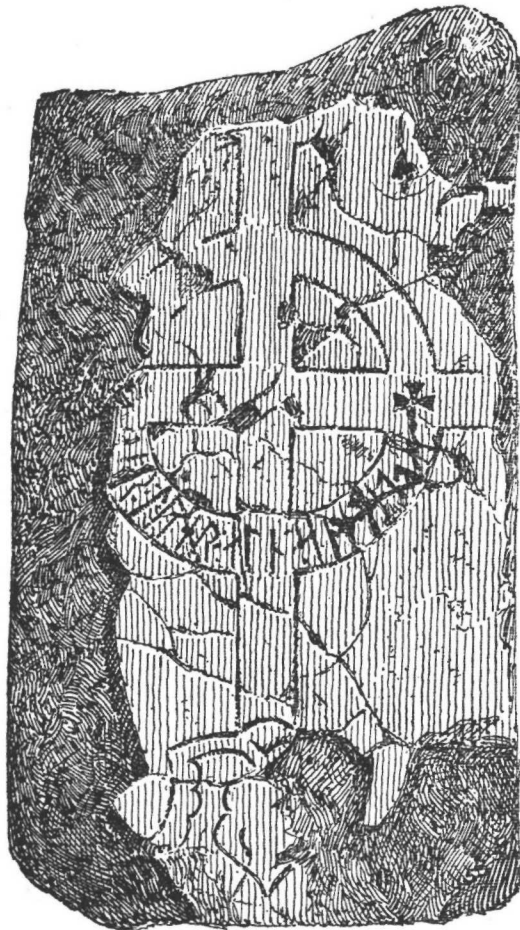
»Först står ett kors, hvaraf de yttre delarna af öfre och högra armen äro bevarade. Man väntar därefter **her** men detta synes omöjligt att läsa på stenen, där det står **per**. Af **p** finnes ett streck, likt kännestreck till **Γ**, tämligen djupt, och det öfriga kännestreck kan följas under hela sitt lopp men grundare. Grund är också **e**, hvars prick är möjlig, ehuru icke synnerligen utpräglad. Af **r** är stafven förstörd men kännestreck väl bevaradt utom allra öfverst. Ordet **liker** är tydligt, men öfre stafven i **k** fattas, och öfre delen af **ker** är svag.

Det följande namnet ††† æln är fullt tydligt. Djupt ristade äro nedre stafven i † samt ln; kännestreck och öfre stafven i † æ äro grundare men fullt säkra. I Söderbergs anteckningar och teckning läses ock †.

Därpå torde följa gen. sg. **siata** af ett mansnamn. **s** ser ut som en förbindelse af † st, d. v. s. nedre stafven är ovanligt lång och förlängd upp till öfre slinglinien, men det tyckes alldeles klart, att hela runan bildar en sammanhängande figur. Söderberg uppfattar i sina anteckningar också runan som **h**. Om här för **s** skulle läsas **st**, finge man antaga ett **t** med kännestreck långt under spetsen; uti † i **totir** utgår kännestreck från stafvens spets. Där mellanstreck träffar öfre stafven, finnes en punktliknande fördjupning, säkerligen genom en skada i stenen. På **i** uti **siata**, som icke har varit **Γ**, är högra sidan skadad genom en fåra, som liknar kännestreck till **n** men bildar en mera spetsig vinkel mot stafven än på **n** i **æln**. Runan 14 **a** är fullt klar och djup, men nedre stafven är förstörd. Af 15 **t** finnes blott nedre hälften af stafven och toppens högra sida. Det är därför uteslutet, att runan kunnat vara **Γ**, af **†** borde ock något spår af kännestreck synas. Däremot är † t möjligt och passar bra i ställningen mellan vokaler, där de äfvenledes tänkbara †, † icke kunna antagas. Ordets sista runa 16 † **a** har stafven rätt bra i behåll, och på kännestrecks plats finnes en skada, som mycket väl kunnat innehålla detsamma.

Efter **siata** finnes ett skiljetecken af en punkt 1 cm. nedifrån och sedan den fullt tydliga öfre hälften af 17 † t. 18 har varit † o, öfre stafven är utplånad, den nedre förstörd genom en skada; stafven är fullt bevarad mellan kännestrecken, af hvilka det

ALBÖKE.
53 A.

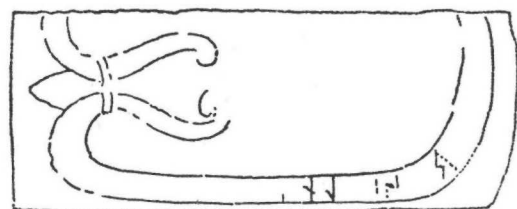
ALBÖKE.
53 B.

LÖT.
54.

*†P D†: D† Y†R†: Y†Y†: P†P† I†:††: P†R††:
B††R†: Y†P†P†.

HÖGBY.
55.

öfre är helt, men af det nedre finnes blott roten. 19 är blott litet mer än nedre hälften af en staf, toppen och kännestreckket äro fullständigt bortfrätta. 20 är en staf, som kan följas under hela sitt lopp utom litet ofvan foten, där en remna afbrutit densamma. 21 har varit i **R** tätt invid 20, men remnan har förstört dess topp. Slutligen följer ett kors, hvars vänstra arm är förstörd.»

Lektor F. Bæhrendtz i Kalmar har godhetsfullt på min begäran genom förnyad eftersyn bekräftat min läsning af **p** i **per** och att **i** uti **siata** icke kunnat vara **l**.

Inskriften har alltså varit följande: † þīr : nīr : tī : hīīīī · tīīīī | †

Translitteration: † þer : liker : æln : siata · totir †

Transskription: þær ligger Æl(i)n Siátta dóttir.

Öfversättning: Där ligger Elin Sjättes dotter.

Ordningstalet »sjätte» synes eljest icke förekomma som egennamn, men »sjunde» är ej sällsynt, t. ex. *Siundi* S.D. IV, 339 (1333).

54. Löts kyrka.

Pl. XXXI. Fig. 54.

Litteratur: Rhezelius, *Monumenta Runica in Ölandia*, konceptet, under Löt Socken och Alböke. — Liljegren, *Runlära*, s. 213, not. 1.

Uppgiften hos Rhezelius lyder: »På en pelare mot högkoren söder sida stå

*†þþ† : þ† : ψīr† : ψīr : þīīīī : þ† : nīr† : þīīīī : hīīīīī

Runorna ψ och þ i *†þþ†, ψ i þīīīī och hīīīīī äro försedda med prick och † i þīīīī är skrivet öfver raden.

I utskriften är denna inskrift uteglömd, och som en tolkning är den betydligt ändrade uppteckning med bifogad öfversättning att betrakta, som af Rhezelius meddelas i F. b. 22 (se ofvan s. 5, not 1), nämligen:»

*†þ† · þ† · þ† · ψīr† : ψīr · þīīīī ·

h† · nīr† · †ψ · þīīīī · hīīīīīī.

Hafue the då mera mig giffuitt,

Så woret och bätter skriffuit». Äfven här har ψ prick i samma ord som i konceptet.

Rhezelius synes icke hafva förstätt 3 pl. pret. konj. *havðen þe* 'hade de' i den konditionala bisatsen men gjort sitt bästa för att där af erhålla en rimlig tolkning. Om 3 pl. pret. konj. på *-in* se Rydqvist, *Svenska språkets lagar*, I, s. 359. Hufvudsatsens verb är *waret* 'vore det' med den pronominalanslutning, som Rydqvist behandlar på anförda ställe s. 534, liksom t. ex. St. Rimkr. *ok ther med skullet* (skulle det) *tha vara sææt*.

Troligtvis är þ† felläst för þ† 'då'; huruvida saknaden af r i ordet 'skriffvet', är ett förbiseende af ristaren eller Rhezelius, kunna vi ej veta.

Vid translitterationen af Rhezelius' uppteckning återgifver jag det punkterade ψ med v, † med æ och † med a för att i transskriptionen åtskilja dessa runor.

Inskriften är alltså följande:

hævpen : pe : mera : mik : givit : pt : uæret : bætar : skivit
5 10 15 20 25 30 35

Därmed vill jag dock icke antyda, att inskriften skulle äga omljudda former af pret. konj., ty dess hjälpverb äro förvisso i öfverensstämmelse med förhållandet för öfrigt i fornsvenskan (Rydqvist, *Svenska språkets lagar*, I, s. 361) att uppfatta som *havden, waret*.

Inskriften utgör ett par knittelvärser, och translitterationen är alltså:

Havden þé méra mik givit,

Þa wæret bætar skrivit.

Öfversättning: Hade de gifvit mig mera, då vore det bättre skrivet.

Runristaren synes vilja gifva uttryck åt sitt missnöje med för låg betalning, förmodligen från socknemännens sida, för något arbete, han antagligen utfört i kyrkan, och framhåller som sin hämnd, att han ristat sina runor sämre, än han kunnat. Möjligen menar han också, att han nu håller inne med de loford, han annars skolat uttala.

55. Högby.

Pl. XXXI. Fig. 55.

Litteratur: Linné, *Resa till Öland och Gotland*, s. 124. — Hilfeling, *Journal 1797*, koncept s. 65, afskrift s. 51. — Ahlqvist, *Ölands historia och beskrifning* 2, 1, s. 77. — L. 1293 (förlägger den oriktigt till Persnäs kyrkogård).

Linné, *Resa till Öland och Gotland*, s. 124 säger: »En Runsten låg på kyrkogården utanför wapnhuset, deruti sålsam, at Bokstäfverna woro skrefne afwige och gingo ifrån höggra handen åt den wänstra; på denna kunde allenast ena kanten någorlunda läsas:

..... † × **LTTN** × **AVTII** × **YIY** : **AIJA** : **IAAIA** : **YI**

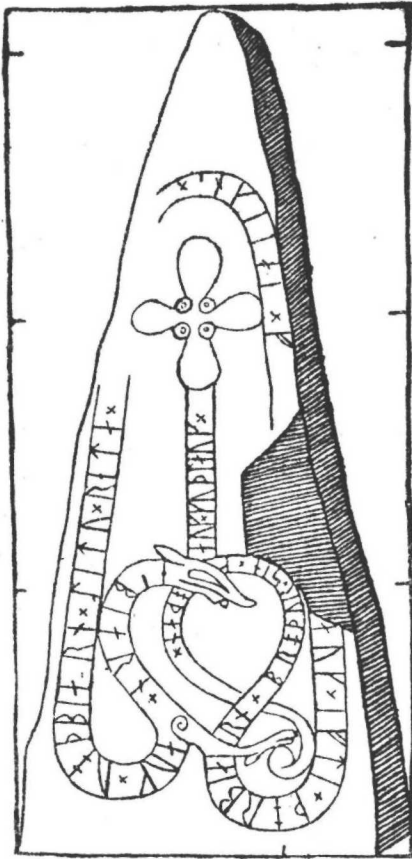
Ahlqvist, *Ölands historia och beskrifning* 2, 1, s. 77 uppgifver, att endast följande runor kunna tecknas: »**auk** : **Bjurn** : **Risu** : d. ä. och Björn reste».

Hilfeling, hvars teckning återgifves fig. 55, fann runstenen på kyrkogården, men »så alldeles förnött af tramp, att ej öfver ett par tre runor med visshet kunde synas. Dessutom var ena hälften alldeles borta.»

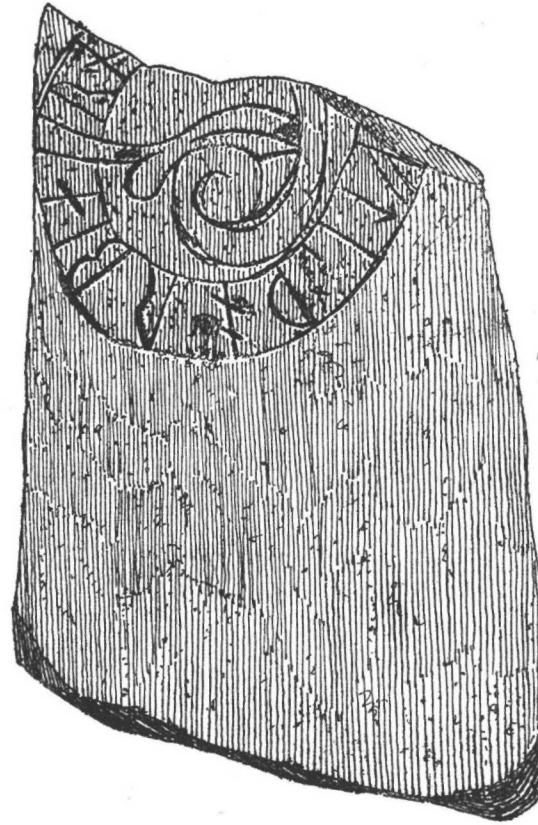
Att en runsten finnes på Högby, kyrkogård omnämnes ock af N. O. Wallinus, *De Oelandia dissertatio gradualis*, Holmiæ 1703, s. 63.

Första delen af den inskrift, Linné meddelar, har säkert betydts: »N. N. och Björn reste mig»; att stenen kallas »mig», förekommer emellanåt på Gottland. Ristningen **LTTN** ser ut som ordet »själ», **sial**, hvilket ger anledning att förmoda, att det näst föregående kunnat vara: »nåde Gud!», hvilken förbindelse äfvenledes ofta förekommer på Gottland. Inskriften har sålunda uttryckt samma två tankar som i den gottländska inskriften vid Hall, S. 14: + **gup** : **napi** : **iuans** : **siel** : **af** : **hiernum** : **hans** : **tutrir** : **litu** : **kera** : **mik**, och är måhända därför ock af gottländskt ursprung. Den döde måste ock nämnts på andra kanten.

KÄLLA.
56 D.

KÄLLA.
56 C.

KÄLLA.
56 A.

KÄLLA.
56 B.

KÄLLA.
57.

56. Källa.

Pl. XXXII. Fig. 56 a, b, c, d.

Litteratur: Rhezelius, *Monumenta Runica in Ölandia*, konceptet nr 28, hvars teckning återgifves fig. 56 a, utskriften nr 1. — B. 1077. — L. 1291.

Om runstenens plats uppgifver Rhezelius i konceptet följande: »Denne effterskrefne sten sampt et stycke af den andre står i murn widh norra klifstäten i k(yrkio)gårdz-muren, äre merkelige **H**·ene är hool genom, andre stycket mz ophögdt arbete, är telgesten huitachtigh.» Rhezelius uppgifver längden vara $12\frac{1}{2}$ ctr (1,85 m.), bredden nedtill $5\frac{1}{2}$ ctr (81 cm.) och öfver korset $2\frac{3}{4}$ ctr (40 cm.).

Af runstenen finnas nu blott två fragment i behåll, som båda befinna sig i museet på Kalmar slott, sign. I, A 214.

Stenarten är grå kalksten, men på ytan rödfläckig. Det mindre fragmentets höjd är 47 cm., bredden 40 cm., tjockleken 9—12 cm. Det större fragmentet är 62 cm. högt, största bredden nedtill är 44 cm. upptill 35 cm. Slingans bredd 7 cm. Ristningen är skarpt och regelbundet inhuggen. Runornas höjd är i allmänhet 6—7 cm. Inskriftytan är slätlipad, dock så, att de djupaste håligheter finnas kvar.

Af inskriften finnas fyra bitar i behåll a, b, d på det mindre fragmentet och c på det större.

a) Inskriftens början **†††††** × **esbiarn** × samt runans kännestreck af **a** i det följande **a[uk]**; Rhezelius börjar med ×, som saknas i B. och hos Söderberg och ej finnes på stenen.

b) **††††** × **††** -**biarn** × **let** —; vid **l** förekomma skrofligheter, som föranledt att läsa **r**;

c) — **†††** × **††††††††** [**e**]**ftir** × **porbiarn**, där runan för **R** har en anmärkningsvärd form såsom på Rökstenen, hvilken ock förekommer Öl. 4, 21 och 53. Detta **r** saknas i B. 1077 men antages af Rhezelius och Söderberg; jag fann det vara ett 3 cm. långt streck från nedre slinglinien, upptill förlängdt med en spetsig utlöpare, som troligen utgör en skada. Strecket fortsattes visserligen $1\frac{1}{2}$ cm. nedom slinglinien men synes icke kunna höra till något ornament.

d) **†††††** **kopan** utan skiljetecken i slutet. Runan **† k** är alldeles bibehållen, stafven fullt klar, men kännestrecket skrofligt.

Det felande måste suppleras efter Rhezelius och B. 1077 och där dessa ingen upplysning meddela, genom gissning.

Inskriftens andra namn är hos Rhezelius **ropbiarn**, rättare än B. **uopbiarn**. Efter **let[u]** följer i B. **reta** × antagligare än Rhezelius **rata**. Den följande luckan föreslår Söderberg att fylla genom [**stein** × **eftir**]. — Namnet därefter är hos Rhezelius i konceptet × **††††††††** med det inre af **†** en plump och öfre hälften borta af de fem sista runorna, hvarför af dessa blott **a** är säker, i anförandet af inskriftens lydelse bredvid teckningen i konceptet angifves blott **uef-**; i utskriften är oklart, om tredje runan är **f** eller **k**.

57. Källa.

Pl. XXXII. Fig. 57.

Litteratur: Rhezelius, *Monumenta runica in Ölandia*, koncept nr 29, utskrift 2. — Ahlqvist, *Ölands historia och beskrifning* 2, 1, s. 96. — L. 1292.

Om stenen anmärker Rhezelius i utskriften: »Källda socken; Sammastädes widh Norre Kliifstäten; frå sitt forna rum, och högh förd. På thenna runsten fins intet mere, än som nu på sielfva afrijtningen synes. Och är Notabilis därföre att härpå är linea lapidis, och verba runica, medh uphögdte arbete hugget. Wore märkeligit, om man flere Runestendar finna kunde, medh ophögdte arbete, det näpligen hända kan. Desse två Runestendar wiste ingen af, utan nu i åhr upfundne». Måttet är ej angifvet.

Teckningen visar vid ena kanten ormens hufvud, vid den andra ormens stjärt med åtta runor, ||| + R†¹Y|†, af hvilka de första äro tre stafvar, följda af ×, 4—5 ra, 6—7 oläsliga, 8 a.

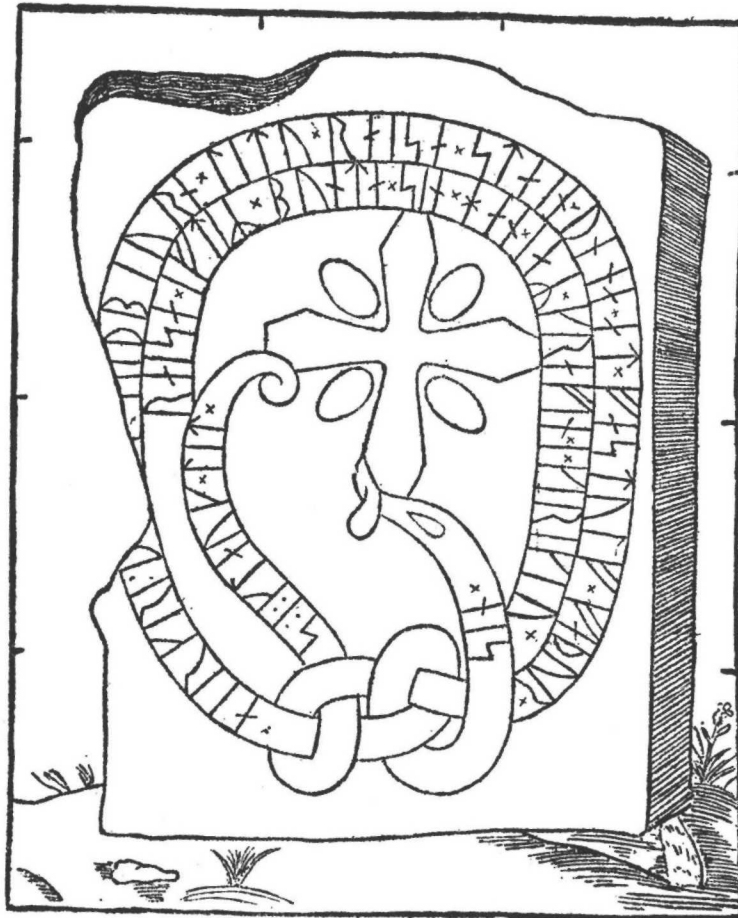
L. 1292 är ... lit · rita · stai — .. sial ... men så har den inskrift som teckningen hos Rhezelius framställer, icke kunnat lyda, då den utgör slutet af en inskrift.

58. Böda.

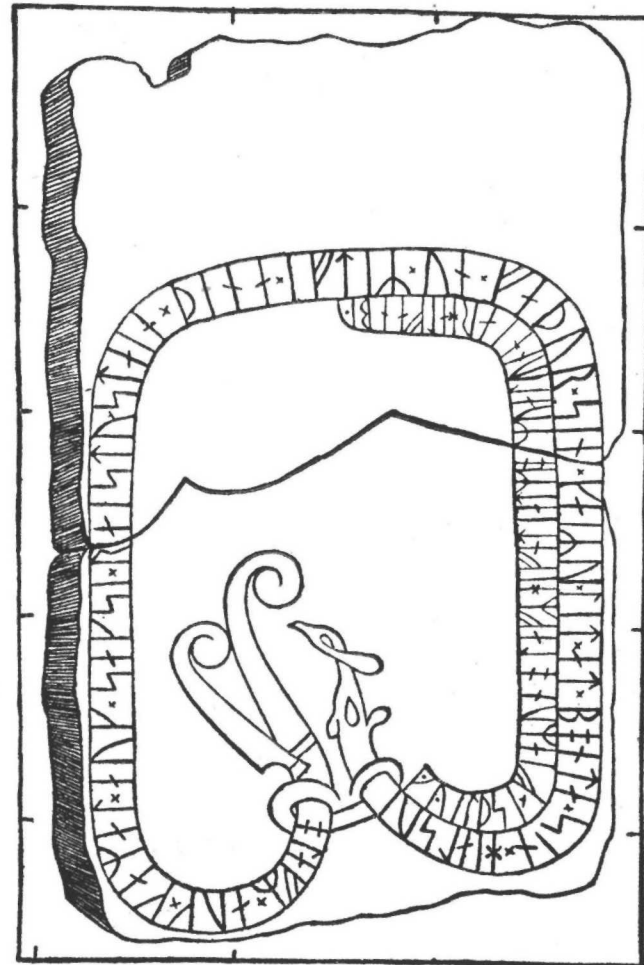
N. O. Wallinus, *De Oelandia dissertatio gradualis*, Holmiæ 1703, s. 63, omnämner tillvaron af en (nött) runsten i Böda kyrka.

¹ utskr. †.

BAUTIL NR 1055. >VID BIERBY BRO.>
59.~

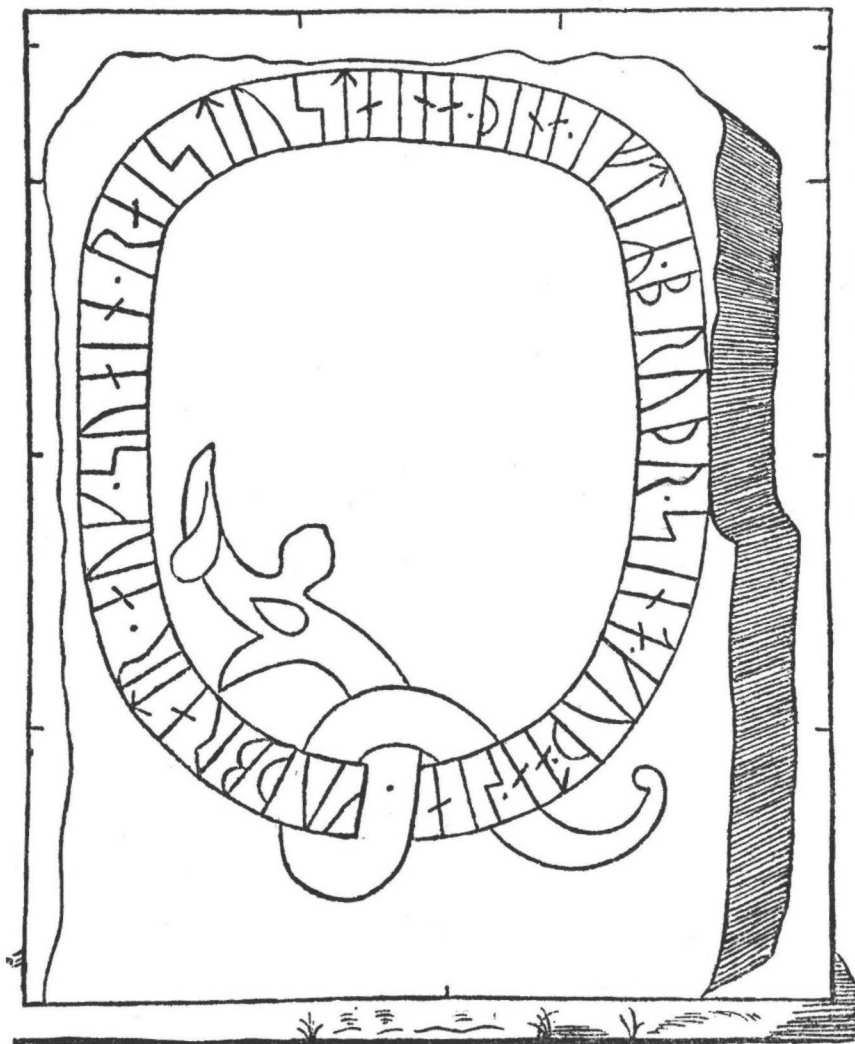

BAUTIL NR 1054. >VID LEERKAKA.>
58.~

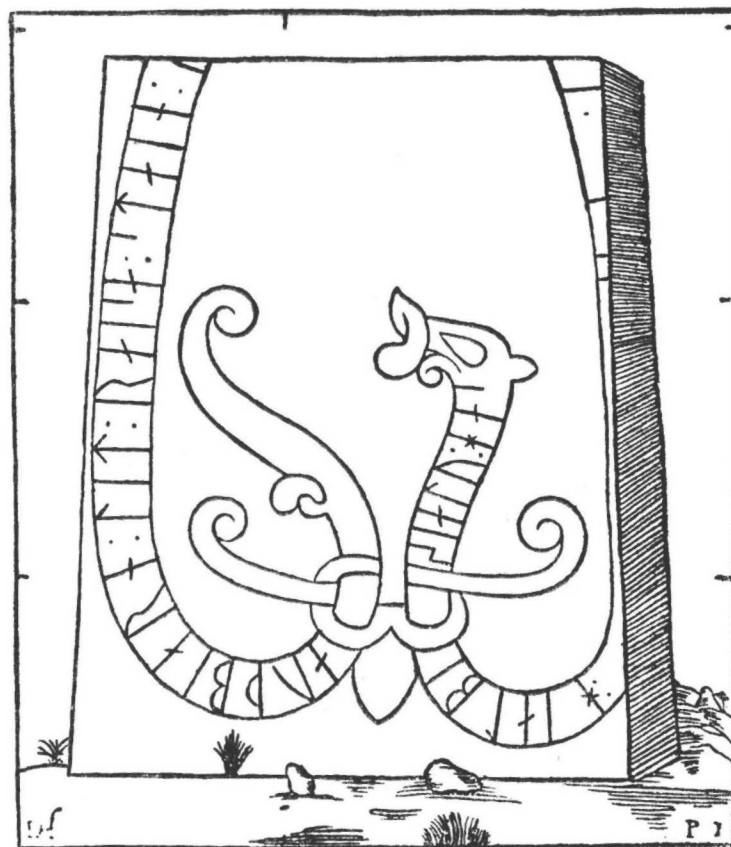
BAUTIL NR 1059. »BRIBY (BJÄRBY) BRO.»

61. ←

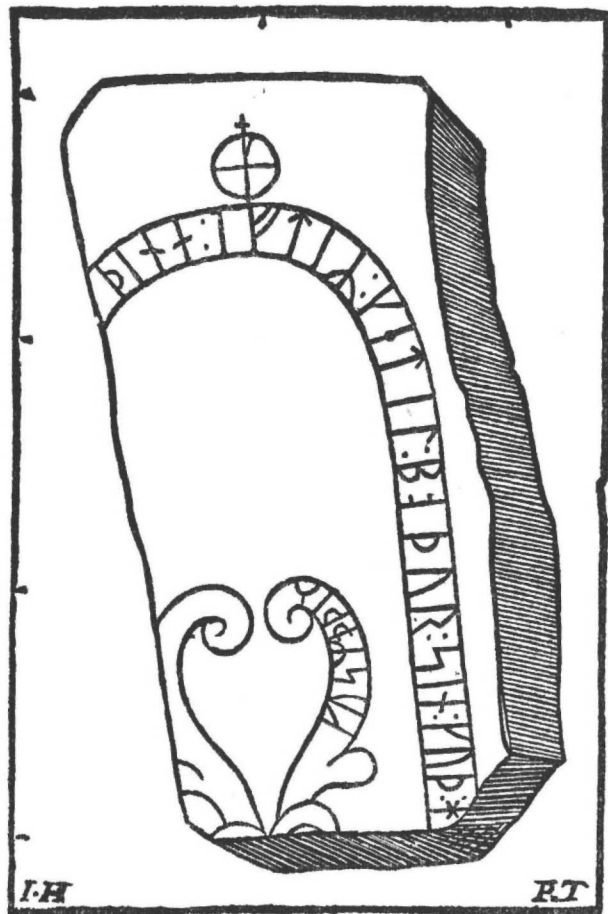
BAUTIL NR 1056. RUNSTENS SN. »PÅ KYRKOGRÅDEN.»

60. ←

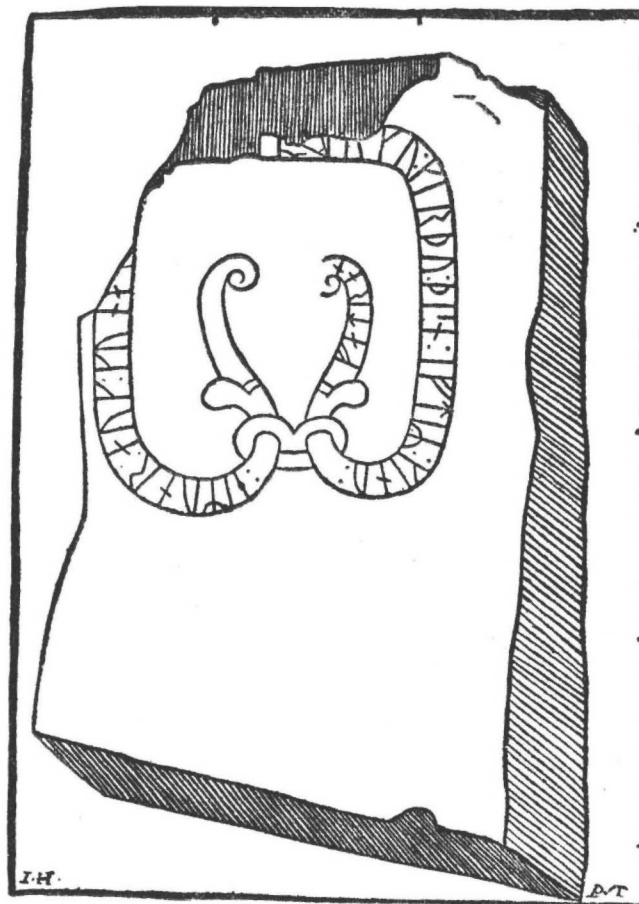
BAUTIL NR 1065. SMEDBY SN. »PÅ KYRKOGRÅRDEN.»

65.

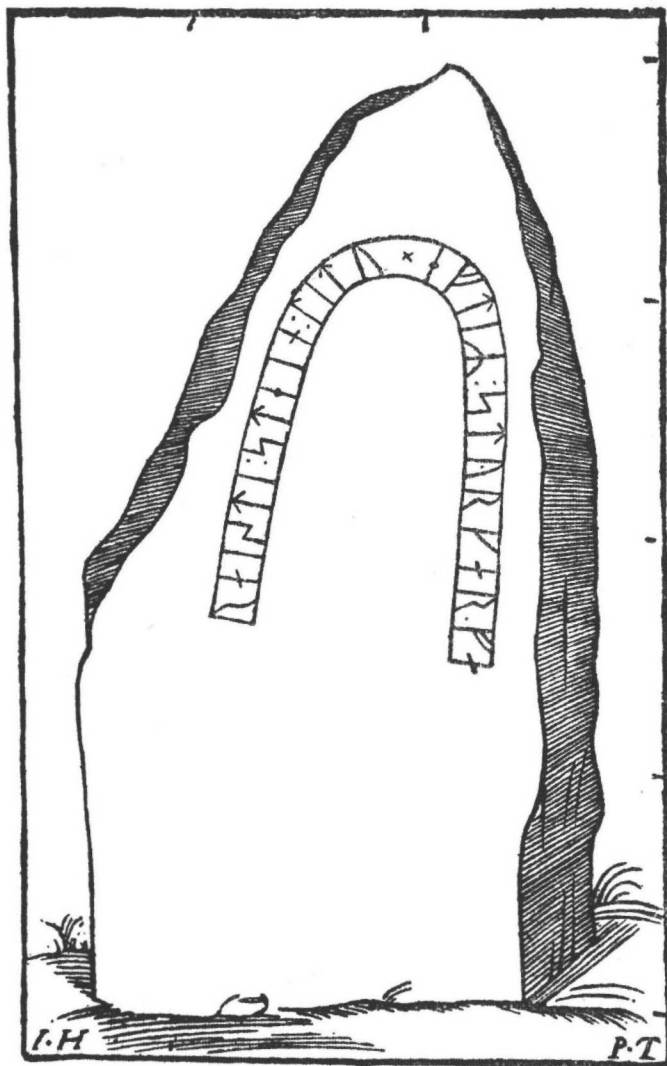

BAUTIL NR 1064. »I ALFVELÖSA.»

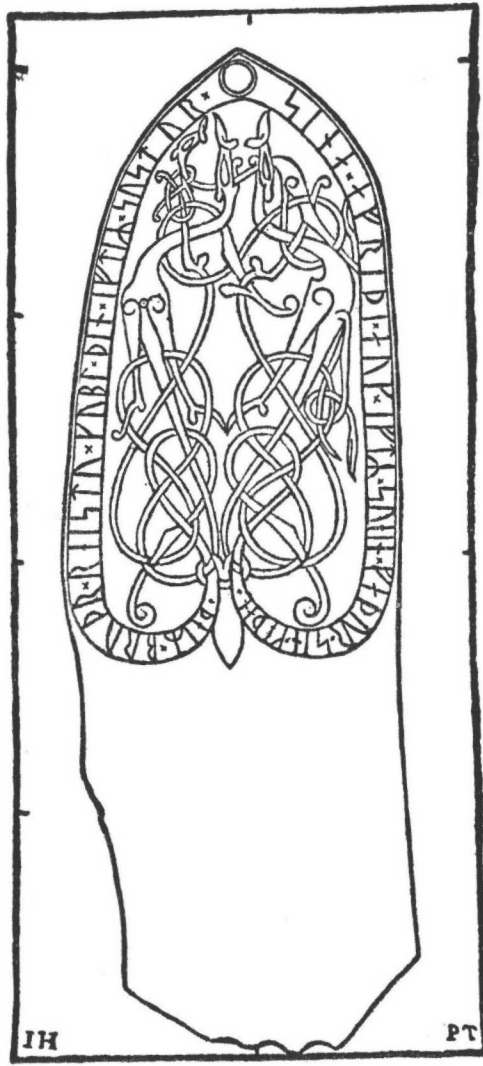
64.

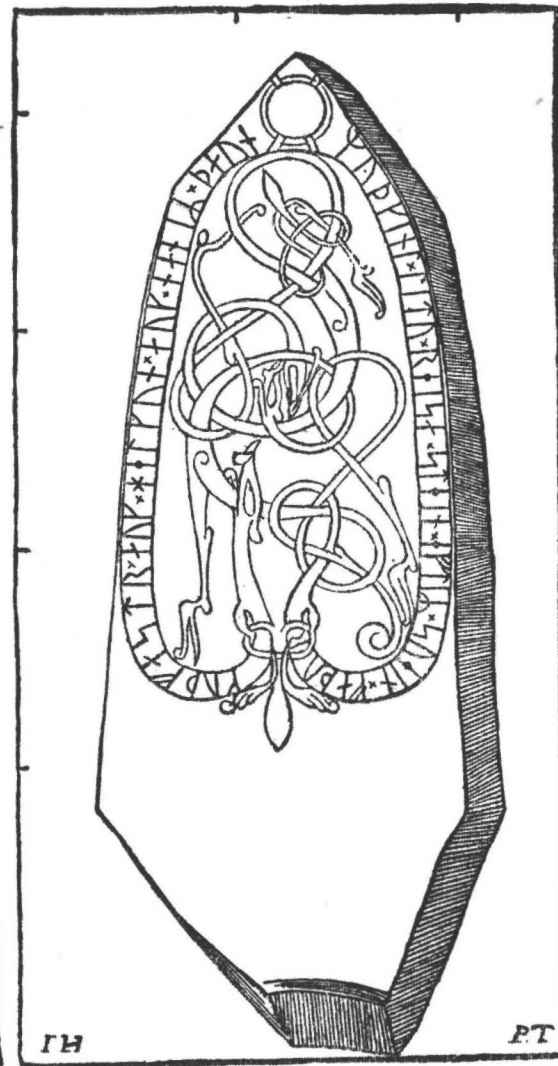
BAUTIL NR 1070.
MÖCKELBY SN. »VID KYRKAN.»
68. ✓

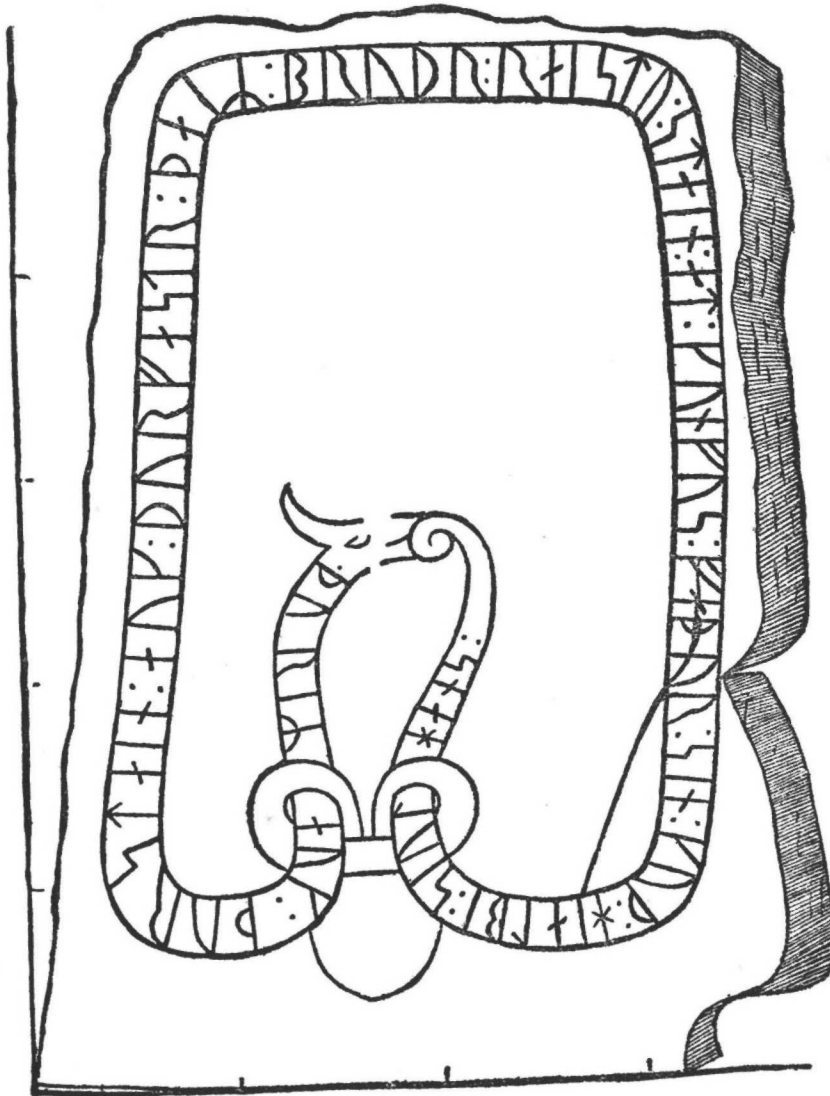
BAUTIL NR 1067.
SANDBY SN. »I KYRKAN.»
67. ✓

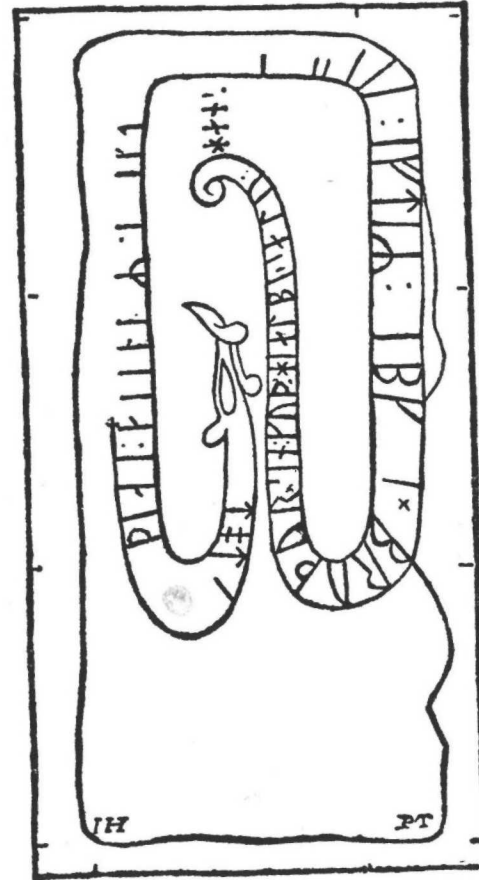
BAUTIL NR 1066.
SANDBY SN. »I KYRKAN.»
66. ✓

BAUTIL NR 1078. »KÖPINGS SN.»
70. ✓

BAUTIL NR 1076.
ALGUTSRUMS SN. »I KYRKAN.»
69. ✓

EFTERSKRIFT.

Första häftet af Ölands runskriffter, s. 1—88, affattades och utgafs af prof. Sven Söderberg, som undersökt och afbildat öns alla runinskrifter. Det förunnades honom icke att fullborda arbetet, enär han afled den 24 april 1901.

Någon tid efter hans död uppsändes till Statens historiska museum, hvad han efterlämnat, som tillhörde dess område, och det som rörde runor, öfverlämnades sedermera åt undertecknad, E. Brate, med uppdrag att ombesörja redaktionen af Ölands runskriffter, häft. 2, från och med s. 89.

De förarbeten till detta häfte, som funnos i prof. Söderbergs papper, utgjordes af kopior af äldre teckningar och uppgifter samt af anteckningar och afbildningar, gjorda vid prof. Söderbergs egna undersökningar.

Min uppgift har sålunda varit att på grund af detta material utarbета beskrifning af ristningarna och vidare förslag till deras tydning, hvarom prof. Söderberg nästan alls icke yttrat sig.

Några inskrifter med särskildt dunkla ställen fick jag tillfälle att själf granska under ett besök på Öland i juni 1904, och en inskrift, nr 44, undersökte jag, då jag passerade ön i aug. 1905, på hvilken resa jag ock i Kalmar museum ånyo undersökte nr 53.

Beskrifningen på inskrifterna härrör sålunda från Söderbergs uppgifter, om ej min egen undersökning åberopas, tydningen är däremot mitt eget förslag, om ej annat uttryckligen angifves.

Då jag sålunda öfvertagit fortsättningen af det arbete, prof. Söderberg påbörjat, har jag ansett mig skyldig att tillämpa samma grundsatser, som han följt, äfven om någon gång skäl funnits till tvekan om deras riktighet eller lämplighet.

Det är blott i fråga om inskrifternas fonetiska transskription samt de forna namnens återgifvande på nysvenska, som några afvikelser från Söderbergs uppfattning synas vara påkallade.

Frågan om transskriptionen står i samband med frågan om inskrifternas åldersförhållanden, för hvilka Söderberg, s. 87 utlofvat en redogörelse i slutet af arbetet, som döden hindrat honom att utföra. I första häftet, s. 12 och 86 f., finnas emellertid förarbeten till denna redogörelse.

Den viktigaste transskriptionsfrågan, som på samma gång ock är den, som är svårast att afgöra, är frågan, huruvida i de öländska inskrifterna de gamla diftongerna *æi*, *au*, *øy* äro bibehållna eller öfvergångna till resp. *ē*, *ō*, *ō̄*, huruvida t. ex. 'sten' hette *stæin* eller *stēn*, 'död' *daudr* eller *dōdr*, ordet 'ö' *øy* eller *ō*. Söderberg har bestämt sig för den åsikten, att de gamla diftongerna varit i behåll och angifver s. 12 sina skäl därför.

Af de öländska inskrifterna kunna blott nr 34 och 35 till tiden noggrant bestämmas, i det den senare är gjord mellan 1541 och 1547 och den förra sannolikt samtidigt, se s. 98. Nr 32 är kanske ristad på 1600-talet, se s. 95, och alltså en modern inskrift.

Af de inskrifter, som tillhöra den fornsvenska tiden, äger ingen någon uppgift, hvaraf med säkerhet kan slutas till dess tid.

Om 1. Karlevi framställer Söderberg, s. 34 f., den gissningen, att den blifvit rest öfver en dansk kämpe, som affidit af sina sår på hemfärden från slaget på Fyrisvall något efter 980, och ristningens skaplynne tyder också på denna tid. Prof. Wimmer, se nedan s. 139, anser den dock vara omkring 20 år yngre.

Åldern af 28. Gårdby anser Söderberg, *Runologiska och arkeologiska undersökningar på Öland sommaren 1884*, s. 19, i *Ant. tidskrift för Sverige* 9:2, tämligen noga kunna bestämmas och yttrar därom följande: »Den kristna symbolen, som är inristad midt på stenen, visar att stenen ej kan vara äldre än midten af elfte århundradet, i synnerhet om vi betänka, att de östliga delarna af vårt fädernesland voro de, som sist blefvo kristnade. Men den kan ej heller vara yngre, då den är rest efter en man, hvars broder tjänte som väring i Ryssland. Ty väringafärderna till detta land upphörde just vid denna tid; 1043 är det sista år, väringarna omtalas som hjälptrupper i den ryska hären. Vi kunna således tryggt bestämma inskriftens ålder till omkring 1050, och, så vidt jag kan se, finns ingenting i språket eller runformerna, som motsäger denna tidsbestämning.»

Framdragandet af 1043 som det sista år, väringar omtalas i ryska hären, är ett viktigt bidrag till tidsbestämningen, men då brodern ännu tjänte som väring, när stenen restes, borde väl inskriftens ålder bestämts till omkring 1040 i stället för 1050; den kan ju till och med mycket väl vara något tiotal år äldre.

Tidpunkten omkring 1040, som sålunda vunnits för 28. Gårdby, är väl ock sannolik för den grupp, den tillhör, af inskrifter med **u** i bet. *o*, se nedan.

I fråga om öfriga inskrifters åldersföljd äro vi hänvisade nästan blott till de slutsatser, som kunna dragas af ristningens beskaffenhet.

Troligen icke obetydligt äldre än 1. Karlevi bör 33. Runstens kyrkoby anses vara. Så vidt af dess bristfälliga afbildningar kan dömas, hör den till Rökstensgruppen, hvaraf en inskrift ristades i Birka före dess förstöring.

Runan **o** gifver ett åldersmärke, allt efter som den brukas i den äldre betydelsen *q* (nasaleradt *a*) eller i den yngre *o*. Uti inskrifter af förra slaget betecknades *o* med **u**. Med full säkerhet kan man visserligen icke omvänt sluta från användningen af **u** för *o* till att ristaren brukat **o** i bet. *a*, ty det kan tänkas, att han för *o* brukat omväxlande **u** och **o**, men stor sannolikhet innebär dock en sådan slutsats.

I afseende på bruket af **o** gruppera sig Ölands runinskrifter på följande sätt:

I) o betecknar <i>q</i> -ljud.	II) u betecknar <i>o</i> .	III) o betecknar <i>o</i> .	IV) Ex. saknas.
1. Karlevi.	7. Mörbylånga.	2. Algutsrum.	5. Borgby.
23. Stenåsa.	9. Kastlösa.	3. Resmo.	10. Alflösa.
	15. S. Myckleby.	4. Resmo.	11. »
	16. Gräsgård.	6. Mörbylånga.	13. S. Myckleby.
	17. Säby.	8. »	14. »

I) o betecknar <i>a</i> -ljud.	II) u betecknar <i>o</i> .	III) o betecknar <i>o</i> .	IV) Ex. saknas.
	18. Säby.	12. Smedby.	20. Hulterstad.
	28. Gårdby.	19. Hulterstad.	22. »
	36. Bjärby.	21. »	26. Sandby.
	38. Lerkaka.	24. Stenåsa.	29. Gårdby.
	40. Bägby.	25. Dröstorp.	31. Runsten.
	41. »	27. Sandby.	39. Bägby.
	46. Tingsflisa.	34. Runsten.	42. Gärdslösa.
		35. »	44. Bo.
		37. Lerkaka.	45. Långbro.
		43. Gärdslösa.	47. Köping.
		49. Köping.	48. »
		53. Alböke.	51. »
		56. Källa.	52. »
			55. Högby.
			57. Källa.

Då I) och åtminstone de flesta inskrifter af II) brukat **o** i betydelsen *a*, är det sålunda sannolikt, att de äro äldre än inskrifterna under III), eftersom bruket af **o** i betydelsen *o* utgör en yngre skrifsed.

Den beteckning, som motsvarar den gamla diftongen *æi*, tjänar ock som åldersbestämning.

Jämföres bruket af **i** som motsvarighet till diftongen *æi* med denna gruppering efter bruket af **o**, så befinnes, att de flesta inskrifter med denna beteckning äfven hafva **u** för *o*, nämligen 7, 9, 16, 18, eller sakna exempel såsom 42 och 48; blott 49 och den unga 8 hafva **o** för *o*.

Öfriga runstenar, som bruka **o** i betydelsen *a* eller för *o* brukat **u** (grupperna I, II), använda **ai** som motsvarighet till diftongen *æi*, nämligen 15, 17, 23, 28, 36, 40, 41, 46.

I de inskrifter, som bruka **o** i betydelsen *a* eller **u** för att uttrycka *o*, motsvaras diftongen *æi* alltså oftast af **ai** men ock ofta af **i**.

I de inskrifter åter, i hvilka **o** brukas i betydelsen *o*, motsvaras den gamla diftongen *æi* af **ai** eller **ei**, nämligen af **ai** i 2, 3 (jämte **ei**), 4, 19, 24, 25, 37, som dessutom ock förekommer i 39, 42 och 47, i hvilka inskrifter intet fall finnes af beteckning för *o*, och af **ei** i 3, 21, 27, som dessutom ock förekommer i 5, 10, 13, 14, 26 och 31, hvilka icke hafva exempel på beteckningen af *o*. Öfriga inskrifter med **o** i betydelsen *o* sakna fall af motsvarighet till diftongen *æi*.

Det egendomliga förhållandet äger alltså rum, såsom redan Söderberg påpekat, s. 12 not. 4, att den gamla diftongen *æi* regelbundet motsvaras af digrafisk beteckning i den grupp af öländska runinskrifter, som bruket af **o** i betydelsen *o* visar vara yngre, däremot motsvaras af **i** i ett jämförelsevis stort antal fall i den äldre grupp af inskrifter, där **u** brukas för *o*. Då **i**, **e** är diftongens motsvarighet i mycket unga inskrifter, skulle man vänta, att denna beteckning vore vanligare i den yngre gruppen.

Finnes alltså uti en inskrift **i**, motsvarande diftongen *æi*, är detta ett tecken på jämförelsevis hög ålder, såvida icke andra omständigheter visa, att inskriften tvärtom är mycket ung. Motsvaras diftongen *æi* af **ei**, visar detta, att inskriften är något yngre, hvaremot från beteckningen **ai** ensam ingen slutsats kan dragas.

Det är svårt att förstå, huru diftongen *æi* kunnat komma att betecknas med runan **i**, då af gammalt beteckningen **ai** var därför bruklig. Därför synes det sannolikt, att **i** är en tillnärmelsevis ljudenlig beteckning och att uttalet varit det af *æi* uppkomna \bar{e} . Det är åter mycket lätt att förstå, hurusom detta \bar{e} kunde betecknas med **ai**. I de äldsta inskrifterna brukades **ai** som tecken för \bar{e} af gammal vana sedan den tid, då man uttalade *æi*, ty det är bekant, hurusom ofta en beteckning fortlevver långt efter att det ljudförhållande försvunnit, den en gång återgifvit, jfr t. ex. den svenska rättstafningens stumma konsonanter i *dj, gj, hj, lj, hv*. Efter hand har man afsiktligt använt denna digrafiska beteckning **ai** för \bar{e} , som visserligen icke var ljudenlig men i alla fall icke utsatte för felläsningen *i*, såsom beteckningen **i** gjorde, och numera var oskadlig, då *æi* icke vidare fanns i språket. Att beteckna ett vokalljud med två tecken var i forntidens rättskrifning ingenting ovanligt, i afseende på runor behöfver blott hänvisas till Söderbergs redogörelse för beteckningen å 1. Karlevi, s. 27. Det kan ock med skäl ifrågasättas, huruvida Karlevi-stenens diftonger icke äro blott enkla vokaler; dess **ai** motsvarar blott i två fall diftong, i fyra fall *ä*-ljud, och beteckningen **au** brukas för diftong i två fall, men ersättes i två af **u**.

Då den stungna runan **† e** kom till större användning, hafva vissa ristare kommit att förbättra digrafen **ai** som tecken för \bar{e} till **ei**, hvilket bättre påminde om ljudet \bar{e} . Af ofvanstående redogörelse framgår, att **ei** förekommer blott i jämförelsevis yngre inskrifter.

Att från digrafen **ei** för det enhetliga ljudet \bar{e} komma till den enkla beteckningen **e**, var en reform, som försiggick i slutet af den runsvenska tiden och torde kunna hänföras till 1100-talet.

Vid midten af 900-talet torde diftongen *æi* blifvit \bar{e} i vårt språk, men beteckningen för detta ljud stadgade sig alltså först på 1100-talet. Ehuru jag således är benägen att anse, det de gamla diftongerna *æi, au, øy* äro sammandragna till resp. $\bar{e}, \bar{a}, \bar{o}$ i de öländska runinskrifternas språk, har jag dock vid transskriptionen bibehållit beteckningen för diftong för att bibehålla öfverensstämmelsen med det af Söderberg utgifna h. 1.

Som ett kännetecken på jämförelsevis hög ålder framhåller Söderberg, s. 87, med rätta, att stenen blifvit rest ute på fältet som en minnessten vid allmän färdväg, enär det synes, som om man efter kristendomens införande snart öfvergått till att resa runstenar som grafvårdar på kyrkogårdarna. Att seden att resa minnessten på fältet lefde, äfven sedan **o** kom i bruk som tecken för *o*, visar 25. Dröstorpe, som Söderberg antager befinna sig på sin ursprungliga plats. Detsamma torde gälla om den ansenliga 37. Lerkaka. Runstenarne 5. Borgby och 10. Alflösa visa, att den upplefde införandet af beteckningen **ei**. Ett förebud om den nya seden utgör 36. Bjärby, som står vid vägen efter gammal sed, den brukar ock **u** för *o*, men inskriften anmärker om den döde: »Han är begrafven i kyrkan.»

Söderberg påpekar, s. 87, att alla med konstiga slingor prydda runstenar på Öland (till antalet 12) uppenbarligen varit resta på kyrkogården. Af dessa runstenar uppräknar

Söderberg, s. 86, åtta, som sammanföras till en grupp, som han kallar Sandby-stenarnas grupp. Denna Sandby-grupp, utgöres af nr 3. och 4. Resmo, 6. Mörbylånga, 19., 21. och 22. Hulterstad och 26. och 27. Sandby. Söderberg karakteriserar utförligt inskrifter och ornamentik hos denna runstensgrupp, s. 86, 87, och hänför dem till Stenkilska ättens första regeringstid (1060-talet).

Påvisandet af Sandby-gruppen och att runstenarna med konstiga slingor äro yngre, är det enda, som Söderberg kommit att lämna oss af sin uppfattning rörande de öländska ristningarnas åldersklasser.

I häftet 1 finnas ej flera runstenar med konstiga slingor, de återstående fyra äro alltså att söka bland ristningarna i häftet 2, och äro sannolikt 47., 52. Köping, 56. och 57. Källa.

Af dessa fyra runstenar har 47 gottländsk form och gryt och torde därför vara tillverkad på Gottland. De tre andra avvika från Sandby-gruppen genom att inskriften är ristad äfven på de konstfullt flätade slingorna. Sandby-gruppen har däremot inskriften längs kanterna och stenens midt fylld af slingor utan inskrift. Efter 56, den bäst bevarade af dessa, kunna vi kalla denna lilla grupp Källa-gruppen. Med afseende på ljudbeteckningen gäller om denna detsamma, som Söderberg, s. 87, säger om Sandby-gruppen, men exempel på beteckningen af diftongen *æi* saknas. Däraf torde man kunna få sluta, att Källa-gruppen på norra delen af ön är ungefär samtidig med Sandby-gruppen på den södra. Bruket af , **ŕ** förekommer ock i båda gruppernas inskrifter.

En grupp af runstenar, som förmodligen hör till de yngsta, är liggande grafstenar. Till denna grupp höra antagligen 8. Mörbylånga, 48. Köping och 53. Alböke. Af yngre drag i dessa inskrifter må påpekas nom. sg. utan *-r* i 8 **enruk**, samt hjälpvokal i **liker** i 53.

Allra yngst äro väl runinskrifterna i Löt (nr 54) och Runsten (nr 34) kyrkor samt nr 35 Runsten, i en mässbok. Nr 32 Runsten torde rent af höra till moderna runinskrifter, enär ristaren sannolikt icke inhämtat sin runkunskap genom tradition från äldre tid utan genom lärda studier.

Föregående undersökning har alltså urskilt följande åldersklasser af öländska runstenar:

- 1) Rökstens-gruppen, 900-talet: 33. Runsten.
- 2) 1. Karlevi, cirka 980, språket forndanska.
- 3) Inskrifter med **o** i betydelsen *a* eller *u* för *o*, omkring 1040: 7. Mörbylånga, 9. Kastlösa, 15. S. Myckleby, 16. Gräsgård, 17. Säby, 18. Säby, 23. Stenåsa, 28. Gårdby, 36. Bjarby, 38. Lerkaka, 40. Bägby, 41. Bägby, 46. Tingsflisa. Sannolikt hör ock hit 39. Bägby. Till denna grupp höra ock 42. Gärdslösa och 48. Köping, som ha **i** motsvarande *æi*, se s. 128, men kunna möjligen ock höra till den följande.
- 4) Inskrifter med **o** i betydelsen *o* men **i** motsvarande *æi*: 49. Köping.
- 5) På fältet resta stenar med **o** i betydelsen *o*: 25. Dröstorp, 37. Lerkaka.
- 6) Runstenar med enklare slingor och **o** i betydelsen *o*: 2. Algutsrum, 12. Smedby, 24. Stenåsa, 43. Gärdslösa, 49. Köping.
- 7) Runstenar med enklare slinga och digrafen **ei**: 5. Borgby, 10. Alfösa, 13. S. Myckleby, 14. S. Myckleby, 31. Runsten.

8) Runstenar med konstigare slinga och **o** i betydelsen *o*: Sandby-gruppen: 3. och 4. Resmo, 6. Mörbylånga, 19., 21. och 22. Hulterstad, 27. Sandby, hvartill 26. naturligtvis ock hör; Källa-gruppen: 52. Köping, 56. och 57. Källa.

9) Liggande grafstenar: 8. Mörbylånga, 48. Köping, 53. Alböke.

10) Kyrkvägginskrifter: 54. Löt, 34. Runsten (år 1541—1547), hvartill ock 35. sluter sig.

11) Modern runsten: 32. Runsten.

Somliga runstenar kunna icke föras till någon af dessa grupper, nämligen 11. Alflösa, som blott är ett fragment, 20. Hulterstad, som blott finnes i en dålig ritning, hvilket ock gäller 29. Gårdby och 30. N. Möckleby, 39. Bågby, som ofvan förmodats tillhöra grupp 3), 44. Bo, 45. Långbro, blott i dålig teckning, 47. Köping, af gottländsk form, 51. Köping, 55. Högby, få runor aftecknade. Om 50. Köping och 58. Böda är blott bekant, att de funnits till.

Ofvanstående grupper af inskrifter antyda de öländska inskrifternas tidsföljd men utsäga den icke med den bestämdhet, att alltid en inskrift i en föregående grupp måste antagas äldre än i en följande. Somliga grupper utesluta icke hvarandra, och det är en tillfällighet, att ej samma inskrift måst uppföras i mera än en grupp, beroende på att ej alla inskrifter hafva exempel på alla företeelser i fråga. Det är kanske riktigtast att sammanfatta 4—7 till en från föregående och efterföljande skild åldersklass, inom hvilken visserligen åldersskillnader finnas, men hvilkas bestämmande är mycket vanskligt.

För den absoluta tidsbestämmelsen af de inskrifter, hvilkas ålder icke blifvit angifven i det föregående, finnes intet säkert stöd. Med sannolikhet torde blott kunna påstås, att grupperna 4—8 tillhöra senare hälften af 1000-talet, grupp 9 åter 1100-talet, grupp 10 förmodligen 1400- och 1500-talen.

I synnerhet bland mälarlandskapens runinskrifter kunna många sammanföras till större eller mindre grupper, hvilkas inskrifter visa sig vara samhöriga antingen genom att de åsyfta en gemensam tilldragelse, såsom de som ristats efter följesmän till den Ingvar, som föll österut 1041, eller genom att vara resta af samme man, såsom de många, som Jarlabanke rest, eller genom att äga gemensam ristare, af hvilka ett stort antal finnas nämnda.

På Öland saknas dessa stöd för sammanställning alldeles; de fåtaliga, torftiga inskrifterna äga inga gemensamma sakuppgifter.

Utom den präst, som gifvit upphof till 34. och 35. på 1500-talet, finnes blott en ristare nämnd, nämligen på 43. Gårdslösa, och af dennes namn saknas sannolikt början; där står **-tuar risti runar**.

På grund af den enkelhet, som i det hela taget kännetecknar de öländska runristningarnas ornamentik, är det endast undantagsvis möjligt att på grund af likhet i utsirning antaga upphof från gemensam ristare.

Samband af denna grund synes emellertid sannolikt mellan 12. Smedby kyrkogård och 10. Alflösa i Smedby sn, hvilka båda hafva två stjärtändar på slingan. Dessa inskrifter kunna alltså kallas Smedby-gruppen. Är Söderbergs antagande af afsiktlig omställning af runor i de båda inskrifterna riktigt, är detta bruk ock ett för dem gemensamt drag.

Samma egendomlighet med två stjärtändar på slingan förekommer ock 16. Gräs-gård, 18. Säby, 28. Gårdby och 55. Högby men dessa ristningar äro dock annars för olika för att sammanhang skulle kunna antagas.

På 40. Bägby och 36. Bjarby äro ormens hals och stjärt sammanbundna till en konstfull knut vid stenens fot, hvilken egendomlighet måhända kan tyda på en gemensam ristare, då ristningarna ligga på så obetydligt afstånd från hvarandra. Till denna Bägby-grupp ansluter sig måhända 39. Bägby, om dess **suain** är den samme som i 40., hvilken efter sina bröders död blifvit »ende sonen». Å denna sten, som alltså är yngre än de andra, användes för **s** ett streck från öfre slinglinien.

Det likformiga ormhufvudet och det ringa afståndet leder tanken på att 31. Runsten liksom 43. Gärdslösa är ristad af **-tuar** och med denna bildas en Gärdslösa-grupp

Troligen är det samme Ingjald, som ontalas Öl. 17 och 18 Säby, och Öl. 18 måste därför vara äldre än Öl. 17. Å Öl. 18 motsvaras dift. *æi* af **i**, å Öl. 17 af **ai**, jfr s. 129.

Stockholm i november 1905.

E. Brate.

TILLÄGG.

1. Karlevi, Vickleby sn.

En anmälan af Ölands runskriffter h. 1 af E. B(rate) i Aftonbladet d. 19 april 1900 innehåller ett försök att förklara den ofvan s. 30—34 framställda motsatsen uti Karlevi-inskriften mellan drag, som tyda på ristningens danska ursprung, och sådana, som blott synas kunna härröra från en norsk eller isländsk upphofsman. Alla svårigheter sägas lösta genom antagandet, »att den isländske skalden — ty en islänning tänker man sig väl snarare som skald i slutet af 900-talet än en norrman — sökt affatta sitt kväde på den danske höfdingens eget språk. Hade han tillhört dennes följe några månader, borde han kunna gå hjälpligt i land med en dylik uppgift, helst de fraseologiska islandismerna i hans forndanska komme att af åhörarne tillskrifvas det poetiska språkbruket och de i böjningsformerna fattas som arkaismer, ljudolikheten har han i allmänhet uppmärksammat och tillnärmelsevis tillegnat sig det forndanska uttalet. I fråga om *r*-ljuden har han likväl icke lyckats bortlägga sitt isländska uttal, och hans beteckning har för oss råkat yppa detta uttalsfel.»

S. Bugge, *Ølands Runeindskrifter i Aarbøger for nord. Oldkyndighed og Historie 1900* s. 1—15 anser, s. 4—5, att en västnorsk skald diktat drottkvädet, inskr. A, och att äfven inskr. B af honom affattats och är i fornyrdeslag, och stöder sin förmodan på att drottkvädestrofen har *jormungrund*, *Vidurr* och *þrúðr* gemensamma med Grímnismál, som enligt F. Jónsson är diktadt c. 900—925 och efter Bugges mening i Britannien af en norrman från Halogaland. Karlevi-strofens skald har alltså känt Grímnismál och varit på vikingatåg både i Britannien och med en dansk höfding i Östersjön. Denne skald säges emellertid icke kunna hafva huggit inskriften, ty dennas anordning skiljer sig från norska inskrifter från 900—1100 och öfverensstämmer med danska, och runan Φ är känd från Danmark och Sverge men är aldrig funnen i Norge. Bugge antager alltså, att en dansk verkställt ristningen efter att den norske skalden möjligen ristat dikten på t. ex. en träkaffe.

Enligt sin egen, här nedan lemnade framställning antager ock prof. L. Wimmer, att ristaren varit dansk men att inskriften visar, att höfdingens danska och norska följeslagare ömsesidigt påverkat hvarandras språk. I ett bref d. 5 dec. 1905 förtydligar prof. Wimmer detta påstående genom att som dansk inverkan i den på norska affattade strofen framställa **ruk : starkr** *rógstarkr* för norskt *-sterkr* och möjligen **taipir** *dæðir* för *dáðir*. Som norsk påverkan i den efter prof. Wimmers mening af runristaren själf på prosa författade inskriften B betecknar han å andra sidan bruket af \mathcal{R} \mathcal{r} för \mathcal{A} \mathcal{R} i **aiftir** *æftir*, som öfverensstämmer med det norska uttalet, hvilket den danske ristaren måhända också hade tillegnat sig i sitt tal. Absolut danska äro däremot i denna inskrift formerna **satr**,

sati *sattr*, *satti* för norskt *sattr*, *satti* och **u** *ø* för norskt *øy*. Sitt eget **u** för norrman-
nens **au** har runristaren också oriktigt insatt i ordet **huki** i A. Däremot kunna **stain**,
taus i B vid sidan af **u** icke stämplas som norska former, utan utgöra blott ett bibe-
hållande af det gamla skrifsättet som i samtida danska inskrifter (jfr Hedeby- och Dane-
virke-stenen).

Det synes emellertid svårligen tänkbart, att den danske ristaren, änskönt han i
strofen använt den i Norge okända runan **ϕ m**, ändock skulle mot sitt gehör brukat
℞ r för **⚡ R** och till och med infört denna afvikelse från sin vanliga danska rättskrif-
ning i den enligt prof. Wimmer af honom själf författade inskr. B. Detta norska uttal
med *r* för danskt *κ* måste i hans ögon hafva varit alldeles betydelselöst; att han i öfver-
vägande dansk omgifning skulle upptagit det som egen uttalsvana, förefaller föga sannolikt.

Detta bruk af **℞ r** för **⚡ R** kan sålunda efter min mening icke förklaras som en
inverkan af norskt språk på den danske ristaren, det måste, som prof. Bugge antager,
härstamma från en norsk eller, som jag förmodat, isländsk affattare af inskriften. I
denna affattning måste ock runan **ϕ m** hafva begagnats, då det icke är tänkbart, att
denna runa insatts för någon annan form af **m** vid ristningens utförande, ehuru det
odanska bruket af **℞ r** för **⚡ R** lemnats oantastadt. Denne affattare har sannolikt lärt
sig runor, och sålunda äfven **ϕ m**, af sina danska kamrater, hvilka det ju är naturligast
att tillskrifva tanken på upprättandet af en minnesvård och äfven utförandet af själfva
ristningen. Den norsk-isländska affattaren kan då alltför väl på stenen själf hafva gjort
utkast till inskriften, som han enligt mitt antagande affattade på forndanska.

Att inskr. B således också härrör från den norsk-isländske skalden, skulle ju kunna
stödjä prof. Bugges uppdelning af denna inskrift i följande verser:

Stæinn Sá vas sattr
æftir Sibba hinn fróða,
sun Fuldars,
en hans liði satti,
at øy dauðsæið
[hanum ægir kueðr].

Att första raden enligt Wimmers undersökning här nedan skall tolkas: *stæinn Sási is*
sattr, är utan metrisk betydelse, och om utrymmet gör gissningen *hanum* mindre sannolik,
ändrar detta ej meningen. Bugge föreslår ock som ett mindre sannolikt alternativ: *ægir*
of kueðr. Om Bugges tydning se nedan s. 141.

Dessa verser förefalla emellertid en smula tungrodda och knappt värdiga en skald,
som kunnat åstadkomma det lättlöpande drottqvädet. I metriska runinskrifter är det ju
ett mycket vanligt förhållande, att början på prosa anger, af och öfver hvem stenen rests,
och den metriska delen firar den döde, jfr t. ex. *Runverser* nr 63—66, ty att prof. Wim-
mer med rätta antager inskr. B som inskriftens början, anser jag uppenbart. Det före-
faller därför sannolikare, att Söderbergs och Wimmers antagande är riktigt, att inskr. B
är på prosa. På sin höjd vore det tänkbart, att de två sista raderna, hvars **tausaiþ** har
en poetisk anstrykning, kunde vara ett verspar.

Inskriften på Karlevi-stenen, som är ristad till minne af en dansk höfding, kommer
ock att upptagas i det danska runverket (*De danske Runemindesmærker*) och har därför

ånyo granskats af detta verks utgifvare, prof. L. F. A. Wimmer i Köpenhamn, som benäget lämnat följande redogörelse för sin uppfattning af ristning och tydning:

»Medens jeg i alt væsenligt kunde slutte mig til Söderbergs behandling af strofen i dróttkvætt, fandt jeg hans *f* søg på at tolke den anden indskrift mindre tilfredsstillende, i det han dels havde læst dens begyndelse på en måde, som jeg både af sproglige og palæografiske grunde (de på hans afbildning antydede stave) anså for urigtig, og dels havde opgivet ethvert forsøg på at udfylde den manglende slutning. På grund af indskriftens vigtighed besluttede jeg derfor selv at underkaste Karlevi-stenen, der som et dansk runemindesmærke naturligtvis skulde optages i mit værk, en fornyet undersøgelse. Efter opfordring af lektor dr. Brate meddeler jeg her resultaterne af denne undersøgelse, der blev foretaget under de heldigste forhold den 18.—20. Juni 1903. Med Söderberg kalder jeg de to indskrifter A og B.

Angående læsningen af A slutter jeg mig i det hele til Söderberg. Mellem **ruk** og **starkr** finder jeg dog to tydelige punkter som på Rhezelius' tegning og på afbildningerne i Bautil og hos Tham, og det undrer mig, at Söderberg ikke har kunnet se dem. Foran **kruntar** finder jeg ligeledes et enkelt punkt som hos Rhezelius og Tham. Derimod er jeg ganske enig med Söderberg i hans læsning **ŃŃŃŃŃ**; men jeg forklarer denne form således: På grund af de store vanskeligheder, som stenens naturlige beskaffenhed på dette sted voldte runeristeren, har han af skødesløshed glemt et **f** mellem **ŃŃ**. På lignende måde har han efter min mening i A, I fra først af glemt, men senere tilføjet **Ń** imellem **ŃŃ** i **fulkþu**, hvad der ikke lod sig gøre med **f** mellem **ŃŃ**.¹ Også linjens form synes mig at tale for, at der oprindeligt har været beregnet plads til et **f**, i det denne linje herved vilde komme i flugt med de andre linjer. Jeg tror altså, at der skal læses **u[ö]ntils** *o*: *Wandils* (for Söderbergs *Yndils*).

Med hensyn til B bemærker jeg følgende: I begyndelsen af første linje er runerne for største delen stærkt beskadigede eller så godt som helt bortflisede. Af de to første runer **ŃŃ** er dog kun den allerøverste del en ubetydelig smule beskadiget. Det samme er tilfældet med den følgende rune, der tillige på midten har en større, ved afskalning fremkaldt fordybning, som næsten har ødelagt bistaven. På grænsen af fordybningen foroven til højre følger jeg dog endnu sikkert bistaven i et **Ń**, som også Söderberg har læst her. Fra dette **Ń** er indskriften stærkt ødelagt i en længde af 1' 3"² lige til det meget klare **Ń** i ordet **ŃŃŃŃŃ**. Dog følger jeg endnu i den ødelagte del af linjen sikre spor af de fleste runer. 1¼" fra hovedstaven i **Ń** ses svage spor af en ret stav og 1¼" fra den, i den nederste grænse af et større hul, svage spor af bistaven i et **Ń**. 5" fra hovedstaven i **Ń** ses i flugt med **l**-runen i linjen til højre den nederste meget klare del af en ret stav (2" høj); men også den mellemste stav, som viser, at runen har været **Ń**, følges i svage spor. Omtrent 1" fra den sidstnævnte rette stav ligger i flugt med punktet i linjen til højre en mindre (1½" høj), men lige så klar del af en ret stav. 2" fra den følger den nederste, 1" høje del af en ret stav og omtrent 1" fra denne en tilsvarende

¹ »Jeg må på det bestemteste hævde at Söderbergs afbildning ikke tilstrækkelig nøjagtig gengiver den store skøre (rævne) i stenen på denne sted og at denne skøre gjorde det ganske umuligt for runeristeren her at anbringe en rune.» Prof. Wimmer i brev.

² ' = dansk fot, 31,5 cm.; " = dansk tum, godt 2,5 cm.

del af en anden ret stav. $1\frac{1}{2}$ " herfra (mellem hovedstavene af †R i linjen til højre) løber en uregelmæssig fure i linjens hele højde, der let får udseende af en hugget stav, men som ved nøjere undersøgelse viser sig at have en hel anden karakter end de huggede linjer. 1" fra denne fure følger derimod (lidt til højre for hovedstaven i † i linjen til højre) en utvivlsomt hugget ret stav, der fylder hele linjen. Omtrent $1\frac{3}{4}$ " fra denne ses endelig (mellem †† i linjen til højre) nederste del (2") af en ret stav og efter denne et meget tydeligt punkt i flugt med † -staven i linjen til højre. Herefter følger det klare ††R o. s. v.

De her nærmere beskrevne lævninger af stave kan umulig, således som Söderberg har formodet, udfyldes $\text{†††}[† \cdot \text{†} \cdot \text{†††}]$, en udfyldning, som jeg også af sproglige grunde anser for lidet sandsynlig, hvad jeg dog ikke her nærmere skal udvikle. Derimod nærer jeg ingen tvivl om, at de lævnede spor af de ødelagte runer kun kan udfyldes $\text{†††}(† \cdot \text{†††} | \cdot \text{†})$, idet punktet efter ††† har ligget midt i den uregelmæssige fure foran den følgende klare † -stav. Det forekommer mig også, at † i *uas*, som Söderberg har formodet, er ganske uforeneligt ikke blot med resultatet af min undersøgelse, men også med hans egen afbildning.

De sidste runer i linjen (†††) er utvivlsomme, i det største delen af ††† er bevaret, og bistaven i † endnu følges langs med flisningen. Også punktet efter † ses endnu.

I anden linje er de første runer helt forsvundne. Foran det tydelige ††† , hvor kun nederste del af † -runens hovedstav er bortfliset, følges endnu lævninger af fire stave, af hvilke de to første utvivlsomt er enderne af bistavene i et † , de to sidste lævninger af øverste del af et † . At kendeordet har stået foran (†††††), er jo ikke blot i sig selv sandsynligt; men det kræves også af pladsen. Om det har haft formen *hin* \varnothing : *hinn* eller *in* \varnothing : *enn*, kan derimod synes tvivlsomt. Kun den sidste form bruges jo i de ældste norsk-islandske håndskrifter, hvorimod vi på danske runestene, der er samtidige med og ældre end Karlevi-stenen, altid finder *hin*. Da prosainskriften på Karlevi-stenen imidlertid efter min mening skyldes en dansk runerister, anser jeg det for i højeste grad sandsynligt, at kendeordet har haft formen *hin*, som også bedre vilde udfylde hele pladsen end *in*.

I tredje linje er den tolvte rune et utvivlsomt † , skönt bistaven til venstre, der er lidt mindre end den til højre, er bleven meget uklar, fordi en lille flis her er sprungen af stenen. Efter † ses endnu de tre tydelige runer ††† ; af † er nederste del forsvunden med den store flage, der her har løsnet sig, og hvormed den yderste skal af stenens øverste del er forsvunden på denne side. Den efter † følgende rune kan dog også sikkert bestemmes som † , idet bistaven endnu følges lige i grænsen af afskalningen. Efter † ses derimod kun toppene af tre stave, de to første så nær ved hinanden og i så lang afstand fra den tredje, at de, således som også Söderberg har formodet, sikkert må udfyldes † . Jeg følger endnu ganske tydelig den øverste del af bistaven i † . Endelig ses $2\frac{1}{4}$ " fra den lævnede del af hovedstaven i † det øverste, 1" lange stykke af en ret stav lidt til højre for hovedstaven af † i linjen til venstre. Denne rune har ikke haft bistav(e) ved toppen. Efter den sidstnævnte lævning af en stav er hele slutningen af indskriften sporløst forsvunden. Den har, hvad både sammenhængen og hele symmetrien afgjort synes mig at tale for, uden tvivl endt i den tredje linje, der har strakt sig lige så langt

op på stenen som de to første. Men et fuldgyldigt bevis herfor lader sig naturligvis ikke føre. Det må derfor henstilles som en mulighed, at den tredje linje, således som Söderberg har formodet, og hvortil Bugge har sluttet sig, er bleven fortsat i en kortere fjærde linje, der har nåt omtrent lige så langt ned som det bortflisede stykke af stenen.

Indskrift B læser jeg altså således:

+ sta(in . sasi . is) . satr . aiftir . siba . [. hin .] (fr)upa . sun . fultars . in hors .
 . lipi . sati . at . u . tause(ip) [x x x x x x]

Jeg bemærker hertil følgende:

lipi ∴ *liði* forklares af Bugge (*Runverser* s. 266), hvem Söderberg følger, som en sideform til *lið* ik. 'følge'. Det synes dog helt unødvendigt her at forudsætte et ganske ubekendt intetkönsord *liði*, da hankönsordet *liði*, »en person, der hører til *lið* (følget, krigerskaren, som ledsagede høvdingen)», er velkendt fra oldsproget; *liði* betyder også her uden tvivl 'følgesvend'¹ og er altså brugt om en af de krigere, der havde sluttet sig til Sibbe. Der sigtes herved sikkert til den fornemste af hans danske *liðar*, som rejste hans mindsten og ristede dens indskrift. Han var en af de mænd, der havde stået den afdøde høvding nærmest, og som i andre indskrifter kaldes hans *hémþegar*.

u ∴ *øy*, *ó* kan både være fællesnavn (»ø, øen») og egennavn (Ø ∴ Öland); *at øy* (*ó*), *Øy* (*ó*), som egentlig betyder »ved øen (Öland)», ikke »på øen (Öland)», bruges her for at betegne »på kysten af øen (Öland)».

tausaip volder vanskelighed. Söderberg har ikke gjort noget forsøg på at forklare ordet eller at udfylde den manglende del af indskriften. Derimod har Bugge foreslået at læse *dâuðsæiþ* = *dâuðs-sæið*, hvilket han oversætter »dødssang». Jeg finder det dog højst usandsynligt, at ordet *sæiðr* (= isl. *seiðr* »stryllesang, trolddom») skulde være brugt om en sang til en afdød høvding's pris. Derimod forstår jeg *dâuðsæið* = *dâuðshæið* med den sædvanlige udstødelse af *h* i andet led af en sammensætning. Således synes runeristeren nemlig at have opfattet ordet, såfremt der ikke har stået skilletegn mellem **taus** og **aip**. Da han imidlertid meget nøjagtig sætter skilletegn mellem alle ord undtagen på et enkelt sted (mellem **in hors** i anden linje af B) og endogså bruger dem mellem de to led i sammensatte ord (**raip** : **uipur**, **ruk** : **starkr**, **iarmun** . **kruntar** — dog **tanmarku**, **munat** og **urkrontari**, hvor de to led var så nøje sammensmæltede, at de følte som ét ord), anser jeg det for sandsynligt, at der også mellem **taus** og **aip** har stået et punkt, som af hensyn til bistaven i † har været anbragt temmelig langt nede (ligesom det på andre steder omvendt står meget højt oppe) og derfor er forsvundet. Men også i dette tilfælde kan **aip** meget godt betegne **haiþ**, da *h* jo ofte bortkastes i runeindskrifterne i ordenes begyndelse. Jeg forklarer da **taus** . **haiþ** på følgende måde: **taus** = *dâuð* ∴ *dâuðs* (*dâuðs*?) er den fra vore indskrifter velbekendte skrivemåde med *s* til betegnelse af en tandlyd med følgende *s*. I (*h*)*æið* finder jeg ordet *hæiðr*, ef. *hæiðar* (i Karlevi-stenens sprogform *hæiðar*) »hæder», der ikke blot kendes fra oldsproget, men også fra Dansk og Svensk (sml. tillægsordet *hæiðwerðr* på Glavendrup-stenen, der forekommer langt ned i tiden i formen *heþuarþær*; se mine *Danske runemindesmærker* II, s. 380 f.). Den rune, hvoraf der endnu findes en lævning på stenen af hovedstavens øverste del efter det sikre **aip**, og

¹ Denna tolkning har ock för flera år sedan funnits af mig, Brate.

som ikke har haft bistav(e) ved toppen, har efter min mening været et †, hvad pladsen netop vilde tillade, og jeg formoder da, at slutningen af indskriften, der har fyldt hele linjen, har lydt **taus · aip[ar · mini]** ∴ *dáuðs hæðarminni*, »den dødes hædersminde», »mindesmærket til den dødes hæder» ∴ (højen med) runestenen. På samme måde bruges ordet *minni* (**pau mini**) på Alum-stenen I og andetsteds.

Herefter må indskrift B altså oversættes: »Denne sten er sat (står) efter Sibbe den frode, Fuldars søn; men hans følgesvend (stalbroder) satte (rejste) på øens (Ölands) kyst den dødes hædersminde (dette mindesmærke til den dødes hæder).»

Uden nærmere begrundelse på dette sted bemærker jeg endvidere følgende:

Med Söderberg og Bugge er jeg enig i, at strofen i dróttkvætt til Sibbes pris skyldes en Nordmand i hans følge. I modsætning til Söderberg mener jeg derimod ligesom Bugge, at indskriften er indhugget af en af Sibbes danske ledsagere, og jeg anser det for sikkert, at det har været den mand, som uden at nævne sit navn nøjes med i prosaindskriften, som han selv har forfattet, beskeden at kalde sig *hans liði*. Kun ved denne antagelse forklares, så vidt jeg kan se, alle de sproglige og palæografiske ejendommeligheder, som vi finder i denne indskrift, hvor efter min mening Dansk og Norsk i flere tilfælde gensidig har påvirket hinanden, hvad der jo heller ikke kan vække forundring på grund af det nære og fortrolige forhold, hvori Danske og Nordmænd i Sibbes følge uden tvivl længe havde stået til hverandre.

I overensstemmelse med hvad vi ellers finder i runeindskrifterne, ligger det nær at antage, at også på Karlevi-stenen prosaindskriften, der nævner den dødes navn og melder, hvem der rejste mindestenen efter ham, er den egenlige hovedindskrift, der altså skal læses først. Efter den følger da som sædvanlig lovordene til den dødes pris. Jeg nærer ingen tvivl om, at denne orden virkelig er tilsigtet, og som eksempel på en runesten, hvor de to indskrifter er anbragte nøjagtig på samme måde som på Karlevi-stenen, anfører jeg den jyske Sønder Vinge-sten fra begyndelsen af det 11 årh., der ligeledes har både m- og óss-runen i de samme former som Karlevi-stenen.

Med hensyn til indskriftens tid må jeg i modsætning til Söderberg hævde, at den efter min mening ikke kan sættes længere tilbage i tiden end til år 1000. Hans beviser for at henføre den til tiden omkring 980 er langt fra fyldestgørende og indeholder flere positive fejl.

Hvad betydningen af *de latinske bogstaver* angår, må jeg som sædvanlig beundre Bugges skarpsindige forsøg på at tolke dem. Et sikkert bevis for, at hans formodning har truffet det rette, vil jo des værre aldrig kunne føres. Men formen af de latinske bogstaver, af hvilke særlig de to i linjen til venstre ikke er gengivne ganske heldig på afbildningen hos Söderberg, viser efter mit skøn, at de må være *samtidige med runeindskriften*, og bekræfter altså i høj grad Bugges antagelse.

Prof. Wimmers redogörelse för läsningen är för det mesta i sak densamma, som Söderberg gifvit ofvan s. 20—24, men det har dock syntts af värde att låta dessa båda noggranna iakttagares redogörelser för den viktiga inskriften belysa och fullständiga hvarandra.

För bättre öfversikts skull vill jag här sammanfatta skiljaktigheterna i de båda undersökarnes uppfattning af inskriftens läsning.

I fråga om inskriften A äro skiljaktigheterna obetydliga och öfva intet inflytande på tolkningen: S(öderberg) **rukstarkr**: W(immer) **ruk : starkr**, S. **kruntar**: W. **.kruntar**.

Inskriften B börjar med \dagger **sta[in]**, hvars **[in]** S. anser alldeles försvunna, hvaremot W. ser svaga spår af **i** och kännestreck i **n**. I **sa** ser S. blott nedersta delen af stafvarne, W. ett svagt spår af mellanstreck i **s**. Hvad S. s. 22 fattar som en lemning af en staf och betecknar med *c*, förklarar W. vara en fåra af annat skaplyne än de huggna strecken, utgående mellan stafvarne af $\dagger R$ i raden till höger. W. finner åter en otvifvelaktigt huggen staf, som fyller hela raden, mellan **ta** i raden till höger. S. anger nedersta delen af denna staf vara kanten af en afflagning och för ojämn att vara huggen; toppen anser äfven S. vara huggen och sammanställer den med strecket *d*, mellan **lt** i raden till höger, till runan **s**, som hvars nedersta del äfven W. fattar strecket *d*. Öfre stafven och mellanstreck till **s** anser väl sålunda W. alldeles afflagade. Antagandet, att strecket *c* utgör högra gränsen för afflagningen och icke den vänstra, är alltså det väsentliga nya i prof. Wimmers läsning af denna del af inskriften.

Ett afgjort framsteg betecknar däremot prof. Wimmers tolkning af den iakttagna ristningen, ty **sta[in . sasi . is] . satr** har talrikare motstycken i runinskrifter än **sta[in . sa . uas . satr**, lyckligtvis är denna bättre tolkning äfven förenlig med Söderbergs läsning och det är alltså af föga praktisk betydelse, om strecket *c* befinnes ristadt på högra eller vänstra sidan om afflagningen.

I afseende på tredje raden af inskriften B skiljer sig prof. Wimmer från Söderberg genom tillfogandet af den för tydningen viktiga iakttagelsen, att radens allra sista staf-fragment icke kan hafva haft kännestreck i toppen.

Utom nyss anförda riktigare tolkning af början på inskriften B lämnar prof. Wimmer flera andra bidrag till dess tydning.

För tolkningen af inskriftens slut är det af vikt, huruvida skiljetecken kunna antagas vara bortslagna efter **taus** och efter **aip**. Prof. Wimmer anser det sannolikt, att efter **taus** funnits en punkt, anbragt tämligen långt ned med hänsyn till bistafven i det följande \dagger **a**. Möjligheten kan ju icke förnekas, men uti inskriften B står punkten i öfriga fall ofvan bistafven: framför **aiftir**, **at** och efter **sun**; att den står under bistafven af \dagger **a** efter **frupa** är icke jämförligt. I alla förekommande fall står punkten i jämnhöjd med eller ofvan knäet af \dagger **s**, hvilket den punkt icke skulle göra, som vore bortslagen efter **taus**. Att punkt funnits efter **taus**, synes alltså kanske möjligt men mycket osäkert. Fattas **taus** med Bugge och Wimmer som första led af en sammansättning, är denna punkt heller icke af någon betydelse, annat än så tillvida, att dess saknad vore ett starkt stöd för denna uppfattning och ett hinder att uppfatta **taus** som gen. sg. *dauðs* af adj. *dauðr*, hvilken tolkning ju kunde ligga nära.

Viktigare är frågan om punkten efter **aip**, emedan antagandet af en sådan omöjliggör den af prof. Wimmer framställda tolkningen af inskriftens slut. Prof. Wimmer invänder i bref mot antagande af punkt mellan **aip** och sista runan, att afståndet är lika stort mellan åtskilliga andra runor, t. ex. mellan \uparrow i **sati** i samma rad, mellan topparne af $\mathcal{P}\mathcal{N}$ i **fulkin** och $\mathcal{P}\dagger$ i **tulka** samt säger sig på stenen ha försökt supplera sista runan och funnit både \dagger , \dagger och \ast passa utan att punkt kräfdes, och har bestämt sig för \dagger **a** i sin tolkning. Nu råka emellertid de två sista runorna i **frupa** stå i raden ofvanför,

sålunda att stafven i dess **a** är fortsättning af stafven i **p** uti **aip** men sista runan ett stycke längre från **aip** än **p** från **a** uti **frupa**. Då afståndet mellan **p** och **a** i **frupa** alls icke är ringa, är det svårt att värja sig för den uppfattningen, att det ännu större afståndet mellan precis samma runor uti inskriftens slut måste vara orsakadt af ett fordom mellan dem befintligt skiljetecken. Antagandet af detta skiljetecken stödes af sannolikheten, att sådant saknats efter **taus**, då sålunda **tausaiþ** bildat ett ord.

Däraf att **at** · **u** måste betyda 'vid ön' som Söderberg ofvan s. 26 påpekat, icke 'på ön', drager Bugge, *Aarb. f. nord. Oldk.* 1900, s. 3 den slutsatsen, att dessa ord icke kunna höra till **sati** utan måste börja en ny sats.

Bugge supplerar slutet förslagsvis sålunda: *at øy dauðsæið [hanum ægir kueðr]* »Ved Øen kvæder Havet for ham en Dödssang' och jämför Ynglingatals vers om Yngvar

ok austmarr

jofri sænskum

Gymis ljóð

at gammi kueðr.

Med detta förslag har han dock blott velat antyda, i hvilken riktning tydningen bör sökas, ty visshet om det rätta är omöjlig att nå. Ordet **tausaiþ** tydes af Bugge som en sammansättning *dauð-seiðr*, och med detta bruk af *seiðr* 'trollsång' jämför han, att isl. skalder använda *seiðr* (liksom det synonyma *galdr*) i poetiska uttryck för »strid»: *sverða seiðr*, *vigra seiðr*. Wimmers tolkning af **tausaiþ** som *dauðs-hæið* 'den dödes heder' ger samma mening.

Äfven af den inskrift med latinska bokstäfver, som finnes på Karlevi-stenens baksida, se afbildningen s. 36, gifver Bugge, *Aarb. f. nord. Oldk.* 1900, s. 6 f. en skarp-sinnig och intressant tolkning. Då de ristade orden icke motsvara hvarken namn eller andra ord i något germanskt språk, sluter Bugge, att de utgöra en minnesskrift öfver en man af keltisk nationalitet. Det vanliga uttryckssättet i kristna brittiska minnesskrifter från den äldre medeltiden är, att den dödes namn sättes i gen., följdt af **fili** (**fil. l. f.**) med faderns namn i gen. Namnet **ninoni** har keltisk klang, hvilket styrkes med många snarlika namn, t. ex. skalden *Nine*, som ock kallas *Ninnine*, och historieskrifvaren *Nennius*, *Ninnius*, *Ninius*. Äfven ordslutet **-eh**, som tillhört faderns namn, är keltiskt, och äfven annars förekommer faderns namn utan latinsk ändelse, t. ex. *Ciniod filius Wredech* m. fl.

Formen af bokstäfverna säger Bugge godt passa till detta antagande. Formen af **e** är vanlig i kristna inskrifter i Britannien under den äldre medeltiden; i Britannien förekommer äfven, att **i** har korta tvärstreck upptill och nedtill och är längre än öfriga bokstäfver och att **o** är mindre.

Ofvan s. 16 anför Söderberg, att Karlevi-stenen fordom stått mellan två grafhögar, och s. 18, att Sibbe jordats i den ena men i den andra någon af hans följe. Bugges genialiska tydning innebär, att denne varit en keltisk man, en skotte eller irländare, som äfven fått en minnesskrift på stenen, förmodligen utförd af någon landsman i följet. Dessa kelter ha sannolikt redan i Britannien slutit sig till följet.

Som ett mindre bidrag till tolkningen af Karlevi-inskriften kan nämnas, att S. Bugge på anförda ställe s. 2 påpekar ur Searle *Onomasticon* namnet *Fulder*, dat. *Fuldre* c. 1000

vid Worcester i England, sannolikt samma danska namn som gen. **fultars**, hvilket Bugge därför vill återgifva med *Fuldars*.

8. Mörbylånga.

Det synes mycket ovisst, huruvida Söderberg med rätta antagit grafisk omställning i denna inskrift, som är anbragt på en liggande grafsten, helst som han för sitt antagande ändrar teckningens **enruk** till **anruk**, som skall stå för **kunar** *Gunnarr*.

Att **enruk** måste vara subjekt till det följande **korþi mik** är klart, och det är alltså ett namn i nom. sg. men utan nominativändelse. Då en dylik liggande grafsten tillhör en jämförelsevis sen tid (1100-talet), är saknaden af nominativändelse ej öfverraskande, men måhända kan densamma ock förklaras af namnets främmande börd, enär **enruk** ser ut att vara det lågtyska namnet Henrik.

Skulle inskriftens förra del kunna betyda: *Þrjá móar stén unnu* (af *winna*) 'tre flickor åstadkommo stenen'?

10. Alfösa, Smedby sn.

S. Bugge, *Aarb. f. nord. Oldk.* 1900, s. 15, framställer en från Söderbergs s. 55 afvikande tolkning af denna inskrift, hvars två sista ord han redan behandlat i *Runverser* s. 259, (*Ant. tidskr. f. Sverige* X).

Det **iuku**, som Söderberg antager vara en felläsning af ordet **kubl**, kanske skrivet på något sätt med grafisk omställning, fattar Bugge, såsom det står, som 3 pl. pret. 'höggo'. Det följande **kirþu**, som Söderberg fattar som 3 pl. pret. 'gjorde' och hvarigenom han afhållits från Bugges uppfattning af **iuku**, anser Bugge vara ack. sg. af *girda* 'Gjord, Baand', som är bevaradt i norska dial. och här på stenen skall beteckna runslingan, som bildar liksom en gjord eller ett band på stenen, hvarmed Bugge jämför *strengr*, *Runverser* nr 139, *tengr*, *Runverser* nr 47, som beteckning för runslingan. Ordställningen enligt Söderberg, **kubl kirþu þisa** finner Bugge öfverraskande i prosa och anser de af Söderberg anförda parallellerna därtill vara metriska inskrifter.

Det synes dock betänkligt att tolka **kirþu** annorlunda än Söderberg gjort, då verbet 'göra' är så vanligt i runinskrifter, och vida ringare felläsning, än Söderberg antagit, kan gifva samma tydning åt **iuku**. Af **i** fattas toppen, det kan alltså ha varit **Þ k**, den tredje runan **Þ k** kan ha varit **Ψ m**, hvars vänstra kännestreck tecknaren ej uppmärksammat, och det sista **Þ** kan ha varit **ǀ** med kännestreckets fortsatt af någon som ristad felaktigt uppfattad fåra. Därigenom uppstår **kuml**, en ännu vanligare ristning af ordet än **kubl**.

Inskriftens två sista ord **kinu : fatran**, hvilka Bugge förut tydt som grafisk omställning af ***kuna : tīrfan** *Gunna diarfan*, vill han nu fatta som grafisk omställning af ***kuna : frīnta** *Gunna frāenda*, hvilket visserligen är mera tilltalande.

Bugge förkastar Söderbergs förmodan om att efter de två namnen i inskriftens början följt **auk** och namnet på en tredje broder, supplerar i stället [: **brüpr** :] och uppställer hela inskriften i versform:

Ei *munnr auk Gunnarr*
 [bróðr] *þæix iuggu*
gírðu þessa
eftir Gunna frænda.

Detta Bugges antagande måste betecknas som omöjligt på den grund, att enligt teckningen afståndet mellan **kunar** och den därefter bevarade delen af inskriften har måst innehålla långt mera än [: **brüpr** :], hvarför Söderbergs antagande säkert är riktigt.

Det första ordet i behåll efter **kunar** bör säkerligen läsas **þeir**, icke med Söderberg och Bugge **þair**, jfr å ena sidan † i **auk, kunar, fatran** och **e** i **eftir**.

Det synes ock mycket tvifvelaktigt, huruvida antagandet af grafisk omställning uti **kinu : fatran** är berättigadt. Rungruppen **fatran** har alldeles utseendet af en ack. sg. m. af ett adj., fogadt till det föregående namnet, och en sådan konstruktion antog ock Bugge i sin första tolkning: *Gunna djarfan*. Genom **fatran** kan *witran*, ack. sg. m. af adj. *witr* 'klok' tänkas uttryckt, om man dels jämför de fall, då *w-* uttryckes genom **f**, dels fall af **a**-runans bruk för *i*, se ofvan s. 91. I afscende på betydelsen kan jämföras, hurusom adj. *sniallr* i talrika runinskrifter användes som berömmande bestämning, t. ex. L. 192, 449, 790, 821, 878, 881, 882, 913, 921, 992. På Öland har sannolikt *witr* i stället brukats, jfr Öl. 28 **halfitr** *alwitr*, ofvan s. 91.

Det förefaller sannolikt, att Bugge med rätta antager den ovanliga ordställningen vittna om poetisk form, och till denna är väl ock det förhållandet att hänföra, att adj. *witran* utan förmedling af subst. (*dræng, þegn*) tillägges personnamnet **kinu**. Som ofvan framhållits, kunna dock icke de tre namnen i början höra till den metriskä delen af inskriften, som alltså börjar efter dessa och utgöres af två sexstafviga verser:

þæix kuml gærðu þessa
eftir kinu witran.

Den metriskä delen af inskriften utgöres ock af sexstafviga verser uti L. 487, 511, se *Runverser* s. 110, 118, 384. Då **kinu** naturligare allittererar med *kuml* än med *gærðu* följer, att detta obekanta namn haft *k-* till begynnelseljud.

21. Hulterstad.

Uti det namn **seuar**, som Söderberg antager s. 73, skiljes **¹ s**, som står omedelbart efter **eftir** öfverst på stenens vänstra sida, genom hela den ristningslösa toppen från **euar**, hvilket utgör ett högst onaturligt förhållande. Troligen är därför detta **¹ s** att fatta som skiljetecken efter **eftir**, och namnet är **euar**, fsv. *Öarus* S.D. III, 100 (1312 Uppl.), isl. *Eyjarr* Landn. Något namn *Séwarr* anföres för öfrigt icke af Söderberg ur någon annan källa.

ORDFÖRTECKNING.

Runinskrifternas ord upptagas i translittererad form under den fonetiska transskription som uppslagsord, hvarmed ristningen i runverket återgifvits. Undantagsvis utgör translitterationen af ristningen uppslagsord, då dess tillhöriga transskription är synnerligen osäker.

Siffrorna hänvisa till inskrifternas ordningsnummer och föregås i stället för nr (nummer) af förkortningen Öl. för Öland, för att visa, på hvilket sätt inskrifterna i denna del af runverket äro afsedda att citeras, se H. Hildebrand, *Kungl. vitterhets-, historie- och antikvitetsakademiens månadsblad 1884*, s. 35. För att möjliggöra citat har jag äfven gifvit nummer åt ett par fragment, som Söderberg omnämner utan att numrera, nämligen, s. 45, två stycken af en runsten i Resmo (Öl. 59), och s. 68, inskriften på en kyrkdörr i Hulterstad (Öl. 60). Öl. 32 Runsten, som är från 1600-talet, är ej upptagen i ordförteckningen.

A.

Ábiorn m. mansnamn; **iliuri** nom. sg. Öl. 15; **ack.** Öl. 25 (?), se s. 80.
Áðhwatr m. mansnamn; **apuatr** nom. sg. Öl. 41.
Áfrið f. kvinnonamn; **afripi** ack. sg. Öl. 27.
Alde (?) m. mansnamn; **alti** nom. sg. Öl. 5.
alwitr adj. 'mycket klok'; **halfitr** nom. sg. fem. Öl. 28, där ock afvikande tolkningar äro angifna.
Anastasiús m. mansnamn; **anastasiús** nom. sg. s. 68, Hulterstad L. 1946, (Öl. 60).
and f. 'ande, själ'; **ant** dat. sg. f. Öl. 9, 23; **aunt** dat. sg. f. Öl. 16.
Andreas m. mansnamn; **andrenom.** (?) sg. s. 68, Hulterstad L. 1946, (Öl. 60).
Arnk[æll] m. mansnamn; **arnki-**ack. sg. Öl. 29.
Ásgotr m. mansnamn; **askutr** nom. sg. Öl. 9, 47; **oskuttr** sg. Öl. 23.

Ásrún f. kvinnonamn; **asprn** ack. sg. Öl. 49.
Áswaldr m. mansnamn; **asualt** ack. sg. Öl. 40.
at prep. 'vid' med dat.; 'efter' med ack.; **at:** 'vid'; **at · u** 'vid ön, Öland'. Öl. 1; **at m(i)omu,** 'vid Mon', Öl. 37; **at** 'efter', Öl. 36, 37, 46; **nt** 48.
-at enklitisk negation 'icke'; **munat** 'skall icke'. Öl. 1.
Audbiarn m. mansnamn; **aupbiarn** nom. sg. Öl. 31.
ave lat. imp. 'hell!'; **iki.** Öl. 44.
Áwæin m. mansnamn; **auji** ack. sg. Öl. 41.

B.

Biorn m. mansnamn; **biuri** nom. sg. Öl. 55; **biurn** ack. sg. Öl. 19.
bóndi m. äkta man; **bounta** ack. sg. Öl. 19; **bunta** Öl. 36; **bonta** Öl. 37.
Brandr m. mansnamn; **brantr** nom. sg. Öl. 28.
bró f. 'bro'; **bru** ack. sg. Öl. 41.

brōðik m. 'broder'; **brupia** nom. sg. Öl. 28; **brupur** ack. sg. m. Öl. 2, 15, 17; **boþur** Öl. 12; **broþur** Öl. 56; **-oþur** Öl. 25
bru- Öl. 24; **iaiu** Öl. 42 (?); **brüpr** nom. pl. Öl. 3: [pa]i^r b., 27; **brupr** Öl. 46; **boþupr** (= **brupr**) nom. pl. Öl. 16; **brupr** ack. pl. Öl. 40.
býrk m. 'by'; **bü** ack. sg. Öl. 37: **ati un hiar halfan bü.**
Byrghger m. mansnamn (Söderberg transkriberar *Borghger*); **bürker** ack. sg. Öl. 23.
bætr adv. komp.; **bætar** Öl. 54.
børa vb. 'böra'; **bør** 3 sg. pres. ind. Öl. 34.

C.

Calmarneſis lat. adj. 'från Kalmar'; **calmarn** nom. sg. m. Öl. 34.
chorda lat. f. 'sträng'; **kopis** (möjliggen **korpis**) dat. pl. Öl. 35.
chorus lat. m. 'kör'; **koro** abl. sg. Öl. 35.

cymbalum lat. n. 'cymbal'; **cimbalis** dat. pl. Öl. 35.

D.

dáð f. 'bragd'; **taipir** nom. pl. Öl. 1, *déðir*.

dauðs(h)æiðr m. 'död mans äreminne'; **tausaip** ack. sg. Öl. 1. *dolgr* m. 'fiende'; **tulka** gen. pl. i omskrifningen: **tulka: þrupar: traukr** *dolgha þrúðar draughr* 'stridernas gudinnas (: Hild 'strid') trädstam' = den ståtliga krigaren. Öl. 1.

dominus lat. m. 'herre'; **þominum** ack. sg. 'Herren'. Öl. 35.

dóttir f. 'dotter'; **totir** nom. sg. Öl. 53.

Dóttir f. kvinnonamn; **tot-i** nom. sg. Öl. 2 (?).

draughr m. 'trädstam'; **traukr** nom. sg. i omskrifningen **tulka þrupar traukr** 'stridernas gudinnas trädstam' = den ståtliga krigaren.

Drængi se *Tryggvi*.

drængr m. 'duktig karl'; **trak** ack. sg. Öl. 28: **t. kupan**.

E.

et lat. konj. 'och'; **æt, at**. Öl. 35. *en* konj. 'men, och'; **in** Öl. 1; **en** Öl. 8 (?); **an** Öl. 28 (?).

F.

fadir m. 'fader'; **faþur** ack. sg. m. Öl. 5, 9, 15, 18, 21, 23, 26, 27, 36, 37, 39, 41, 43, 46; **[faþ(u)r** Öl. 47; **-ipur** Öl. 44; **-apur** Öl. 38; **f-** Öl. 13; **fa-** Öl. 56.

Fastulfr m. mansnamn; **f[as]tulf** ack. sg. Öl. 36.

Féar-Unn m. mansnamn; **fiarun** nom. sg. Öl. 37.

flestr superl., sg. af 'de flesta'; **flaistr** nom. sg. m. Öl. 1.

folghinn pret. part. 'dold, gömd'; **fulkin** nom. sg. m. Öl. 1.

Ölands runinskrifter.

Foldarr (enl. Bugge, s. 139 ...

Fuldarr) m. mansnamn; **fultars** gen. sg. Öl. 1: **sun fultars**.

fróðr adj. 'vis, kunskapsrik'; **[fr]uþa** ack. sg. m. best. form: **aiftir siba [hin fr]uþa**.

fylghia vb. 'följa'; **fulkþu** 3 pl. pret. ind. Öl. 1.

frændi m. enligt Bugge s. 140, Öl. 10.

G.

Gamall m. mansnamn; **kamal** nom. sg. Öl. 37.

Gardar m. pl. 'Gardarrike, Ryssland'; **karþum** dat. pl. Öl. 28: **sitr karþum** (lokativus?) 'vistas i Gardarrike'.

gifa verb 'gifva'; **givit** pret. part. n. Öl. 54: **hævþen : þe : mera : mik : givit**.

girða f. 'runslinga' enl. Bugge s. 141, Öl. 10.

giærwa vb. 'göra'; **kiarua** inf. Öl. 6; **kiarþi** 3 sg. pret. ind. Öl. 39; **korþi** Öl. 8; **kirþu** 3 pl. pret. Öl. 10.

góðr adj. 'god'; **kopán** ack. sg. m. Öl. 21, 27, 43, 56 (2 gg); **kupan** Öl. 28, 38, 41; **kupa** ack. pl. m. Öl. 40.

grafa vb. 'gräfvä'; **krafin** nom. sg. m. part. pret. 'begravven'. Öl. 36.

Guð m. 'Gud'; **kup** nom. sg. Öl. 2, 7, 9, 12, 16, 19, 23, 44, 51; **gup** Öl. 46; **g-** Öl. 43; **kus** gen. sg. Öl. 9, 12.

Guðbrandr m. mansnamn; **kupbratr** nom. sg. Öl. 40.

Guðfastr m. mansnamn; **kupfastr** nom. sg. Öl. 26.

Guðlaugh f. kvinnonamn; **kuplauk** nom. sg. Öl. 56.

Guðmundr m. mansnamn; **kupmuntr** nom. sg. Öl. 23.

Guðni f. kvinnonamn; **-þni** nom. sg. Öl. 24 (?).

Gunnarr m. mansnamn; **kuna** nom. sg. Öl. 10.

Gunnbiarn m. mansnamn; **[kunb]iarn** nom. sg. Öl. 43.

Gunnfúss m. mansnamn; **kunfus** ack. sg. Öl. 46.

-gæirr m. mansnamn; **kiikar** nom. sg. Öl. 2 (?).

Gæirbiorn m. mansnamn; **kaiabiurn** nom. sg. Öl. 23.

Gæirwi f. kvinnonamn; **[kai]rui** nom. sg. Öl. 37.

H.

hafav verb. 'hafva'; **hævþen** (stunget **v** och **þ**) 3 pl. pret. konj. Öl. 54: **h. : þe : mera : mik : givit**.

Halfdan m. enligt Bugge uti **halfitran** Öl. 28, se s. 91.

halfkr adj. 'half'; **halfan** ack. sg. m. Öl. 37: **h. bü**.

Hallfindr m. enligt Söderberg uti **halfitran** Öl. 28, se s. 91.

hann pron. 'han'; **ha[n]** nom. sg. m. Öl. 11; **han** Öl. 36; **an** Öl. 28, enligt Söderberg s. 91, där ock afvikande tolkningar angifvas; **hons** gen. sg. m. Öl. 1; **hans** Öl. 2, 7, 9, 16, 23, 44, 46; **has** Öl. 19, 31; **ans** Öl. 28.

haughr m. 'hög'; **huki** dat. sg. Öl. 1.

Henrik? **enruk** nom. sg. Öl. 8.

héta verb. 'heta'; **hætär** 3 sg. pr. ind. Öl. 34.

hiælpa verb. 'hjälpa'; **hialbi** 3 sg. pr. k. Öl. 2, 7, 16, 23, 31, 46; **ialbi** Öl. 9, 19; **hilbi** Öl. 44; **hi-** Öl. 24 (?).

hiar adv. 'här'; **hiar** Öl. 37.

hiarsug adv. 'här'; **hiarsuk** Öl. 37: **[kai]rui lit × at × bonta × sin × hiarsuk kubl þsi**.

hic, hæc, hęc lat. dem. pron. 'denne, detta'; **hęc** ack. pl. n. Öl. 34.

hinn det. pron. 'den'; **hins** nom. sg. m. med enklit. relativ 'den, som', Öl. 1; **[hin]** ack. sg. m. adj. artikel, Öl. 1: **siba [hin fr]uþa**.

hvar indef. pron. 'hvar och en';
huor nom. sg. m. Öl. 34: **h. sòm.**
hæfna vb. 'hämna', fsv. *hæmna*;
hifnti 3 sg. pret. ind. Öl. 37.
Hælgði m. mansnamn; **h[a]lka**
 ack. sg. Öl. 40.
Hælgþunn f. kvinnonamn; **helgun**
 nom. sg. Öl. 26.
Hærfriðr m. (f.?) mans-(kvinno-?)
 namn **h[a]rfriþ[r]** nom. sg. Öl.
 36.
-hærra m. 'herre', se *sóknahærra*.
Hærfriúðr f. kvinnonamn; **har-**
þrupr nom. sg. Öl. 28.

I.

í prep. 'i'; **i þaimsi huki** Öl. 1; **i**
tanmarku Öl. 1; **i × kirikiu** Öl. 36.
iak pers. pron. 'jag'; **iak** nom.
 sg. Öl. 28; **mik** dat. sg. Öl.
 54; **mik** ack. sg. Öl. 8 'mig,
 stenen'; **kik** Öl. 55 'mig, ste-
nen.
iarmungrund f. 'vid mark'; **iar-**
mun · kruntar gen. sg. i om-
 skrifningen **untils iarmun · krun-**
tar raip : uipur 'Yndils (sjöhjäl-
tens) vida marks (: hafvets)
vagn- (: skeppets) Oden (: gud)
= sjöhjälte. Öl. 1.
in lat. prep. 'i'; **in** Öl. 35: **in ×**
cimbalis × at × coro; in × copis ×
æt × orkano.
Ingiálðr m. mansnamn; **inkialtr**
 nom. sg. Öl. 18; **inkialt** ack.
 sg. Öl. 17.
is, ea, id lat. pron. 'han, den';
æum ack. sg. m. 'honom'. Öl.
 35.

J.

Johan m. mansnamn; **i[oh]-** nom.
 sg. Öl. 43; **io** lat. nom. sg.
Johannes Öl. 34.
Jorundr m. mansnamn; **ioruitr**
 nom. sg. Öl. 25.

K.

Káte (?) m. mansnamn; **kata** ack.
 sg. Öl. 5. Bugge, *Aarb. f.*
nord. Oldk. 1900, s. 15 före-

drager *Kati*, ett namn med
 kort *a* både i svenska, danska
 och norska, emedan fadern
Kati kunde välja *Kætill* som
 namn för sin son af den grund,
 att *Kætill* kunde uppfattas
 som diminutiv af *Kati*. Männe
 icke omvänt dessa namn äro
 identiska på så sätt, att *Kati*
 är ett kortnamn af *Kætill*,
 bildadt före omljudstiden?

kinu ack. sg. mansnamn Öl. 10
 (Bugge uppfattar **kinu : fatran**
 som *Gunna frända*, se s. 142).
kirkia f. 'kyrka'; **kirkia** nom. sg.
 Öl. 34; **kirikiu** dat. sg. Öl. 36:
i × k.

kum(b)l n. 'minnesmärke'; **kuml**
 ack. pl. Öl. 6, 10(?); **kubl** Öl. 27,
 37; **kumbl** (numerus oklart).
 Öl. 52.

kuna f. 'hustru'; **kunu** ack. sg.
 Öl. 6; **kuntu** Öl. 20 (?).

kunna verb. 'kunna'; **kunnæ** inf.
 Öl. 34; **kan** 3 sg. pres. ind.
 Öl. 28.

Kætill m. mansnamn; **keti-** nom.
 sg. Öl. 5; **ketil** ack. sg. m.
 Öl. 12.

L.

land n. 'land'; **lonti** dat. sg. Öl. 1.
láta verb. 'låta'; **lit** 3 sg. pret. Öl.
 6, 19, 21, 24, 31, 36, 37; [**litu**]
 3 pl. pret. Öl. 2, säker giss-
 ning; **litu** Öl. 3, 4, 18, 23, 26,
 36, 41, 49; **le[tu]** Öl. 56.

laudare lat. verb. 'prisa'; **laupataæ**
 2 pl. imp. pres. Öl. 35 (2 gg).
létta verb. 'lätta, lisa'; **liti** 3 sg.
 pres. konj. Öl. 51.

liggia verb. 'ligga'; **likr** 3 sg. pres.
 Öl. 1; **liker** Öl. 53.

liði m. 'följesman; som hör till
 någons följe'; **lipi** nom. sg. m.
 Öl. 1 (Söderberg s. 26 fattar
 ordet som en eljest ej upp-
 visad biform till isl. *lið* 'följe').

luka f. 'lucka, port, dörr'; [**luku**]
 ack. sg. (?) Öl. 10: **luku kirpu**

þisn 'gjorde denna lucka (täck-
 håll på grafkista), enl. Rheze-
 lius' teckning; Söderberg s. 55
 förmodar **kubl**; Brate, **kuml**
 'minnesmärke'; Bugge, **iuku**
 'höggo'.

læsa verb. 'läsa'; **læsæ** inf. Öl. 34;
læs 3 sg. pres. ind. Öl. 34; **lis**
 2 sg. imp. Öl. 44.

M.

mēra komp.; **mera** ack. sg. n.
 Öl. 54.

M(i)ómó (?) f. ortnamn **Mon** (?);
m(i)omu dat. sg. Öl. 37.

móðir f. 'moder'; **mupir** nom. sg.
 Öl. 9, 12: **kus m.**; **moþor** ack.
 sg. Öl. 4.

munu verb. 'skola'; **munat** 3 sg.
 pres. ind. med enklitisk nega-
 tion **-at.** Öl. 1.

mæstr superl. 'mest'; **maistar**
 nom. pl. f. Öl. 1.

mó f.; **miar** nom. pl. Öl. 8 (?):
-rii miar þréa mó(i)ar (?) 'tre
 mör'.

móðgini n. pl.; **müpkini** nom. pl.
 Öl. 26.

N.

Nom. för ack. Öl. 16.

Næfr m. mansnamn; **nifr** nom.
 sg. Öl. 18.

Nænnir m. mansnamn; **nenir**
 nom. sg. Öl. 26.

O.

ok konj. 'och'; **auk** Öl. 5, 10, 16,
 18, 23, 26, 27, 36, 37 (2 gg),
 40 (2 gg), 41 (3 gg), 43 (2 gg),
 46 (2 gg), 47, 49, 52, 56 (3 gg),
 s. 45 Resmo (Öl. 59); **auk** Öl.
 9; [**a]uk** Öl. 49; **-uk** Öl. 55;
oc Öl. 34.

Óláfr m. mansnamn; **olafr** nom.
 sg. Öl. 37 (2 gg); **ola** lat.
 nom. sg. *Olāvus* Öl. 34.

organum lat. n. 'orgel'; **orkano**
 abl. sg. Öl. 35.

Ótryggr m. mansnamn; **otrük**
 ack. sg. Öl. 24.

P.

paradís f. paradiset; **b-ratis** ack. sg. Öl. 51.

R.

-R, bortfall i forngutn. s. 32.
ráða vb. 'råda, härska'; 'tyda (runor)'; **raða** inf. Öl. 1: **raða lonti** 'härska öfver land'. Öl. 28: **þu raða kan** 'därför kan man tyda'.

Randvi f. kvinnonamn; **unilu-**ack. sg. f. Öl. 3; **rantui** ack. sg. f. Öl. 4.

rétta vb. 'resa'; **rata** inf. Öl. 49; **reta** Öl. 56; **riti** 3 sg. pret. ind. Öl. 25.

rista vb. 'rista'; **risti** 3 sg. pret. ind. Öl. 43; **riti** 3 sg. pret. ind. Öl. 28.

Róðbiarn m. mansnamn; [**roþ**]-**biarn** nom. sg. Öl. 56.

Róðmarr m. mansnamn; **ruþmar** ack. sg. Öl. 18.

róghstarkr adj. 'stridsstark'; **ruk:** **starkr** nom. sg. m. Öl. 1.

rún f. 'runa'; **runar** ack. pl. Öl. 43; **runær** ack. pl. Öl. 34.

Runastæn ortnamn 'Runstens kyrka'; **runastæn** Öl. 34.

ræið f. 'vagn' i omskrifningen **untils iarmun · kruntar raip uipur Yndils iarmungrundar ræið-Wiðurr** 'Yndils (: sjöhjältens) vida marks (: hafvets) vagn- (: skeppets) Oden (: gud) = sjöhjälte. Öl. 1.

ræisa vb. 'resa'; **raisa** inf. Öl. 3 (med vändrunor), Öl. 4, 19, 23, 24, 36, 41; **risa** Öl. 7, 18; **reisa** Öl. 21, 26, 31; **raisti** 3 sg. pret. Öl. 9, 15, 17, 28, 39; **reisti** Öl. 13; **reistu** 3 pl. pret. ind. Öl. 27; **ristu** Öl. 16; **raistu** Öl. 37, 40, 46; **risu** Öl. 55; **-ui** Öl. 48.

S.

sá, sú, þat dem. pron. 'den, det'; [**sa**] nom. sg. m. enl. Söderberg Öl. 1; enligt Wimmer med säkerhet **sa · si** 'denne';

þu dat. sg. n. 'därför' Öl. 28; **þat** ack. sg. n. Öl. 1; **tal** Öl. 34; **þair** nom. pl. Öl. 4, 10; [**þa**]ir **brúþr** Öl. 3; **þair : brupr** Öl. 46; [**þ**]air Öl. 18; **þir** Öl. 16; **þeir** Öl. 27; **þe** Öl. 54; **þaun** nom. pl. n. Öl. 26.

Saksi m. mansnamn; **saksi** nom. sg. Öl. 37.

sál f. 'själ'; **salu** dat. sg. Öl. 2; **sal** dat. sg. Öl. 7; **siflu** Öl. 44; **sau-** Öl. 51; jfr *siál*.

sá-si dem. pron.; **sa · si** nom. sg. m. enligt Wimmer, s. 137.

siál f. 'själ', se s. 112, noten; **sial** dat. sg. Öl. 19, 55 (?); **siul** dat. sg. Öl. 46; **stal** (?) Öl. 55. **sialu** Öl. 31, jfr *sál*.

sialfr adj. pron. 'själf'; **sialfr** nom. sg. Öl. 39.

Siátti m. mansnamn; **siata** gen. sg. Öl. 53.

Sibbe m. mansnamn; **siba** ack. sg. m. Öl. 1: **s. [hin fr]uþa**.

Sighwatr m. mansnamn; **sahuatr** nom. sg. Öl. 41.

Sighlaugh f. kvinnonamn; **sik-lauk** nom. sg. Öl. 36.

Sighstæinn m.; **sihstin** nom. sg. Öl. 16.

sinn poss. pron. 'sin'; **sin** ack. sg. m. Öl. 2, 5, 11, 12, 14, 15, 17, 18, 19, 21, 23, 24, 25, 27, 28, 36 (2 gg), 37 (2 gg), 38, 39, 41, 46, 47, 48, 56; **-in** Öl. 7, 43; **sina** ack. sg. m. Öl. 9: **iftr : suin : faþur : sina** (eg. gen. sg. af *sik*); **sina** ack. sg. f. Öl. 4, 6, 20, 27, 49; **s-** Öl. 3; **sina** ack. pl. m. Öl. 40; **-ina** ack. pl. m. Öl. 29.

sitia vb. 'sitta'; **sitr** 3 sg. pr. ind. Öl. 28: **sitr karþum** 'vistas i Gardarike'.

Skiljetecken, korsformiga, s. 29. *skrífa* vb. 'skrifva'; **scrifuæ** inf. Öl. 34; **skivit** pret. part. n.

Öl. 54: **þa : uæret : bætar ; s.**

Smíðr m. mansnamn; **smiþ** ack. sg. Öl. 28.

sóknahærra m. 'kyrkoherde'; **sócna : haræn** nom. sg. best. form. Öl. 34.

som rel. adv. 'som'; **søm** Öl. 34; **huør s.** 'hvar och en, som'.

stjúpr m. 'styfson'; **stiub** ack. sg. Öl. 11.

-str nom. sg. m. mansnamn; Öl. 52.

Styrkár m. mansnamn; **stúrkarr** ack. sg. m. Öl. 13.

Stæin- m. mansnamn; **stei-**ack. sg. Öl. 14.

stæina vb. 'måla'; **stain-** 3 sg. pret. ind. Öl. 43.

stæinn m. 'sten'; **sta[in]** nom. sg. Öl. 1; ack. sg. **stain** Öl. 9, 19, 23, 25, 28, 36, 37, 39, 41, 46; [**s**]tain Öl. 2, 17 (möjligen **steain**), **stai-** Öl. 16; **stein** Öl. 5, 13, 26, 31; **staen** Öl. 42; **sten** Öl. 7; **stin** Öl. 8, 48, 49; **stain:a** Öl. 40; **stina** Öl. 15; **stein[a]** ack. pl. Öl. 4; **steina** Öl. 21; **-na** Öl. 22.

sun m. 'son'; **sun** nom. sg. Öl. 39; **sun** ack. sg. Öl. 1: **aiftir siba [hin fr]uþa sun fultars**; Öl. 28, 48; **-n** Öl. 24 (?); **sun** ack. pl. Öl. 29.

Swæinn m. mansnamn; **suin** nom. sg. Öl. 18; **suain** Öl. 39, 40; **s-ia** Öl. 52; **suin** ack. sg. Öl. 9; **suein** ack. sg. Öl. 26, 27; **su[a]-** Öl. 43.

Swæini m. mansnamn; **suini** ack. sg. Öl. 42.

systir f. 'syster'; **sustur** ack. sg. Öl. 27, 49.

Sébiarn, Sébiarn, m. mansnamn; **sibiurn** nom. sg. Öl. 23; **sabiara** ack. sg. Öl. 2.

sætia vb. 'sätta'; **sati** 3 sg. pret. Öl. 1; **satr** nom. sg. m. part. pret. Öl. 1: [**is** Wimmer], [**uas**] Söderberg **satr**.

Séwarr, m. mansnamn; **seuar** ack. sg. Öl. 21; troligen **euar Øyjarr**, se s. 141.

T.

Tobbe m. mansnamn; [t]obi nom. sg. Öl. 4 (Söderberg, s. 42, not. 4, tänker på *Iobbi* eller *Stobbi*).
Tófa f. kvinnonamn; lofu ack. sg. Öl. 6.
Tófe m. mansnamn; -ofi nom. sg. Öl. 6 (Söderberg ifrågasätter *Tófi*, *Bófi*, *Hovi*).
Trygg(v)i m. mansnamn; treke nom. sg. Öl. 16 (Söderberg föredrager transskriptionen *Drængi*).
 -tuar nom. sg. m. mansnamn, ristare; Öl. 43; -tuar ris[ti]:runar.
þá adv. 'då'; þt Öl. 54.
þeghn m. mansnamn; þiai nom. sg. Öl. 2 (?).
þessi dem. pron. 'denne'; [sa · si] *sási* nom. sg. m. enligt Wimmer Öl. 1; *tanæ* nom. sg. f. 34; *þaimsi* dat. sg. m. Öl. 1: i *þaimsi huki*; *þina* ack. sg. m. 9, 12, 19, 36, 37, 40, 41; *þena* 17 (möjligen *þenh*), *lina* 13; *þinsi* 15, 42; *þinsa* 28; *þsa* ack. sg. f. 41; *þættæ* ack. sg. n. 34; *þ-* ack. pl. m. 22; *þisa* ack. pl. n. 6; *þisn* 10; *þsi* 37; *þia* 27.
þór- m. mansnamn; *þ-* nom. sg. Öl. 47; *þur-* ack. sg. Öl. 7.
þorbiarn m. mansnamn; *þorbiarn* ack. sg. Öl. 56.
þorguðr f. kvinnonamn; *þurkuþr* nom. sg. Öl. 17.
þorfastr m. mansnamn; *þurfastr* nom. sg. Öl. 46.
þórir m. mansnamn; *þurir* nom. sg. Öl. 46.
þorkæll m. mansnamn; *iorkil* nom. sg. Öl. 49; -rgil ack. sg. Öl. 43.
þorstæinn m. mansnamn; *þurstain* nom. sg. Öl. 46.
þrír m., *þréa(r)* f., *þrý* n. 'tre'; -rii nom. pl. f. Öl. 8 (?): -rii *miar þréa mö(i)ar* 'tre mör' (?)
þrúðr f. valkyrja, stridsgudinna, ordet betyder 'styrka' och var

äfven namn på Tors dotter; *þrúpar* gen. sg. i omskrifningen *tulka þrúpar trankr* 'stridernas gudinnas trädstam' = den ståtliga krigaren'. Öl. 1.

þæn 'den' se *sá*.

þær adv. 'där'; *þer* Öl. 53.

U.

Una f. kvinnonamn. *unu* gen. sg. Öl. 8 (Söderberg)?

Unn m. mansnamn; *un* nom. sg. Öl. 37; *un* ack. sg. Öl. 37. Sammansättning: *Féar-Unn fiarun* Öl. 37.

W.

wara verb 'vara'; [is] 3 sg. pr. ind. enl. Wimmer Öl. 1; *ir* Öl. 28 enl. Bugge, se s. 91; *iar* Öl. 36; *ar* Öl. 8 (?); [uas] 3 sg. pret. ind. enl. Söderberg Öl. 1, enl. Wimmer, med säkerhet [is]; *uæret* 3 sg. pret. konj. 'vore det' Öl. 54.

Wiðbiörn m. mansnamn; *uiþbiurn* nom. sg. Öl. 36.

Wiðurr m., binamn på Oden, i omskrifningen *untils iarmunkruntar raip uiþur* 'Yndils (: sjöhjältens) vida marks (: hafvets) vagn- (: skeppets) Oden (: gud) = sjöhjälte'.

Wifastr m. mansnamn; *uifastr* ack. sg. Öl. 16.

Wighbiarn m. mansnamn; [uef]-*biarn* nom. sg. Öl. 56, möjligen *inki-*.

Wikarr m. mansnamn; *uikar* ack. sg. Öl. 15, 39.

winna vb. 'bearbeta'; *unu* 3 pl. pret. (?) Öl. 8: *stin u.* '(läto) bearbeta stenen' (Söderberg, s. 51, tänker på *Unu* gen. sg. af kvinnonamnet *Una*).

wita vb. 'veta'; *uisi* 3 sg. pret. ind. Öl. 1.

witr adj. 'klok'; *fatran* ack. sg. m. Öl. 10 (Bugge uppfattar *kinu*: *fatran* som *Gunna frénda*).

Y.

Yndill m. namn på en sjökonung; *untils* gen. sg. i omskrifningen *Yndils iarmungrund* Yndils (: sjökonungen) stora mark = hafvet. *Yndill* är ej anträffadt i litteraturen, en närstående form *Vandill*, Sn. Edda I, 548, namn på en sjökonung; prof. Wimmer tror, att här **uontils* är åsyftadt, se s. 136.

Æ.

æft prep. 'efter'; *aft* Öl. 33.

æftir prep. 'efter'; *aftir* Öl. 24, 36, 37, 40; *aftir* 41, 49; *aiftir* 28, 52; *aiftir* 1; *eftir* 4, 5, 10, 12, 13, 21, 23, 26, 27, 39, 56 (2 gg); *eftir* 27; *efti* 25; *iftir* 2, 6, 7, 15, 17, 18, 19; *iftir* 42; *iftir* 9; [e]-*tir* 3; -*tir* 22; -[t]ir 47; adv. *eftir* 56; *auk* × *kuþlauk eftir*.

Æibiörn (?) m. mansnamn; *ai-*ack. sg. Öl. 25.

æigha vb. 'ega'; *ati* 3 sg. pret. ind. Öl. 37.

Æimundr m. mansnamn; *eimunr* nom. sg. Öl. 10.

æinigi adj. 'ende'; *ainiki* nom. sg. m. Öl. 39.

Ælin f. kvinnonamn; *æln* nom. sg. Öl. 53.

Æsbiarn m. mansnamn; *esbiarn* nom. sg. Öl. 56.

Æstrið f. kvinnonamn; *estriþ* nom. sg. Öl. 19.

-*þi* ack. sg. Öl. 20 (?).

Ø.

Ørgrandr adj. 'utan fel, dygdig'; *urkrontari* komp. nom. sg. m. Öl. 1.

øy f. 'ö'; *u* dat. sg. Öl. 1: *at u* 'vid ön' eller 'vid Öland'.

Øyjarr m. mansnamn; *euar* ack. sg. Öl. 21, se s. 141.

Øystæinn m. mansnamn; *austain* nom. sg. Öl. 41; *ayntiis* (grafisk omställning?) nom. sg. Öl. 12; *au[sta]in* ack. sg. Öl. 47.

INNEHÅLL.

	Sid.
Inledning	1—13.
Runinskrifter nr 1—60 (citeras ÖI. 1—60)	14—125.
Alfabetisk förteckning på runinskrifterna:	
Alböke ÖI. 53	119.
Alflösa, Smedby sn ÖI. 10	53, 91, 142.
» ÖI. 11	56.
Algutsrum ÖI. 2	37.
Bjärby, Runstens sn ÖI. 36	99.
Bo, Bredsätra sn ÖI. 44	111.
Borgby, Mörbylånga sn ÖI. 5	45.
Bägby, Gärdslösa sn ÖI. 39	103.
» ÖI. 40	104.
» ÖI. 41	105.
Böda ÖI. 58	125.
Dröstorps, Sandby sn ÖI. 25	78.
Gräsgård ÖI. 16	62.
Gärdslösa ÖI. 42	107.
» ÖI. 43	108.
Gårdby ÖI. 28	89.
» ÖI. 29	93.
Hulterstad ÖI. 19	69.
» ÖI. 20	70.
» ÖI. 21	71, 143.
» ÖI. 22	74.
» ÖI. 60	68.
Högby ÖI. 55	122.
Karlevi, Vickleby sn ÖI. 1	14, 134.
Kastlösa ÖI. 9	52, 88.
Källa ÖI. 56	123.
» ÖI. 57	125.
Köping ÖI. 47	115.
» ÖI. 48	116.
» ÖI. 49	117.
» ÖI. 50	117.
» ÖI. 51	118.
» ÖI. 52	119.
» Tingsflisan ÖI. 46	114.

			Sid.
Lerkaka, Runstens sn . . .	Öl. 37		101.
»	Öl. 38		103.
Löt	Öl. 54		121.
Långbro, Repplinge sn . . .	Öl. 45		114.
Möckleby, Norra	Öl. 30		94.
», Södra	Öl. 13		59.
»	Öl. 14		60.
»	Öl. 15		61, 88.
Mörbylånga	Öl. 6		47.
»	Öl. 7		49, 88.
»	Öl. 8		50, 142.
Resmo	Öl. 3		39, 43.
»	Öl. 4		39.
»	Öl. 59		45.
Runsten	Öl. 31		94.
»	Öl. 32		95.
»	Öl. 33		97.
»	Öl. 34		97.
»	Öl. 35		99.
Sandby	Öl. 26		82.
»	Öl. 27		82.
Smedby	Öl. 12		57.
Stenåsa	Öl. 23		75.
»	Öl. 24		77.
Säby, Segerstads sn	Öl. 17		64.
»	Öl. 18		66, 87.
Tingsflisan, Köpings sn . . .	Öl. 46		114.
Efterskrift			127.
Tillägg			134.
Ordförteckning			144.

ÖLANDS RUNINSKRIFTER.

